

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1942.

Första kammaren.

Nr 20.

Fredagen den 22 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 294, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar;

nr 295, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 24 mars 1938 (nr 102) om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt tvångsarbetare m. fl., m. m.;

nr 297, angående de värnpliktigas avlöning m. m.;

nr 298, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen;

nr 299, angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete;

nr 300, angående anslag till registrering av motorfordon;

nr 301, med förslag till lag om hyresreglering m. m.;

nr 302, angående försäljning av Ydrehammars kvarn m. m. å kronoparken Norra Kvill i Kalmar län; samt

nr 305, angående anslag för budgetåret 1942/43 till högre kommunala skolor m. m.

Justerades protokollen för den 16 och den 19 innevarande månad.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till Häradsrätterna: Avlöningar jämte i ämnet väckta motioner;

nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överståthållarämbetets organisation m. m.;

nr 252, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till utövande av statskontroll å krigsmaterieltillverkningen;

nr 253, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ianspråktagande av vissa anslag till sprängningsarbeten m. m. för oljelagring, m. m.;

nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till lasarets- och tuberkulossjukvårdens utbyggande å Gotland;

nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för överståthållarämbetet fastställda avlöningsstaten;

nr 258, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation; samt

nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av femte huvudtitelns anslag till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 260, i anledning av väckt motion angående allmän revision av gällande fiskerilagstiftning;

nr 261, i anledning av väckt motion om åtgärder till främjande av den svenska ullproduktionen;

nr 262, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å lån från egnahemslånefonden m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående räntan å ogulden köpeskilling för viss kronoegendom.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 287, med förslag till förordning om krigskonjunkturskatt för år 1942, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 288, angående anslag till vissa undervisningssjukhus m. m.; och nr 289, angående anslag till kammarrätten för budgetåret 1942/43, m. m.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 290, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 126 § 1 mom. taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379).

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 291, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 292, angående vissa anslag till folksköleväsendet m. m.; nr 293, angående anslag till maritim ungdomsverksamhet; samt nr 296, angående ytterligare medel till anläggningar för elektrisk tågdrift.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Wagnsson* m. fl. väckta motionen, nr 254, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott den av herr *Gustavson* m. fl. väckta motionen, nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 294, 295, 297—302 och 305.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 256, av herr *Holstenson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor m. m.;

nr 257, av herr *Andersson, Alfred*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk;

nr 258, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avverkningssskyldighet; samt

nr 259, av herrar *Wistrand* och *Ekman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förläggningssort för nytt kårartilleriregemente.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 4 och 40 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse;

nr 13, i anledning av väckt motion om ändring i § 3 9:o tryckfrihetsförordningen; samt

nr 14, i anledning av väckt motion om förande av protokoll vid sammanträde, som enligt § 56 riksdagsordningen hålles inom lyckta dörrar;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för länsstyrelserna fastställda avlöningsstaten;

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsstyrelserna;

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till kostnader för årlig taxering;

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till riksförsäkringsanstalten;

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till anordnande av skyddsrum i vissa statliga undervisningsanstalter;

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till radiostation vid Norrköpings flygplats;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till anordnande av reservstation m. m. för telegrafverket;

nr 129, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1942/43;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av den i kommerskollegii avlöningsstat upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i villkoren för ett Aktiebolaget Kv. Tryckeriet beviljat lån;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1942/43 till distributionsanläggningar vid statens kraftverk m. m.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sjöar inom Indalsälvens flodområde m. m.; samt

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Kynneälven i Bohuslän;

bevillningsutskottets memorial och betänkanden:

nr 26, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av väckta motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt;

nr 27, i anledning av väckt motion om höjning av avgifterna i postgirorörelsen samt införande av avgift för girering;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1942—30 september 1943; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 45, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för riksdagens verk jämte en i ämnet väckt motion;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 47, i anledning av väckta motioner om utredning rörande statens övertagande av enskilda järnvägarnes pensionskassa;

nr 48, angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte, vilken tillika utövar riksdagsmannauppdrag och därför åtnjuter arvode;

nr 49, i anledning av väckta motioner om tilläggs pension åt materialförvaltaren J. L. Mårtensson;

nr 50, i anledning av framställning om befrielse från skyldighet att ersätta uppkommen kassabrist för vissa tjänstemän vid riksbankens huvudkontor; samt

nr 51, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 42 i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser om ersättning i anledning av kroppsskada. ådragen under militärtjänstgöring, m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 27 juni 1924 (nr 321) angående införande av lagen om förmynderskap;

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 4 juni 1886 (nr 44 s. 1) angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål, dels ock väckt motion om viss ändring i sistnämnda lag; samt

nr 47, i anledning av väckt motion om förlängning av skyddstiden beträffande författarrätten till sådana litterära verk, som tillkommit före den 1 januari 1920;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; samt

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rekvisitionslag samt beredskapsförfogandelag; ävensom

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckta motioner om utredning angående priserna å elektrisk kraft inom landets olika delar;

nr 44, i anledning av väckt motion angående utvidgning av oljeväxtodlingen;

nr 45, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett forskningsinstitut för bevaringsmetoder för olika slag av livsmedel;

nr 46, i anledning av väckt motion om vissa lättnader i ett Storängsbäckens vattenavledningsföretag beviljat lån;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av handeln med strömming och sill m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till statsbidrag för uppförande av frukt- och potatislagerhus m. m.; samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser domänverket.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.16 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 26 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 306, med förslag till lag om skyddsympning inom försvarsväsendet samt lag om ändrad lydelse av 128 § strafflagen för krigsmakten;
- nr 307, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag;
- nr 308, angående anslag till mödrahjälpsverksamheten m. m.; samt
- nr 309, angående ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning å Järva-fältet.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

- nr 255, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till det civila luftskyddet;
- nr 266, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överföring av en fastighet från statens järnvägars familjepensionsfond till statens allmänna fastighetsfond;
- nr 267, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till om- och tillbyggnad av länsresidenset i Vänersborg;
- nr 268, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till besiktning av motorfordon; samt
- nr 269, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående stat för luftfartsfonden för budgetåret 1942/43.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

- nr 294, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 24 mars 1938 (nr 96) om understödsföreningar; och
- nr 295, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 3 § förordningen den 24 mars 1938 (nr 102) om olycksfalls- och yrkessjukdomsersättning åt tvångsarbetare m. fl., m. m.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 297, angående de värnpliktigas avlöning m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 298, angående åtgärder till främjande av sommarvistelse på landet för barn från städer och andra tätbebyggda samhällen.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 299, angående ersättning i visst fall i anledning av olycksfall i arbete.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 300, angående anslag till registrering av motorfordon.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 301, med förslag till lag om hyresreglering m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 302, angående försäljning av Ydrehammars kvarn m. m. å kronoparken Norra Kvill i Kalmar län.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 305, angående anslag för budgetåret 1942/43 till högre kommunala skolor m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den av herr *Holstenson* m. fl. väckta motionen, nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönerreglering för lärarpersonalen vid folkhögskolor m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 257, av herr *Andersson, Alfred*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk; och

nr 258, av herr *Mannerskantz* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om avverkningsskyldighet.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet den av herrar *Wistrand* och *Ekman* väckta motionen, nr 259, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förläggningssort för nytt kårartilleriregemente.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 11—14, statsutskottets utlåtanden och memorial nr 121—135, bevillningsutskottets memorial och betänkanden nr 26—29, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 45—51, första lagutskottets utlåtanden nr 45—47, andra lagutskottets utlåtanden nr 32 och 33 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 43—49.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 306—309.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 260, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.; och

nr 261, av herr *Bengtsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

På framställning av herr förste vice talmannen beslöts att bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 45—51 skulle sättas sist bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.15 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 27 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 20 innevarande månad.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 306, med förslag till lag om skyddsympning inom försvarsväsendet samt lag om ändrad lydelse av 128 § strafflagen för krigsmakten.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts propositioner: nr 307, angående fortsatt disposition av visst äldre reservationsanslag; och nr 308, angående anslag till mödrahjälpsverksamheten m. m.

Föredrogs och hänvisades till tredje särskilda utskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 309, angående ordnande av Göta pansarlivgardes förläggning å Järvafältet.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott nedannämnda motioner:

nr 260, av herr *Johansson, Johan Bernhard*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 14 juni 1940 (nr 503) angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.; och

nr 261, av herr *Bengtsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om åtgärder mot vanhävd av jordbruk.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets

försvar eller folkförsörjningen m. m. i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet; samt

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1, 4 och 40 §§ lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckt motion om ändring i § 3 9:o tryckfrihetsförordningen.

*Om viss
ändring i
tryckfrihets-
förordningen.*

I en till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 158 i första kammaren av herr *Ström, Fredrik*, och herr *Brandt*, hade hemställts, att riksdagen ville besluta att såsom vilande för ny grundlagsenlig behandling antaga följande ändrade lydelse av tryckfrihetsförordningen § 3 9:o:

Smädliga. förgrifliga eller till osämja med främmande makter syftande omdömen och yttranden om samtida nationer eller stater, med vilka riket är i fredligt förhållande, om deras varande överhet, regering och regeringssätt, höge ämbetsmän och sändebud, inre eller yttre förhållanden, företag eller underhandlingar; förbrytelsen skall anses enligt 8 kap. 4 § strafflagen och skriften konfiskeras.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Fredrik Ström* och *Spångberg*, vilka på återopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av motionen I:158 i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om skyndsamt utredning av frågan om revision av 3 § 9 mom. och den närliggande 5 § 13 mom. tryckfrihetsförordningen samt om framläggande för riksdagen under nu löpande andrakammarperiod av det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr **Brandt**: Herr talman! Jag hade väntat, att huvudmotionären, herr Fredrik Ström, skulle ha begärt ordet, men han tycks vara upptagen, så jag måste snabbt fatta mig för ett inlägg, då jag ju är medmotionär i denna fråga.

Konstitutionsutskottet har hemställt, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Utskottets utlåtande är mycket kort, och man refererar egentligen bara till ett utlåtande i föl, då en liknande motion var föremål för behandling. Utskottet förklarade då, att »frågan, huruvida en sådan översyn av de i motionen åsyftade delarna av tryckfrihetsförordningen vore erforderlig, borde övervägas vid en senare tidpunkt, då man bättre än för det dåvarande kunde överblicka förhållandena och draga lärdom av den praktiska erfarenhet som till dess kunde ha vunnits». Utskottet anser, att denna synpunkt gäller även i dag. Jag vågar emellertid vördsamt ifrågasätta, om man verkligen icke redan nu kan dra vissa lärdomar av tillämpningen av här ifrågasvarande paragraf.

En lärdom är väl i varje fall, att det faktiskt har visat sig, att man vid tillämpningen av denna paragraf inte har kunnat stanna vid grundlagens bokstav, utan liksom med naturnödvändighet tvingats utöver den. Grundlagen skall emellertid tolkas efter sin ordalydelse, och en grundlag, som faktiskt inte i längden kan tolkas efter bokstaven, måste det vara något fel på. Jag erinrar om herr justitieministerns eget medgivande och det kända faktiska förhållandet, att den bekanta bestämmelsen om att konfiskation må ske, om missförstånd med utländsk makt *sig yppat*, måst tolkas så, att man ingripit redan

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

för att förhindra att sådant missförstånd *skall yppa sig*. Redan denna lärdom anser jag bör vara avgörande för vårt ståndpunktstagande.

En annan lärdom är väl, att bestämmelsen sådan den är utformad faktiskt inbjuder främmande makt att genom missnöjesanmälan ingripa i svenska förhållanden. Jag vet ju inte, om alla vilja acceptera ett sådant uttalande som detta, ty man kan naturligtvis också vända på saken och säga, att det är enbart svenska synpunkter, som bli avgörande för frågan om ingripande, men jag anser, att med den lydelse, som grundlagsbestämmelsen nu har, har man rätt att säga, att den verkar direkt inbjudande för främmande makt att anmäla sitt missnöje. Genom en dylik missnöjesanmälan kommer den främmande makten realiter och också inte formellt att ingripa i svenska förhållanden. Detta är en mycket allvarlig synpunkt, förefaller det mig, och enbart den skulle för mig vara fullkomligt avgörande för att vilja avskaffa denna paragraf.

En tredje lärdom synes mig vara, att genom bestämmelsens kautschukartade avfattning blir även lagens tillämpning ojämn. Detta har ju också påvisats av någon av reservanterna i konstitutionsutskottet, och vi känna ju för övrigt alla dessa fakta så väl, att jag drar mig för att här upprepa dem; tryckfrihetsdebatten blir i alla fall till slut litet långtråkig. Faktum är emellertid, att vissa skrifter beslagtagnits, ehuru milda i sin framställning, medan däremot andra, betydligt starkare i sin framställning, inte beslagtagnits. Det kan absolut inte med framgång bestridas från regeringen, att tillämpningen av lagen varit ojämn. Jag behöver bara hänvisa till det snart klassiska exemplet, Aftonbladet, vars skildring av grymheterna i Baltikum inte föranledde konfiskation, medan däremot som bekant andra mycket mera hovsamma skildringar av grymheter på annat håll föranlett beslag.

En fjärde lärdom, och den torde vara ganska allvarlig även den, är de ekonomiska synpunkterna. Det måste väl ändå tillmätas någon betydelse, att man genom konfiskation av en tidning, tidskrift eller bok kan utan att detta egentligen åsyftas vålla vederbörande mycket stort ekonomiskt avbräck. Störst kan naturligvis detta avbräck bli, om man drar in en bok, men vilka kostnader kan det dock inte innebära, att man drar in en veckotidning? I detta sammanhang kan erinras om att vi ju i alla fall ha ett grundlagsbud, som stadgar, att Konungen icke äger rätt att någon avhända eller avhända låta något gods, löst eller fast, utan laga rannsaking och dom. Denna lärdom om de ekonomiska konsekvenserna av den nuvarande lagtillämpningen kunna vi väl draga redan i dag.

En femte lärdom är att tryckfrihetsförordningen kommit att tolkas inte efter sin egen innebörd utan efter vad vår neutralitetspolitik synes anbefalla. Tänk t. ex. på den kritik, som riktats mot de sjutton tidningarna, som blevo föremål för indragning. Den kritik, som både här i riksdagen och från andra tidningar framfördes mot dessa, gick ju med bortseende egentligen från frågan om innebörden av tryckfrihetsförordningen ut på att dessa sjutton tidningar bragt regeringens neutralitetspolitik i fara. Jag erkänner, att detta kan vara en synpunkt, som måste anläggas, men man får absolut inte stanna vid den ensam. Efter debatten här i riksdagen den 21 mars, i vilken jag inte kunde delta, eftersom jag var insnöad i Skåne, men vars protokoll jag för den skull måst läsa desto noggrannare, var det en tidning med mycket stort inflytande på grund av dess redaktörs ställning här i riksdagen, som skrev, att det egentligen bara var en liten klick hänsynslösa och ansvarslösa journalister, som saboterade regeringens neutralitetspolitik. Man måste väl ändå säga, och ordet är icke för starkt, att det verkligen är upprörande att lägga upp sin kritik på detta sätt. Man må inte glömma, att denna kritik

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

mot s. k. »ansvarslösa tidningar, som sabotera regeringens neutralitetspolitik,» efter den 21 mars framför allt drabbar de män i denna kammare, som då togo till orda i debatten och vilkas synpunkter sammanföll med tidningarnas. Det var universitetskansler Undén, generaldirektör Sam Larsson, landshövding Rickard Sandler, redaktör Fredrik Ström och kanske även andra. Är detta inte bevis nog för att man har tvingats att dra lärdomar, som man inte skulle ha önskat göra, när tryckfrihetsförordningen kommit att tillämpas efter vad neutralitetspolitiken enligt de maktägandes uppfattning synes kräva?

En anmälan till konstitutionsutskottet har också visat sig vara fruktlös. Även konstitutionsutskottet står under samma bann och kan inte bortse från hur dess ståndpunktstagande verkar utåt. Också konstitutionsutskottet lägger således utrikespolitiska synpunkter, och kanske enbart sådana, på frågan om tillämpningen av tryckfrihetsförordningen. Även om konstitutionsutskottet vore fullkomligt övertygat om att vederbörande statsråd hade tolkat grundlagen på ett sätt, som inte överensstämmer med grundlagens vare sig bokstav eller anda, skulle utskottet på grund av tidsläget inte våga göra någon anmärkning. Är inte detta en mycket allvarlig lärdom, herr talman, som man måste draga av de faktiska förhållandena, vilka lett till det fullkomligt olidliga tillståndet, att man inte vågar sakligt tillämpa tryckfrihetsförordningen eller sakligt anmärka mot tillämpningen av densamma?

En sjätte lärdom är att såsom tillämpningen av tryckfrihetsförordningen tagit sig uttryck i praktiken hålla vi på att glida in i en polisstat. Det demokratiska Sverige har blivit besmittat av de totalitära staternas idéer. Regeringen tar ansvar för pressen och blir så att säga huvudredaktör för den svenska pressen. Det har sagts tidigare, men jag måste erinra om det här, och vid ett tillfälle i denna kammare förklarade hans excellens herr utrikesministern — om jag minns rätt var det i en replik i polemik med landshövding Sandler — att utrikesdepartementet icke kan krypa bakom förevändningen att regeringen i vårt land inte har ansvar för vad pressen skriver och inte kan utkräva ansvar därför i annan form än den, som tryckfrihetsförordningen medger. Herr utrikesministern hade den uppfattningen och bar den till togs fullt öppet, vilket ju är tacknämligt, att regeringen bör ta ansvar för pressen. Om regeringen gör detta, har den emellertid därmed lämnat ett medgivande åt idéer, som absolut inte kunna kallas för demokratiska.

Vi ha ju också lagt märke till, hurusom man även i andra avseenden är på glid mot polisstaten. Jag vågar kanske erinra om att herr Knut Petersson under dechargede-batten i dag för en vecka sedan påminde om hurusom demonstranter blivit förbjudna att vid möten använda banderoller med mycket oskyldigt innehåll, såsom t. ex. Kämpa för demokratin, Mot krig och fascism och Stöd det norska folkets frihetskamp. En enkel fråga har framställts i denna angelägenhet, men har ännu icke fått något svar. Det är fjorton dagar sedan den framfördes, och man frågar sig, om det överhuvud taget blir något svar. Herr Knut Petersson tillät sig i dechargede-batten att säga, att han hade hört att anledningen till det uteblivna svaret skulle vara, att utrikesdepartementet inte ansett det lämpligt att medge någon debatt i frågan. Jag skulle förmoda, att det är utrikesdepartementet, som i sista hand — vad vet jag — står bakom det faktum, att polisen i Stockholm har fått lov att opåtalat ingripa mot dessa demonstranter. Jag vet inte, hur man eljest skall förklara saken.

Vi känna ju också till att efter debatten i riksdagen den 21 mars lät informationsstyrelsen utsända en broschyr med justitieministerns anförande här i riksdagen. Det är väl ändå ganska anmärkningsvärt, att informationsstyrel-

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

sen inte samtidigt utsände själva interpellationen och det anförande, som interpellanten höll, för att nu inte ifrågasätta, att man skulle utsända de betydelsefulla anföranden, som höllas av herrar Undén, Sandler och Ström. Jag frågar verkligen: Reagerar inte riksdagen inför dessa fakta? Betyder det inte något, att vi kommit dithän att regeringen fullkomligt ensidigt propagerar sin ståndpunkt i en sådan fråga som denna rörande tryckfrihetens rätta tillämpning, där väl även den andra statsmakten må ha ett ord med?

Overhuvud taget kan man säga, att det har blivit en allmän osäkerhet i landet. Pressnämnden har själv en gång vädjat till regeringen, att man inte skulle konfiskera skrifter utan att gå den normala vägen med åtal. Det är nu några månader sedan detta skedde, och jag vet inte, om denna vädjan har fallit i glömska, men det är ju i varje fall ett tidens tecken, att pressnämnden själv anser, att regeringen bör vandra andra vägar än dem som den hittills vandrat. Det är också ett tidens tecken, att när pressnämnden i sin tur nyligen utfärdade en kungörelse med vissa anvisningar för behandling av skildringar av grymheter, inträffar det, att några redaktörer, och sannerligen inte de minst inflytelserika och betydelsefulla i detta land, skriva till pressnämnden och i sin kritik mot dessa anvisningar förklara, att de för sitt samvetes skull faktiskt inte kunna efterkomma pressnämndens uppmaning, därför att pressnämndens hela inställning är oriktig och ologisk. Jag skall inte erinra om vad dessa tidningsmän ha andragit, det var andre redaktören i Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning, redaktören för Eskilstuna-Kuriren, redaktören för Nordens frihet och redaktören för Nu, men jag hoppas, att vad de framhållit verkligen skall uppmärksammas av riksdagen. Jag anför deras skrivelse endast som bevis för den faktiska osäkerhet, som råder i riket.

Man kan, herr talman, verkligen våga påstå, att vi nu ganska bra kunna överblicka situationen och dra mycket viktiga lärdomar av den hittillsvarande tillämpningen av § 3:9. Dessa lärdomar äro av den art, att det synes mig, att riksdagen utan tvekan borde bifalla reservationen. Jag är övertygad om att riksdagen också skulle göra det under vanliga omständigheter, om inte synpunkter, som väl ändå i viss mån måste sägas vara ovidkommande, få inverka på avgörandet.

Jag anhåller, herr talman, vördsamt att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Detta är en ganska allvarlig fråga, ty om man studerar utvecklingen under de senaste åren, skall man finna något ganska egendomligt, som säkerligen ingen i denna kammare, sannolikt ingen i riksdagen och måhända inte många i regeringen ha gjort sig reda för.

Det normala enligt vår grundlag och tryckfrihetsförordning är ju åtal mot tryckfrihetsbrott. Åtal för sådana skrifter, som beröras i motionen, ha också från början av krigsperioden förekommit i viss utsträckning, d. v. s. man har gått till domstol och fått laga dom. Det är på detta sätt som det alltid bör gå till vid beivrande av tryckfrihetsbrott, och det är denna grundprincip som konstituerar själva rättstillståndet. Detta tillvägagångssätt är också det normala enligt grundlagen. Efter någon tid inträffade det emellertid, att kurvan för frikännanden i tryckfrihetsmål steg. När juryn frikände allt oftare, blev justitieministern ängslig och tillgrep då som en annan utväg konfiskation utan rättegång enligt § 5:13 och § 3:9 tryckfrihetsförordningen. Emellertid visade det sig, att denna stegring av kurvan för frikännanden var tillfällig. Om man fortsätter undersökningen, finner man också, att det återigen har blivit en stegring av antalet fällande domar i de fall, då man har gått åtalsvägen. Det kan således inte vara så, som man säkerligen har trott på regeringshåll, nämligen att det även i fall då det var förtjänt med fällande dom, var omöjligt

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

att på åtalsvägen få statuerat exempel. Det visade sig, som sagt, att kurvan vände igen. Trots detta har man emellertid fortsatt på den andra vägen och tillgripit de undantagsklausuler, som finnas i § 5:13 och § 3:9.

Dessa båda paragrafer äro ju på sätt och vis dubletter till varandra, men det är en viss skillnad mellan dem. Det står i § 5:13, att det från utländsk regering eller legation skall ha inkommit anmälan, så att man på så sätt verkligen kan konstatera, att missförstånd har uppkommit. § 5:13 har, såvitt jag minns rätt, endast använts i tre fall, under det att § 3:9, som på grund av sin formulering ger möjlighet till godtycke och enligt vilken det är lätt att ingripa och genom indragning utan domstolsförfarande lägga en död hand över tryckfriheten, använts i en utsträckning, som ständigt vuxit i accelererad fart. Konstitutionsutskottet hade t. ex. vid dechargegranskningen till sitt förfo-gande en många sidor lång tattskriven förteckning över indragningar enligt § 3:9.

§ 3:9 har dock en hållhake. Det står nämligen att missförstånd med utländsk makt skall ha *yppat* sig. Det talas inte om att missförstånd kan komma att yppa sig eller att man kan misstänka att det skall yppa sig, utan det säges tydligt ut, att det redan skall ha yppat sig. Såsom vi fått veta av herr justitieministerns anföranden i denna kammare inte minst efter den Sam Larssonska interpellationen, har man slagit in på en ny tolkning av § 3:9. Man presumerar, d. v. s. helt enkelt förutsätter, att missförstånd sig yppat, utan att anmälan därom skett från utländsk legation eller regering, eller också går man bara ut ifrån att eftersom man haft något liknande fall tidigare då anmälan skett och missförstånd yppat sig, kommer det också att yppa sig missförstånd i detta nya fall. Det står emellertid i vår grundlag, att grundlagens bud skall i varje särskilt fall tolkas efter sin bokstav, och man får därför helt enkelt icke företa några sådana presumtioner.

Till försvar för sitt handlingssätt säger man, att i nödfall och i en sådan svår belägenhet som vårt land befinner sig får man genomföra en smidigare och mera generös tolkning av § 3:9. Detta strider emellertid enligt min mening mot andan i vår författning och, om man vill vara sträng, även mot dess bokstav. Jag kan också inte förstå annat än att denna tolkning har lett till orimliga konsekvenser. Vi ha ju genom den fått dessa massindragningar. Bara på ett år ha vi haft en hel mängd indragningar. Jag kan som exempel först nämna den bekanta indragningen av Vecko-Journalen på grund av en artikel om den norska hirden och dess framfart. Ingen människa kan väl tänka sig, att en kritik mot en underordnad partiorganisation i ett grannland skulle kunna framkalla en sådan reaktion från detta lands sida, att det skulle leda till missförstånd med här åsyftade utländska stormakt. Efter Vecko-Journalen följde otaliga andra indragningar. Jag vill visst inte påstå annat än att åtminstone åtskilliga av dessa tidningar också skulle ha blivit fällda inför domstol, om de hade blivit åtalade, men det har även skett många indragningar, som man absolut inte kan förklara orsaken till. Jag har åtminstone inte själv kunnat förklara, varför dessa indragningar ha skett, och jag har inte funnit, att någon annan kunnat göra det heller. Jag tänker t. ex. på indragningen av den norske stortingspresidenten och förre statsministern Hambros bok, som fullständigt objektivt med blotta dokument skildrar tilldragelser i Norge. Det är enligt min mening någonting orimligt att en sådan bok skall kunna indras i ett land som är fritt och där man har en grundlag som skyddar tryckfriheten.

Jag skulle kunna taga flera andra exempel, det finns hundratals sådana, men för att inte bli för långrandig skall jag endast till slut nämna indragningen av de sju-tton tidningarna, som behandlades vid en interpellationsdebatt här i riksdagen. Inskridandet mot dessa tidningar var fullkomligt orimligt och kan

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
 faktiskt inte förklaras annat än såsom en åtgärd, som man inte gärna vill förutsätta kan ske. De sjuutton tidningar, som indrogos, voro ju, såsom vi alla veta från interpellationsdebatten, några av vårt lands allra äldsta och förnämsta demokratiska pressorgan, företrädesvis liberala tidningar, ledande inom sina län, och dessutom flera socialdemokratiska organ samt framstående veckotidningar. De indrogos för en artikel, som bara konstaterade, vad som har skett i de norska fängelserna. Det fanns i den skildringen inga hetsande reflexioner, ingen grymhets- eller Greuelpropaganda utan blott rena fakta, precis som vi i kyrkohistorien läsa om hur martyrerne och i historien hur även krigsfångar blivit behandlade. Införandet av denna objektiva skildring betraktades emellertid inte såsom brottsligt men såsom ägnat att vålla missförstånd med främmande makt. Det leder slutligen fram till ett rent godtycke. Ty märk väl, det finns ingen möjlighet för någon, inte ens om vi hade ett helt ämbetsverk, att följa hela den väldiga svenska dags- och veckopressen och i detalj dra fram allt som i konsekvens med de principer man slagit in på måste indragas. Utan vi uppleva det egendomliga förhållandet, att några skrifter dras in, medan andra, som sagt samma eller kanske ännu värre saker — om man nu skall tala om »värre» saker i detta sammanhang — gå fria. Detta är icke något rättstillstånd. Det är ett godtycklighetstillstånd, mot vilket svensk lag alltid har reagerat. Detta kan icke vara någonting, som vi i längden kunna finna vara tjänligt för vårt land.

Det finns också en annan sak att ta hänsyn till. Man drar in skrifter, men den utredning, som vi låtit företaga i konstitutionsutskottet, visar att denna indragning är ganska ensidig. Den riktar sig företrädesvis emot den ena parten i världskampen, men inte mot den andra. Jag vill inte göra det, herr talman, men jag skulle kunna fylla kammarens protokoll med citat över huru icke indragna tidningar presterat skildringar ifråga om grymheter i andra länder, som vida övergå de skildringar, som blivit föremål för indragning.

Allt detta tillsammans gör att riksdagen för sitt eget anseendes skull icke längre kan låta detta tillstånd pågå. Det är inte riksdagen värdigt. Jag förstår fullständigt justitieministerns och utrikesministerns svårigheter, och jag är beredd att ursäkta mycket av det som sker. Jag vill inte på något sätt lägga flera bördor på deras axlar än vad de redan ha att bära. Men man måste ju hålla på rätten och på likheten inför lagen, man måste ju hålla på ordning och inte låta det rena godtycket florera. Det går inte an, mina herrar, och jag kan försäkra att denna tids riksdagar komma att framstå i en egendomlig dager för eftervärlden, emedan de låtit allt detta passera. Det är faktiskt ett förnedringstillstånd för vår tryckfrihet, som vi nu leva under, och vi kunna icke låta detta fortgå.

Nu invänder man, och det argumentet måste jag till slut också yttra några ord om. Men tidningsmännen skola väl icke ha större privilegier än andra? När alla andra få nöja sig med indragningar på skilda områden och utsättas för lidanden på grund av kriget, så får väl också tidningsmännen rätta sig därefter! Javäl, men jag tror inte att det finns en publicist eller en journalist i flertalet indragna tidningar, som inte ålägger sig den mest noggranna kontroll. Och man kan väl inte begära att en publicist skall undertrycka sanningen emot sitt samvete. Vi kunna ju ta t. ex. de sakligt lugna redogörelserna för tortyren i Norge — skulle vi inte få påtala detta, skulle vi ju undertrycka sanningen. Tänk er att det hade varit ett sådant tillstånd, som nu råder i vårt land, i England och Amerika och andra länder under slaveriets tid, så att ingen hade fått skriva om de grymheter som begingos mot slaverna. Då hade vi kanske haft slaveriet kvar ännu i dag. Man kan inte åstadkomma en ändring i ett missförhållande, om man inte får påvisa de faktiska förhållandena, själva

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

sanningen. Och, mina herrar, sanningen går i längden inte att undertrycka. Den slår sig fram. Och det är aldrig någon ära att ha stått sanningen emot.

Därför är det icke publicisterna som begära en undantagsställning, utan det är statsmakterna som för journalisternas del begära en undantagsställning i lagen.

Egendomligt är också att det inte finns några hinder att offentligen säga allt det som blir indraget när det kommer i tryck. Om herrarna hade hört det tal, som biskopen i Strängnäs stift den 17 maj höll om förhållandena i Norge, eller många andra framstående kulturpersonligheters i vårt land anföranden, så skulle ni inte endast ha blivit upprörda över förhållandena i Norge utan också tänkt: Detta måste ju ändå komma till allmän kännedom! Men så snart det kommer i tryck, ingriper en osynlig hand; då får sanningen inte längre komma till tals.

Vidare förhåller det sig ju så, att justitieministern och regeringen, även om man reformerar eller tar bort 3 § 9 mom. tryckfrihetsförordningen, ingalunda därigenom berövas något behövt vapen vid sidan av åtalsvägen, ty de ha i alla fall 5 § 13 mom. till sitt förfogande. Så snart därför en utländsk legation skulle finna att någonting föreligger, som verkligen åstadkommit missförstånd, kan regeringen ingripa, men på ett reglerat sätt och inte på nuvarande godtyckliga sätt. Men 5 § 13 mom. har fallit i glömska, medan 3 § 9 mom., som säger samma sak men som är mera kautschukartad, alltmer kommit att blomstra.

Allt detta gör, mina herrar, att jag icke hyser den minsta tveksamhet om att riksdagen, när detta krig är över och det nu rådande tillståndet är förbi, kommer att enhälligt skrida till en revision av dessa paragrafer för att åstadkomma en ändring. Det synes mig dock att man skulle kunna ta ett initiativ redan nu. Ty en ändring i grundlagen kan inte genomföras förrän efter nya val, och därmed blir frågan lagd på lång sikt. Varför skulle då riksdagen inte redan nu kunna besluta att begära en utredning — det är ju inte mer som här kräves?

Herr talman! Jag skall inte vidare fördjupa mig i frågan — jag har kanske redan varit för långgrandig. Men saken är av den stora vikt, att jag velat framföra min mening. Jag har till slut endast ett formellt yrkande att framställa utöver bifall till motionen. Min reservation utmynnar i en anhållan om »skyndsamt utredning av frågan om revision av 3 § 9 mom. och den närliggande 5 § 13 mom. tryckfrihetsförordningen». Jag hör nu av herr talmannen, att eftersom motionen endast omfattade 3 § 9 mom. kan man inte i klämman ta med 5 § 13 mom., fastän den logiskt sammanhänger med 3: 9. Jag skall sålunda be att få yrka bifall till reservationen med den ändringen, att orden »och den närliggande 5 § 13 mom.» måtte utgå.

Herr Källman: Herr talman! Jag är alldeles övertygad om, att tryckfriheten inte kan ha något som helst gagn av att man upprepar tryckfrihetsdebatterna då och då här i kammaren. Konstitutionsutskottet har mycket noga och omsorgsfullt prövat den motion, varom de båda motionärerna yttrat sig, och kommit till den nästan enhälliga uppfattningen, att riksdagen i år inte bör företaga någon som helst åtgärd, inte ens avlåta en skrivelse till Kungl. Maj:t. Jag skall inte alls inlåta mig på en tryckfrihetsdebatt, då jag är övertygad om att allt vad motionärerna nu anfört redan yttrats i sammanhang med debatten om herr Sam Larssons interpellation, och vad vi skulle kunna anföra från vår sida sades också vid detta tillfälle.

Följaktligen avböjer jag vidare överläggning i ärendet och ber endast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

Herr Brandt: Herr talman! Eftersom jag råkade komma upp först i debatten, framställde jag ett yrkande om bifall till reservationen oförändrad. Jag ber nu endast att få återtaga detta yrkande och instämma i herr Fredrik Ströms.

Herr Schlyter: Herr talman! Det förefaller uppenbart att huvudanledning-
en till de talrika konfiskationerna utan rättegång är att det nuvarande jury-
systemet i tryckfrihetsmål fungerar så otillfredsställande. Enligt det förslag
till ny rättegångsbalk, som framlagts för riksdagen i år, är det meningen, att
även i rådhusrätterna skola kunna insättas lekmannarepresentanter i en nämnd,
som skall fungera i de grövre brottmålen. När rådhusrätterna få denna sam-
mansättning, frågar man sig, om inte de allmänna domstolarna möjligen skulle
kunna duga som domstolar även i mål mot utgivare av tryckta skrifter. Jag
räknar med möjligheten att det måhända skulle behövas någon jämkning ifråga
om omröstningsbestämmelserna, ifall man till domstolar med nämnd skulle
förlägga prövningen av tryckfrihetsmål, men det må ju vara en sak, som
kan bli föremål för utredning.

Vad alla böra kunna vara ense om synes mig vara, att den nuvarande rätt-
skipningen i tryckfrihetsmål är till ytterlighet otillfredsställande. Det är en
ren slump eller ett rent lotteri, huruvida lagen enligt sitt syfte kommer att
tillämpas på mål av denna beskaffenhet. Jag nödgas också medgiva att den
process, som infördes i tryckfrihetsmål efter förebilden av den väntade rätte-
gången med dess koncentration och muntliga handläggning, ofta har blivit en
ren parodi. Jag åhörde själv häromdagen en handläggning av ett tryckfrihets-
mål vid en rådhusrätt, om vilken jag inte tvekar att använda denna beteck-
ning.

Jag skulle därför vilja hemställa till konstitutionsutskottets övervägande,
om det inte skulle vara skäl att i stället slå in på den linjen, att man toge
bort juryn i tryckfrihetsmål och litade på våra allmänna domstolar även vid
behandlingen av denna art av brottmål.

Häri instämde herr *Siljeström*.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Här fälldes nyss ett uttalande av en
ledamot av konstitutionsutskottet, av vilket syntes framgå att man inom kon-
stitutionsutskottet hade den uppfattningen, att tryckfrihetsdebatter över hu-
vud vore ett ofog, som borde beivras. Jag har svårt att dela denna mening.
Jag kan icke finna något lämpligare tillfälle att debattera tryckfriheten än
när ett förslag om ändring av tryckfrihetsförordningen föreligger. Emellertid
skyndar jag mig genast att tillägga, att det inte är min mening att nu inlåta
mig på någon tryckfrihetsdebatt. Huru livligt jag än delar motionärernas all-
männa uppfattning, måste jag likväl som min mening uttala, att motionen må-
hända gått händelserna något i förväg. Jag tror inte på möjligheten att nu
åstadkomma en ändring i den riktning, som motionärerna begärt. Konfiska-
tionerna ha ju blivit en prestigefråga för regeringen, och innan detta olyckliga
läge avvecklats, tror jag inte det är mycket lönt att lägga fram förslag om
ändringar i hithörande paragrafer. Jag tvivlar icke alls på att motionärerna
komma att få rätt, men jag tror inte att de komma att få rätt just nu.

Som jag ser saken, är den angelägnaste uppgiften att man kommer fram
till en avveckling av nuvarande praxis på detta område och att man sedan
ser till att denna praxis inte tillåtes återuppstå. När tiderna blivit lugnare och
vi kunna se mera kallt och objektivt på krigsårens många förvecklingar, tror
jag nog att riksdagen skall komma till insikt om, att här ifrågovarande para-

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)

grafer äro en skadlig utväxt på våra grundlagar. De höra hemma i en helt annan värld än den nuvarande. De höra samman med kabinettsdiplomaten och kabinettspolitiken sådan den kom till uttryck på 1700-talet, men ingalunda med den praxis som bör vara gällande i ett demokratiskt samhälle.

Jag begärde ordet närmast för att framställa två önskemål beträffande tillämpningen av hithörande bestämmelser i grundlagarna. Det ena önskemålet är att Kungl. Maj:t icke måtte presumera några missförstånd med främmande makt. Jag tvivlar icke på att både utrikesministern och justitieministern äro utrustade med god intuition i politiska ting, men jag tvivlar dock mycket på, att de äro i stånd att avgöra, när ett missförstånd med främmande makt skall yppa sig med anledning av ett uttalande i pressen. Därför skulle jag som sagt vilja framställa det önskemålet, att man inte skall fortsätta att gå främmande länders klagomål i förväg och förutsätta att det skall uppstå missförstånd. Vi veta, att sådan presumtion kommit till användning i åtskilliga fall, men jag måste som min mening uttala, att ett sådant förfarande står i mycket dålig överensstämmelse med grundlagens ordalydelse.

Mitt andra önskemål är att justitieministern måtte utnyttja sin nyförvärvade rättighet att lägga provisorisk kvarstad på skrifter först sedan han rådfört sig med statsrådets övriga ledamöter och alltså föredragit saken i allmän beredning. När grundlagsparagrafen förra året ändrades därhän, att justitieministern fick dylik rättighet, uttalades här i kammaren av flera ledamöter — åtminstone var det två — farhågor för att förfarandet i framtiden icke skulle bli underkastat den kontroll, som var nödig och önskvärd. Härpå svarade justitieministern med att hänvisa till att det dock fanns någonting som kallades allmän beredning och att dessa ärenden självfallet — man tyckte sig åtminstone kunna utläsa detta mellan raderna — där skulle föredragas. På sista tiden ha emellertid vid olika tillfällen skrifter belagts med kvarstad i sådan ordning, att det alldeles tydligt framgår att ärendet icke föredragits i allmän beredning. Jag tillåter mig sålunda, herr talman, att såsom ett andra önskemål framställa, att en ändring av denna praxis måtte med det snaraste komma till stånd.

I övrigt ber jag få uttala min tillfredsställelse med det försiktiga sätt, på vilket konstitutionsutskottet uttalat sig i denna angelägenhet. Konstitutionsutskottet ställer hela saken på framtiden, och det är, såvitt jag förstår, ett riktigt förfarande. Jag hade som jag redan antytt helst önskat att denna fråga fått ligga till sig till ett lämpligare tillfälle.

Herr Linderot: Herr talman! Inte heller jag har begärt ordet för att taga upp någon allmän diskussion om tryckfriheten här i landet. Men det är en synpunkt, som inte förts fram i debatten, som jag nu skulle vilja framlägga, och det är, att den praxis, som regeringen tillämpar ifråga om konfiskation utan rättgång, ställer regeringen själv i en synnerligen obehaglig position gentemot främmande makter och deras representationer här i Stockholm. Jag måste tillstå att det förvånar mig att regeringen varit så angelägen att inför främmande makters representanter demonstrera, att den känner sig direkt ansvarig för varje liten skrift, som kommer ut i detta land, och dessutom känner sig förpliktad att presumera vad en skrift möjligen skall kunna medföra för verkningar. Jag kan inte begripa annat än att regeringen därigenom ställt sig själv i en ofördelaktig position. Regeringen skulle gentemot främmande representationer här i Stockholm ha kunnat stå i en betydligt behagligare ställning, om den inte genomfört denna praxis.

Jag begärde sålunda ordet huvudsakligast för att uttala denna min för-

Om viss ändring i tryckfrihetsförordningen. (Forts.)
 våning. Jag har tidigare i kammaren givit uttryck för samma tankar, och jag är fortfarande lika oförstående inför detta faktum, att regeringen skapat svårigheter åt sig själv. I övrigt hade jag också tänkt yttra mig om en annan sak, men i det fallet är jag förekommen av herr Knut Petersson. Jag anser att i någon form borde riksdagen ge uttryck för sin mening, om det nu finns någon möjlighet därtill, att lagens bokstav skall följas. Det har också herr Fredrik Ström påtalat. Jag kan inte förstå, varför regeringen även i detta fall skall utöka sina svårigheter, som säkerligen äro ganska tunga ändå under nuvarande krigstid. Det är nog inte så lätt att vara regering för närvarande! Varför skall man då utöka dessa svårigheter genom att inte följa lagens bokstav, någonting som i detta fall borde vara ganska självklart? Den ståndpunkt, som justitieministern intagit när det gäller presumtion att missförstånd möjligen kan komma att yppa sig, är för regeringen ytterst obehaglig. Men den är framförallt obehaglig för tryckfrihetens värdande här i landet; ja, tryckfriheten blir ju på detta sätt ganska illusorisk.

Jag skall draga fram en enda synpunkt till, herr talman, och det är i polemik mot herr Ström. Herr Ström kände sig alldeles övertygad om, att riksdagen enhälligt skulle ändra 3 § 9 mom. tryckfrihetsförordningen, så snart kriget är slut. Jag vill säga till herr Ström, att optimism ju alltid är bra, men jag skulle vilja varna herr Ström och liktänkande för en alltför stor optimism. Har man i årtal genomfört en praxis i en rättsfråga, så upphävs den sannerligen inte så där automatiskt. Och det är vidare inte alls på det sättet, herr Ström, att första kammarens ledamöter ha godtagit nuvarande praxis mot sin vilja på grund av något tvångsläge. Utan här finnas åtskilliga ledamöter, kanske majoriteten, som anse att denna rättsordning är synnerligen bra och passar alldeles utmärkt på den svenska tryckfriheten. Man skall sålunda inte vara alltför optimistisk beträffande framtida förhållanden, sedan man i årtal tolererat ett enligt min mening oefterrättligt tillstånd. Det är för närvarande endast i utrikespolitiska ting, som denna praxis ifråga om tryckfriheten tillämpas av regeringen. Men jag undrar, herr Ström, om det inte kan tänkas att en justitieminister i framtiden finner det synnerligen behagligt att också ifråga om inrikespolitiska ting använda samma praxis och som därför, när kriget är slut, av inrikespolitiska skäl fortsätter på den inslagna vägen. Det kan tänkas att samma praxis, utan att någon lagändring behöver företagas, på ett eller annat sätt kommer att kunna tillämpas även i inrikespolitiska frågor.

Herr talman! Det var endast dessa små kommentarer till debatten jag hade att göra. Och jag upprepar vad jag från början yttrade, att det på mig verkar förvånande, att regeringen själv vill upprätthålla denna praxis.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Ström, Fredrik*, att kammaren skulle bifalla den vid utlåtandet avgivna reservationen med den ändring, att orden »och den närliggande 5 § 13 mom.» utelämnades.

Därefter gjordes propositioner i enlighet med dessa båda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 14, i anledning av väckt motion om förande av protokoll vid sammanträde, som enligt § 56 riksdagsordningen hålles inom lyckta dörrar, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av viss anslagspost i den för länsstyrelserna fastställda avlöningsstaten, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till länsstyrelserna.

Punkten 1.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 220 därom framlagda förslag hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte

a) godkänna under punkten införd avlöningsstat för länsstyrelserna, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1942/43;

b) till Länsstyrelserna: Avlöningar för budgetåret 1942/43 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 8,637,000 kronor.

I motiveringen hade utskottet gjort vissa uttalanden i fråga om lönegradsplaceringen för landskanslisterna och landskontoristerna, därvid utskottet förklarat sig förutsätta, att förslag i detta ämne komme att föreläggas 1943 års riksdag.

Herr Linnér: Herr talman! Under denna punkt har statsutskottet gjort ett uttalande, som slutar med att statsutskottet förutsätter, att förslag beträffande löneförbättring för landskanslisterna och landskontoristerna skall föreläggas 1943 års riksdag. Detta uttalande är i hög grad glädjande. En granskning av dessa befattningshavarnas löneställning är synnerligen påkallad.

Emellertid är det också några andra befattningshavare vid länsstyrelserna, som befinna sig i en jämförlig situation — jag tänker då på befattningshavarna i graden länsnotarier och länsbokhållare. Även bland dem finns det många, som ha en mycket lång tjänstetid, men som ha synnerligen små utsikter till befördran. Den senaste organisationen av länsstyrelserna kom att få den formen att man ökade befattningshavareantalet i vissa lägre grader men icke i länsstyrelsernas högre grader, och därigenom ha befördringsutsikterna blivit synnerligen knappa. Det kan inte vara gynnsamt ur statens synpunkt, att dessa befattningshavare under ett trettiotal år eller till pensionsåldern få tjänstgöra utan någon utsikt till annan tjänsteställning än den de ha uppnått under de första nio åren av sin ordinarie tjänstgöring blott med löneförhöjning inom samma lönegrad. Jag tror därför att det blir lika nödvändigt som beträffande landskanslisterna och landskontoristerna att ta upp till övervägande även frågan om dessa befattningshavarnas löneställning.

Jag har, herr talman, velat rikta uppmärksamheten på denna fråga, och jag hoppas att även den kan bli föremål för undersökning i samband med det övervägande, som statsutskottet här har förutsatt.

I detta anförande instämde herr *Franzon*.

Herr Sundberg: Herr talman! Sedan propositionen nr 220 angående avlöningsstat för länsstyrelserna överlämnats till riksdagen, inträffade det att en i anslutning till denna proposition avfattad motion, undertecknad av mig och flera andra riksdagsmän ur olika partier, av misstag icke kom att ingivas inom behörig tid. Motionen avsåg landskanslisternas och landskontoristernas lönegradsplacering.

Frågan om dessa tjänstemäns lönegradsplacering har varit aktuell sedan så lång tid tillbaka som år 1923. Placeringen av tjänstemännen i fråga i 15:e

Ang. lönegradsplaceringen för landskanslisterna och landskontoristerna m. m.

Ang. lönegradsplaceringen för landskanslisters och landskontoristers m. m.
(Forts.)

lönegraden har av samtliga länsstyrelser betecknats såsom för låg. 1924 års landsstatssakkunniga och 1935 års länsstyrelseutredning vore av samma uppfattning. Frågans avgörande har dock uppskjutits, bland annat i avvaktan på landsfiskalsomorganisationen och uppbördsreformen.

Vid 1937 års riksdags behandling av denna lönegradsplaceringsfråga yttrade, bland annat, socialminister Möller, att han hade en känsla av att landskanslisters och landskontoristers blivit orättvist behandlade, men han förklarade, att frågan för det dåvarande av angivna skäl icke kunde upptagas till behandling. Statsutskottet uttalade i sitt utlåtande vid detta tillfälle, att det beklagade, att lönefrågan icke kunnat upptagas till prövning, och ifrågasatte, huruvida icke vid avsevärt uppskov med frågans lösning de äldre befattningshavarna borde beredas tillfällig löneförstärkning. Detta blev också riksdagens beslut.

Nu avsåg den motion, som till följd av det nyssnämnda misstaget i fråga om motionstidens utgång icke blev avgiven, att försöka komma fram till en lösning i denna fråga på så sätt att en tillfällig löneförstärkning bereddes dessa landskontorister och landskanslisters genom uppflyttning en löneklass, vilket i E-ort skulle hava inneburit en höjning av grundlönen med 251 kronor per år, alltså en mycket måttfull begäran.

Såsom framgår av statsutskottets uttalande, har emellertid föreningen Sveriges landskanslisters och landskontoristers fått tillfälle att inför utskottet framföra sina bekymmer. Det är med stor tillfredsställelse man tar del av statsutskottets föreliggande utlåtande. De fakta, som utskottet anför, ge en bild av den lidandets väg som en liten, men lojal ämbetsmannakår i detta land kan få vandra. Men att kåren är liten och lojal bör dock icke hindra statsmakterna att låta den vederfaras rättvisa. Efter det koncisa och bestämda uttalande, som statsutskottet nu gör, när det säger: »Med anslutning till detta uttalande förutsätter utskottet, att förslag i ämnet förelägges 1943 års riksdag», vill man hoppas, att sådan rättvisa äntligen skall skipas. Om det dessutom, såsom herr Linnér har framhållit, inom samma kår finns andra grupper befattningshavare, som äro lika illa ställda som dessa landskanslisters och landskontoristers, vill man hoppas att rättvisa även skall vederfaras dem, blott inte denna nya fas ytterligare fördröjer lösningen av den nu debatterade frågan.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets förslag.

I herr Sundbergs yttrande instämde herr *Wagnsson*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkterna 2—5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 123, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till kostnader för årlig taxering; och

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1942/43 till riksförsäkringsanstalten.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för främjande av ökad bostadsproduktion m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang. åtgärder
för bostads-
produktionens
främjande
m. m.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 221, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 1 april 1942, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

dels godkänna av departementschefen förordade grunder för utlämnande av tilläggs lån för stödjande av viss bostadsbyggnadsverksamhet;

dels ock under Kapitalinvesteringar, Fonden för låneunderstöd, anvisa ej mindre å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor

än även å riksstaten för budgetåret 1942/43

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor; och

2) till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågavarande förslag hade utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen:

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren (I: 227) av herr *I. Persson* m. fl. och den andra inom andra kammaren (II: 308) av herr *A. Pettersson* i Dahl m. fl., vari hemstälts, att riksdagen med avseende å de i propositionen nr 221 föreslagna grunderna för subventionering av egnahemsbyggande måtte besluta, att beviljande av tilläggs lån till egnahem skulle ankomma på egnahemsnämnderna under egnahemsstyrelsens ledning;

dels en inom första kammaren av herr *E. A. Lindblom* m. fl. väckt motion (I: 228), vari hemstälts,

att riksdagen måtte för avhjälpande av den tillfälliga krissituationen på byggnadsområdet bevilja anslag med följande begränsade belopp, nämligen å tilläggsstat II för 1941/42 till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor och

å riksstaten för 1942/43

1) till Tertiärlån ett reservationsanslag av 15,000,000 kronor;

2) till Tilläggs lån ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor;

samt att de synpunkter, som i motionen kommit till uttryck, måtte vinna beaktande vid riksdagens behandling av förevarande proposition;

dels en inom andra kammaren av herrar *J. Ericsson* i Kinna och *A. Andersson* i Tungelsta väckt motion (II: 307), vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta sådan ändring i Kungl. Maj:ts proposition nr 221, att statliga tilläggs lån skulle kunna tilldelas även de läntagare, vilka erhöles statliga bostadsegnahemslån, samt att riksdagen måtte besluta, att av den äskade anslagssumman för tilläggs lån ett belopp av 1.5 miljoner kronor skulle ställas till egnahemsstyrelsens förfogande för detta ändamål;

dels en inom andra kammaren av herr *O. Carlström* m. fl. väckt motion (II: 312), vari hemstälts,

att riksdagen måtte för avhjälpande av den tillfälliga krissituationen på byggnadsområdet bevilja anslag med följande begränsade belopp, nämligen å tilläggsstat II för 1941/42 till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor och

å riksstaten för budgetåret 1942/43

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor;

2) till Tilläggsloan till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor; samt

att de synpunkter, som i motionen kommit till uttryck, måtte vinna beaktande vid förevarande propositions behandling;

dels ock tre inom andra kammaren av herr *S. Persson* i Stockholm m. fl. väckta motioner (II: 313—315), vari hemställdts,

i motionen II: 313, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utarbetande av förslag till lag, som ålade kommunerna skyldighet att sörja för bostadsbyggandet, så att — inom ramen av de möjligheter de reala resurserna medgäve — marknaden försäges med ett tillräckligt antal bostadslägenheter;

i motionen II: 314, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning av de omständigheter, som föranledde de stora prisstegringarna på byggnadsmaterial, och därvid ägna särskild uppmärksamhet åt den roll, som sammanslutningarna mellan leverantörer, distributörer och entreprenörer samt kartellbildningarna inom byggnads- och byggnadsämnesindustrin spelade vid fördyringarna, samt även åt i vad mån staten bidroge till dessa genom de höjda järnvägstaxorna och slopade fraktrabatterna och genom uttagandet av omsättningsskatt samt att förslag på grundval därav måtte föreläggas innevarande års riksdag; samt

i motionen II: 315, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om förslag till beredskapslag, avsedd att vid behov möjliggöra bostadsransonering.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte

I. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 1 april 1942 förordade ändrade grunder för tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

II. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 227, II: 307 och II: 308 godkänna de grunder för utlämnande av tilläggsloan för stödande av viss bostadsbyggnadsverksamhet, vilka utskottet i utlåtandet förordat;

III. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 228 och II: 312 å kapitalbudgeten under fonden för låneunderstöd såsom reservationsanslag anvisa

a) å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till Tilläggsloan till viss bostadsbyggnadsverksamhet 10,000,000 kronor;

b) å riksstaten för budgetåret 1942/43

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet 25,000,000 kronor;

2) till Tilläggsloan till viss bostadsbyggnadsverksamhet 15,000,000 kronor;

B. att motionerna I: 227, II: 307, II: 308 i den mån de ej behandlats under II samt motionerna II: 313—315 icke måtte vinna riksdagens bifall.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Heiding, Carlström, von Heland, Holmbäck, Persson* i Falla, *Andersson* i Södergård, *Aqvist, Staxäng* och *Pettersson* i Dahl ansett, att utskottets motivering bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade. Den av reservanterna förordade motiveringen skilde sig från utskottets motivering därutinnan, att på angiven plats införts ett nytt stycke av följande lydelse:

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

»I anslutning till den ståndpunkt riksdagen intagit föregående år finner utskottet angeläget vara att för att byggnadsverksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivs förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda.»

Herr von Heland: Herr talman! Från jordbrukarhåll måste man givetvis i nuvarande läge ställa sig ytterst betänksam mot ytterligare subvention annat än i undantagsfall åt bostadsbyggande i städerna. Enbart vad som framhålles i propositionen synes mig böra bringa även städernas representanter till allvarlig eftertanke i nuvarande läge. Industrikommissionen är sålunda ytterst pessimistisk beträffande materialtillgången, trots att man räknar med oförändrad tillgång på kol. Förutsättningen för tryggad tillgång av armeringsjärn och balkar är sålunda dels att en ej obetydlig import kan påräknas, dels att de svenska järnbrukens produktion kan hållas uppe.

Vi riksdagsmän borde nu veta, att importmöjligheterna avsevärt försämrats och att kolsituationen blir dålig för framtiden. Vidare framhålles i propositionen: »Beträffande ett antal järnvaror är tillgången knapp; i fråga om vissa artiklar är det nuvarande försörjningsläget närmast att anse som kritiskt. Speciellt gäller detta gjutna rör, framför allt s. k. normalrör, samt tunnplåt.»

Beträffande transportförmågan anför propositionen, att vad »angår den tillgängliga transportkapaciteten synes denna — jämte knappheten på vissa järnvaror — vara den för ett ökat bostadsbyggande starkast begränsande faktorn». Beträffande användningen av lastbilar är trafikkommissionen ytterst restriktiv i syfte att spara sådana särskilt svåråtkomliga förnödenheter som smörjoljor och ringgummi. Enligt vad kommissionen medelat »torde, till följd av den alltmer kännbara bristen på lastbilsdäck, under våren och sommaren 1942 en minskning i tilldelningen härav bli nödvändig», varvid kan befaras en väsentlig nedgång av lastbilarnas antal.

Även tillgången på arbetskraft är enligt redovisningen i propositionen synnerligen knapp. Enligt socialministerns uppfattning kan arbetskraft för städernas bostadsbyggande erhållas genom inskränkning i eller uppskjutande av byggnadsverksamhet av lägre angelägenhetsgrad. Skulle jämväl denna arbetskraft uppsugas utan att en lösning av förevarande problem erhålles, får man enligt statsrådets förmenande överväga en omfördelning av den byggnadsarbetskraft, som överförts till ur folkförsörjningssynpunkt mindre betydelsefulla verksamhetsgrenar.

Det talas ideligen om att nu måste det vara samförstånd i regering och riksdag. Jag känner mig dock pliktig, även om det betyder föga under nuvarande sammansättning av riksdagen, att i riksdagens protokoll få antecknat, att jag reagerar mot statsmakternas ringa hänsynstagande till landsbygdens intressen även när det gäller byggnadsfrågan.

Ingen kan väl jäva, att landsbygdsbefolkningens bostäder ha den sämsta standarden och att jordbrukarnas ekonomibyggnader på grund av välkända ekonomiska förhållanden under gångna årtionden ej kunnat erforderligt underhållas. Byggnadsbehovet är alltså störst på landsbygden och av ofantlig dimension. Regeringen har dock uppskjutit och ännu ej ordnat upp landsbygdens byggnadsproblem. Och hurudana äro framtidsutsikterna? Nu skall tydligen materialtillgången bottenkrapas för byggen i städerna! Man kan vidare vänta sig, att lastbilsparkens dirigering till dessa byggen medför, att jordbrukarnas livsmedelstransporter kringskäras med ytterligare svårigheter för jordbrukarna, förvärrade på grund av bristen på arbetsfolk och hästar.

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

Enligt statsrådets egna uppgifter skall arbetskraften åter dragas in till städerna. Mindre viktiga byggen, tydligen jordbrukarnas, skola uppskjutas, och den arbetskraft, som dirigerats ut till jordbruk, skogsbruk och torvupptagning, skall tillbaka till städerna. Jordbrukarna skola däremot i samförståndets tecken frambringa livsmedel och bränsle utan arbetskraft samt till priser, som sannerligen icke äro lockande, och under en social omvårdnad, som åtminstone jordbrukarna anse icke rättvist avvägd. Man kan sålunda ha olika uppfattning om huruvida statsmakterna avväga samhällets förmåner på ett rättvist sätt, och just för samhället är den förda politiken minst sagt betänkelig.

Att statsmakterna ena minuten genom arbetsmarknadskommissionen och med kostnad av ett tiotal miljoner kronor omskolar och dirigerar ut arbetskraften till livsviktiga arbeten på landsbygden och andra minuten genom statssubvention driver tillbaka den till städerna, är givetvis icke riskabelt för hela samhället, men förhållandet är dock anmärkningsvärt. Däremot måste den byggnadspolitik, som bedrives, vara synnerligen riskfylld för hela landet ur befolkningspolitisk synpunkt. Alldeles särskilt i tider som dessa och med de aspekter på framtiden, som skönjas, måste en fortsatt flykt från den redan betänkligt avfolkade landsbygden vara synnerligen olycklig.

Att märka är, att även under koalitionsregeringen 1936—1939 fortsatte flykten från landsbygden med cirka 30,000 människor per år eller ungefär 0.5 procent av landsbygdens folkmängd.

Om samhället nu fortsätter att lämna bättre förmåner åt städernas invånare, kan denna tendens omöjligen stoppas. Kunna vi verkligen hoppas att efter detta världskrig åter få lysande tider med en ofantlig industriexport? I så fall skulle ur folkförsörjningssynpunkt flykten från landsbygden måhända ej försätta oss i en svår situation. Jag tror dock för min del på en för oss ogynnsam utveckling av världshandeln. Faran för denna flykt kvarstår vad det gäller befolkningsminskningen. De, som i likhet med mig anse, att nativitetsproblemets lyckliga lösning främst är beroende av landsbygdsbefolkningen — på landet vill man ännu ha barn — inse också, att en avfolkning av landsbygden även är en fråga om liv och död för hela den svenska nationen.

Ur de synpunkter jag här klarlagt torde framgå, att jag helt ogillar det sätt, varpå man löser hela landets byggnadsfråga. Jag inser emellertid också, och det vill jag särskilt påpeka, att det finns vissa bostadsförhållanden, som måste föranleda åtgärder, exempelvis där man fått nya militärförläggningar och industrier. Av denna anledning har jag nöjt mig med att följa övriga reservanter i utskottet, som anse, att, innan subvention beviljas, arbetsförhållandena och byggnadskostnadsproblemen måste ordnas. Även om detta bör en del anföras, men jag är övertygad om att andra reservanter säkerligen komma att därvidlag framhålla tillräckligt med synpunkter. Jag tycker för övrigt också, att det redan har ordats så mycket om denna sak att mera ej behöver sägas. Det var ju med stort intresse som kammaren exempelvis för någon tid sedan lyssnade till vad riksdagsman Andersson i Bussjö påpekade vid arrendeegnahme-debatten, då han lämnade mycket märkliga uppgifter just i den frågan, och jag förmodar, att riksdagsman Andersson även i dagens debatt är beredd att belysa den ytterligare, om så skulle erfordras, för att motivera den ståndpunkt, som reservanterna ha tagit till denna byggnadsfråga.

Jag inskränker mig därför, herr talman, nu till att endast yrka bifall till reservationen.

Herr Ström, Torsten: Herr talman! I här föreliggande utlåtande har statsutskottet hemställt, att riksdagen i alla delar måtte antaga Kungl. Maj:ts proposition nr 221, och därvid understrukt departementschefens uppfattning i fråga

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

om omfattningen och inriktningen av den bostadsproduktion, som i det så uppkomna läget bör eftersträvas för innevarande år.

Utskottet anser alltså, att en total produktion, motsvarande ungefär hälften av 1939 års bostadsbyggnadsvolym, bör planeras under detta år och att endast brister i de reala resurserna böra få föranleda uppskov med fullföljande av detta produktionsprogram. Utskottet understryker angelägenheten av att produktionen av lägenheter, lämpliga för större familjer, icke tränges tillbaka. Vidare anföres, att den under 1941 inträdda byggnadskostnadsstegringen har varit en av de främsta orsakerna till att de vid fjolårets riksdag beslutade åtgärderna icke givit avsett resultat. Såsom departementschefen har framhållit, ha fyra femtedelar av kostnadsstegringen beräknats belöpa på materialfördyringen och endast en tolfedel på de höjda arbetskostnaderna.

Nu mera äro samtliga byggnadsmaterial av vikt föremål för prisövervakning, och departementschefen har framhållit, att garanti därmed skapats mot andra prisstegringar än sådana som nödvändiggöras av inträdande kostnadsfördyringar. Några mera väsentliga ytterligare kostnadsstegringar ha ansetts knappast behöva befaras. Den av priskontrollnämnden i början av dess verksamhet tillämpade metoden, att endast beakta efter krigsutbrottet inträffade kostnadsstegringar, har i vissa fall ersatts av en grundlig granskning av samtliga tillverkningskostnader. Utskottet förutsätter, att en ytterligare skärpning av kontrollen i denna riktning genomföres.

Angående fördelningen mellan staten och kommunerna av ansvaret för bostadsförsörjningen, anser utskottet i likhet med departementschefen, att statens uppgift knappast kan vara någon annan än att taga huvudparten av ansvaret för att de allmänna ekonomiska förutsättningarna för bostadsproduktionen ävägbringas, medan ansvaret för initiativen till konkreta åtgärder ute i orterna i sista hand bör bäras av kommunerna. Man förväntar att kommunerna utan statligt tvång komma att vidtaga de åtgärder, som sålunda böra ankomma på dem.

Efter dessa uttalanden hade man förväntat att statsutskottet enhälligt borde ha tillstyrkt samlingsregeringens proposition. Men så blev ingalunda fallet.

Utskottets elva borgerliga ledamöter ha reserverat sig och rikta främst en stöt mot byggnadsarbetarnas akordspriser. Om den saken pågår för närvarande undersökning. Detta ständiga gnåt på byggnadsarbetarna ha särskilt bondeförbundarna svårt att komma ifrån, och nu ha de fått hjälp av de andra borgerliga partiernas ledamöter i statsutskottet. Är det plattformen för de stundande landstingsmannavalen, man nu gemensamt håller på att bygga upp?

Jag skall inte uppehålla mig vid frågan om byggnadsarbetarnas löner i allmänhet, ty det kanske finns andra ledamöter av kammaren, som vilja yttra sig om den saken. Men jag vill inte underlåta att, medan jag har ordet, herr talman, säga några ord om en händelse, som timade i Skaraborgs län i början av detta år.

I det nummer av tidningen Byggnadsvärlden, som är daterat den 21 februari, berättas om ett ladugårds- och magasinsbygge i Västergötland, som skulle ha blivit avsevärt fördyrat genom mätningförfarande. Ladugården var för 40 kor och skulle uppföras i höstas som ersättning för en genom åkslag nedbrunnen ladugård. Den hade jämte ett magasin beräknats kosta omkring 35,000 kronor. »Nu var emellertid olyckan den», refererar Byggnadsvärlden, »att gården i fråga var belägen inom 5-kilometersrayonen från närmaste stad, vilket fackföreningen utnyttjade så genom det bekanta utmätningförfarandet, att bygget fördyrades med ej mindre än omkring 15,000 kronor. Det gick till inalles 52,000 kronor, således cirka 1,300 kronor pr koplats.»

Inom byggnadsträarbetarförbundet satte man genast i gång med en under-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

sökning med ledning av de publicerade uppgifterna, och det dröjde inte många dagar förrän man hade lokaliserat fallet och fått in mätninginstrument som på öret visar vad arbetarna förtjänat enligt ackordet och vad de verkligen fått.

Arbetet gällde en ladugårdsbyggnad och magasinsbyggnad, vilken gård äges av Falköpings pastorat och utarrenderas i Luttra utanför Falköping. Ladugården var 55 meter lång och 13 meter bred, magasinet 25 meter långt och 8 meter brett. Samtliga arbetslöner på bygget till där anställda murare, grovarbetare och träarbetare belöpte sig till kronor 11,569:29. I denna summa ligger timlön, ackordsöverskott, rörligt tillägg enligt ramavtal och även semesterersättning. Endast byggnadsträarbetarna hade ackord, men då dessa hade det mesta arbetet, belöpte sig det sammanlagda överskottet till kronor 3,905:42, vilket belopp som nämnts ingår i de förut nämnda 11,569:29.

Från byggnadsträarbetarförbundet ställer man nu frågan: hur kan bygget bli 15,000 kronor dyrare genom »utmätningförfarandet», när samtliga arbetslöner endast belöpa sig till 11,569:29?

Nu meddelar emellertid förbundet, att byggmästaren vägrat betala ackordsöverskottet, varför den verkligen utbetalda summan stannar vid kronor 7,663:87. Från fackförbundets sida är man beredd att styrka sina uppgifter med alla erforderliga dokument.

Entreprenör för bygget var en byggmästare i Falköping.

Detta är endast ett fall av de många, där man sökt misstänkliggöra arbetarna för oskäliga löner, men ett fall som ganska fort blev tillrättalagt tack vare att ett av fackförbunden »lade alla papperen på bordet». Det är åtskilligt som ger belägg för att frågan om landsbygdens byggavtal är mera ett politiskt än ett fackligt tvistefråga. Funnes god vilja hos landsbygdens arbetsgivare, så skulle säkert klyftan mellan de två parterna på arbetsmarknaden kunna minskas. Arbetarna ha ju icke ens krävt full kompensation för dyrtiden. Att de måste taga hänsyn till att även på landsbygden levnadskostnaderna äro dyra, är väl naturligt, och därvid kunna de bara hänvisa till bondeförbundarnas attacker för att få bort dyrortsgraderingen för folkpensionerna, vilket sker under motivering att det är lika dyrt att leva på landsbygden som i städerna. Vad som är sanning i ena fallet, borde väl vara det i det andra.

Jag hoppas, att kammaren ej skall »sätta käppen i hjulet» för samlingsregeringen vid tillämpningen av bestämmelserna för främjandet av ökad bostadsproduktion genom att bifalla reservationen.

Herr talman! Jag anhåller att med vad jag här sagt få yrka bifall till statsutskottets utlåtande.

Herr Lindblom: Herr talman! Då riksdagen i följande behandlade samma fråga som i dag är föremål för beslut, tillät jag mig uttala tvivel om att då föreslagna åtgärder skulle komma att leda till åsyftat resultat, ifall man skulle binda subventionerna vid en hyresnivå motsvarande läget år 1939. Tyvärr ha farhågorna besannats. Nu föreligger ett nytt förslag, vilket har en ytterligare påbyggnad ifråga om subventioner, nämligen de så kallade tilläggslånen. Men fortfarande är det 1939 års hyror som hägra, och man synes mena, att det är absolut nödvändigt att fasthålla vid detta årtal som en lämpligt utgångspunkt.

Men är det verkligen alldeles nödvändigt att vidbliva denna utgångspunkt? Jag har jämte en del andra i motion tillåtit mig anvisa en mjukare väg, som enligt mitt förmenande skulle ha kunnat leda till större framgång. åtminstone vad gäller den enskilda byggnadsverksamheten. Utskottet har emellertid icke ansett denna utväg möjlig. Man kan naturligtvis ha olika meningar om lämp-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

ligheten av att medgiva en viss hyreshöjning för nybyggda fastigheter, men jag tror för min del, att man överdriver faran av en sådan åtgärd.

Av utskottets uttalande på sid. 18 i betänkandet förefaller det som man delvis missförstått innebörden av den förut omnämnda motionen. Man har synbarligen uppfattat nedprutningen av anslagssummorna såsom ett yrkande om minskning i byggnadsvolymen, men framställningen gick ut på att man skulle medgiva en viss hyreshöjning i de nybyggda husen och därigenom nedbringa anslagsbehovet. Jag tillåter mig citera ett uttryck ur motionen, där det heter: »En stark reduktion av den byggnadskostnad på 250 miljoner kronor som skall subventioneras bör genomföras med hjälp av en strängare gallring av subventionsvärdiga byggnadsföretag. Själva subventionen bör minskas genom att en rimlig höjning av hyrorna i nya lägenheter tillåtas. På dessa vägar bör en väsentlig nedprutning av det i propositionen begärda anslaget kunna vinnas. I betraktande av de ständigt nya bördor, som svenska folket i det ansträngda statsfinansiella läget måste ta på sig, kan den betydande besparingsmöjlighet som här föreligger verkligen icke anses ligkiltig. I den mån som byggnadsverksamheten bleve räntabel skulle enskilt bostadsbyggande komma till stånd, kanske t. o. m. utan subventioner, men i varje fall till betydligt reducerade belopp. Skall det bli någon riktig fart på byggnationen, måste som förut det enskilda initiativet till. Om vi skola fortsätta på subventionsvägen och bygga till med någon ny bestämmelse då och då, så blir detta system ett enda stort lapptäcke till sist. Vänjer man människorna vid subventioner på snart sagt livets alla områden, blir det säkerligen inte lätt att komma ifrån dem. Det går lätt att uppamma understödstagareanda, men det är inte lika lätt att sedan fostra om till självansvar.

Såvitt jag kunnat finna synes det förnämsta skälet mot en friare hyressättning i nybyggda hus vara den, att man hesiterar inför de risker en viss splittring på hyresmarknaden skulle innebära. Jag rekommenderar till övervägande om inte denna fara överdrivits högst väsentligt. Det har tidigare varit mycket vanligt att hyrorna legat något högre i nybyggda hus. Det förefaller som om man ansett detta helt naturligt, och denna företeelse torde i mycket ringa grad ha påverkat hyressättningen i äldre hus. Teoretiskt kan man resonera så som både utredningsmannen och departementschefen gjort i detta hänseende, men i praktiken håller inte teorien, åtminstone inte om byggnadsverksamheten kommer igång, så att det finns något så när god tillgång på lägenheter. Då reglerar hyressättningen sig själv, och dit måste vi nog komma till sist, om det skall bli någon reda på detta område, alltså en vanlig sund affärsverksamhet efter de gamla prövade linjerna.

Det förefaller se om man också skulle sväva på målet en smula vad gäller hållfastheten i den angivna utgångspunkten, då det både i propositionen och utskottsutlåtandet heter: »Dock skulle byggnadslånebyrån bemyndigas, att under särskilt angivna förutsättningar vid hyresbestämningen inom viss ort lägga till grund icke endast jämförelser med tidigare rådande förhållanden på orten utan även jämförelser med förhållandena på andra, i vissa hänseenden jämförliga orter.» I sådana fall skulle således en splittring på hyresmarknaden kunna medgivas, betingad t. o. m. av hyresläget på en annan ort. Det kanske är möjligt att undvika hyressplittring, men nog förefaller det hela högst problematiskt.

Om det är riktigt, att ett tilläggsån av 10 procent skulle kunna kompensera underskottet i räntabiliteten på grund av de ökade byggnadskostnaderna, och om det vidare är riktigt, att 10 procents hyreshöjning motsvarar $1\frac{1}{2}$ enheter i levnadskostnadsindex, då kan man fråga sig vilket som är bäst: att ge dessa 10 procent och ändå tveka om resultatet eller att stimulera till bygg-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
nation genom en friare hyressättning. Det torde vara bättre för bostadssökande människor att verkligen få ordentliga bostäder, även om dessa skulle kosta något mera, än att nödgas tränga ihop sig i nödbostäder och till och med i tält.

Då staten i nuvarande läge nödgas upplåna massor av pengar, torde det också bära övervägas, om det är försvarligt att så kompensera prisbildningen i nuet, att våra efterkommande skulle behöva bära de bördor, som vi rätteligen bort bära.

Det är givet att man måste försöka få byggnadsverksamheten i gång. På den punkten äro vi säkert alla ense. Det är om sättet härför som meningarna i viss mån gå isär.

Förnämligast i två hänseenden är det jag ställer mig tveksam till de nu föreslagna åtgärderna. Det första är betänksamheten inför de alltmera utökade subventionerna och dessas inverkan på skuldsättningen. Den andra är tveksamhet om resultatet av den nu föreslagna ordningen för främjande av ökad bostadsproduktion.

Nu kommer också härtill den nya lagen om hyresreglering. Om man nu ger med den ena handen, kan det likväl befaras, att kommande åtgärder skola leda till en viss håglöshet, då det gäller initiativ till nya byggen.

Herr talman, då jag inte vill vara mångordig, skall jag avstå från att närmare gå in på frågan om byggnadskostnaderna och deras nedbringande och likaså beträffande frågan om byggnationen på landsbygden, som här i förbigående har berörts. Jag vill dock till sist uttala min förvåning över att statsutskottet inte kunnat enas om ett så befogat och stillsamt uttalande, som det vilket innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen. Det är ju dock här blott fråga om ett fullföljande av den ståndpunkt, riksdagen tidigare intagit. Då man vet vilka olägenheter, som ett oersonligt uppträdande i vissa fall medfört, synes det vara på sin plats att riksdagen säger ifrån, att man inte gillar åtgärder som komma att hämma eller kanske t. o. m. omintetgöra vad som åsyftas med stöd av det allmänna. Skall det vara kontroll på fastigheter såsom en färdig produkt, är det väl rimligt att även de kostnadsfaktorer som bestämma tillverkningen äro underkastade kontroll, och det är ju endast detta reservationen syftar till.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Strand: Herr talman! Jag har tidigare varit i tillfälle att här i kamaren deklarerat min förståelse inför de bekymmer, som trycka jordbruksnäringens representanter med anledning av de höga och alltjämt stigande byggnadskostnaderna. Dessa medföra nämligen otvivelaktigt stora svårigheter för alla de jordbrukare, som av omständigheterna tvingas till att företaga stora ny- eller ombyggnader. Även mera omfattande reparationer draga med sig kostnader, som kunna äventyra egendomens räntabilitet, detta i all synnerhet om ägaren redan tidigare har sin gård hårt skuldsatt. Framtiden ter sig helt naturligt allt annat än förhoppningsfull, om egendomen måste belastas med ett byggnadsvärde, som står i en orimlig proportion till jordvärdet. Utvecklingen har onekligen under de senaste åren gått i den riktningen, att värdena i allt större utsträckning överflyttats till byggnaderna, medan själva jordvärdet reduceras i motsvarande grad. Allt detta är oroande och ur samhällets synpunkt väl värt att uppmärksammas.

Så långt äro vi sålunda överens, men sedan förefaller det mig som om de ärade representanterna för jordbruksnäringen och dess intressen låtit det sunda bondförnuftet fördunklas av antingen mer eller mindre överdrivna skildringar

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

om byggnadsarbetarnas jätteincomester — vid taktäckningar i Bussjö eller på annat arbete för jordbrukets behov — eller också av politiska spekulationer syftande till att, samtidigt som man vill komma åt byggnadsarbetarna, söka komma regeringens socialdemokratiska ledamöter, enkannerligen socialministern, till livs. Jag har nämligen svårt för att tänka mig, att det skulle kunna vara obekant för våra jordbrukare, även om de sitta den mesta tiden av året i riksdagen, att byggnadskostnaderna icke utgöras av enbart byggnadsarbetarlöner. Dessa utgöra förmodligen i allmänhet den mindre delen av kostnaderna.

Enligt en av Svenska byggnadssträarbetareförbundet verkställd statistisk undersökning, avseende de fyra lägsta lönegrupperna inom avtalsområdet, fördela sig kostnaderna och utvecklingen av dessa sedan krigsutbrottet på följande sätt:

För bostäder utgjorde enligt socialstyrelsens beräkningar lönen för de egentliga byggnadsarbetarna, innefattande grovarbetare, träarbetare och murare, 23 procent av totalkostnaderna, medan material, installationer och administrationskostnader gingo på 77 procent. Dessa siffror ha förskjutits så att den $\frac{1}{4}$ 1942 de egentliga byggnadsarbetarlönerna utgöra 20 procent och de övriga kostnaderna 80 procent av de totala kostnaderna.

För kreaturstallar av trä med ytterväggar av tegel utgjorde de egentliga byggnadsarbetarlönerna 27.2 procent av totalkostnaderna och övriga kostnader 72.8 procent. Förskjutningen sedan krigsutbrottet ter sig så, att arbetslönerna sjunkit till 23.1 procent och övriga kostnader stigit till 76.9 procent.

Beträffande logar av trä ha de egentliga byggnadsarbetarlönerna tidigare utgjort 29 procent av totalkostnaden och övriga kostnader 71 procent. Sedan krigsutbrottet har utvecklingen gått i den riktningen, att arbetslönerna nu utgöra 24.7 procent av totalkostnaderna och övriga kostnader 75.3 procent.

Index för arbetslönerna är 112 procent. För övriga kostnader är det för bostäder 134.1 procent, för stallar 138.4 och för logar 140.8, alltså en märkbar förskjutning nedåt för arbetslöner och uppåt för material och övriga kostnader.

Det kan helt säkert icke heller ha förbigått någon, som läst den kungl. propositionen, att fyra femtedelar av kostnadsökningen sedan krigsutbrottet komma på materialfördyringar, medan endast en tolfedel kommer på höjda arbetslöner. Vill man nå ett verkligt resultat genom en attack mot de stigande byggnadskostnaderna, synes den sålunda böra i första hand riktas mot de faktorer, vilka föranlett den mera betydande kostnadsstegringen, nämligen de fyra femtedelarna. Visserligen bjuder klokheten vid krigföring, att man skall söka sig fram efter »minsta motståndets lag», en regel, som säkerligen måste trotsas, om man skall ge sig i kast med de fyra femtedelarna, ty bakom dem ligger mycket av det, som man på borgerligt håll egentligen aldrig har velat gå till kamp emot, nämligen spekulationen. Att utnyttja alla möjligheter i onda och goda tider, oavsett vem det går ut över, det är en helig princip för många även i våra dagars Sverige. Det är ingen lätt uppgift att gå till storms mot deras förskansningar, och det är framför allt icke lika populärt som att deltaga i korståget mot byggnadsarbetarna. Nu är det emellertid borgerlig samling i föreliggande fråga, och om det bakom samlingen ligger en ärlig och allvarlig vilja att söka bringa ned byggnadskostnaderna icke bara för byggnader på landsbygden utan överhuvud taget, så hoppas jag, att den icke väjer för svårigheterna utan i första hand går till attack, där det verkligen finnes något att vinna i sådant syfte. Attacken mot byggnadsarbetarna i förevarande sammanhang måste eljest tolkas så att de borgerliga äro ute efter en valplattform till höstens val.

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

Beträffande byggnadsarbetarna och deras ackordsförtjänster vet jag inte, herr talman, huruvida kammarens ledamöter ha intresse av alltför många detaljuppgifter. Jag skall för min del icke, i detta sammanhang i varje fall, tynga debatten med några sådana. Jag vill endast konstatera, att de uppgifter, som lämnas beträffande höga ackordsförtjänster, oavsett om de äro riktiga eller oriktiga, ha en viss benägenhet att förvärva stor publicitet. De tendera nästan till att bli kanoniserade och förlänas gärna ett stänk av odödlighet. Alla normala förtjänster, som äro de absolut mest förekommande, och alla dåliga ackord, som icke ens ge timlön, omnämnas icke vare sig här i riksdagen eller annorstädes, vilket måste ge den stora allmänheten den felaktiga uppfattningen, att byggnadsarbetarna skära guld med täljknivar. I verkligheten förhåller det sig så att byggnadsarbetaren, såväl som alla andra arbetare, får fullgöra ett ordentligt dagsverk för sin daglön, en daglön som med hänsyn till arbetets natur och säsongkaraktär icke är osedvanligt hög. Byggnadsträarbetareförbundet har till de förhandlingar, som förevarit, låtit verkställa en undersökning inom ett antal av sina landsortsavdelningar rörande arbetsförtjänsterna inom yrket under åren 1939—1940. I den P. M., som upprättats, anföres bland annat följande:

»För år 1940 har uppdelning företagits beträffande de två lägsta lönegrupperna. Genomsnittsprocenten för landsortsavdelningarna uppgår till 51.2» — alltså det är ackordsöverskottet — »medan för övriga avdelningar den utgör 71.4. Den genomsnittliga överskottsprocenten för dessa två lönegrupper är 65.6. Den genomsnittliga förtjänsten inom lönegrupperna V och VI» — de som ligga näst lägst — »för samma år utgjorde 67 procent. Sammanlagda överskottssumman å byggnadsträarbeten i de tre lägsta lönegrupperna inom fyrtio stycken av förbundets landsortsavdelningar uppgår för år 1939 till 751,898 kronor och för år 1940 inom fyrtioen avdelningar i de två lägsta lönegrupperna till 209,882 kronor. Endast en mindre del av dessa belopp torde komma på sådana arbeten som kunna rubriceras som 'arbeten för jordbrukets behov'. Fördelas beloppen på de ifrågavarande arbetarna, utgör överskottsbeloppet per arbetare och år 280 kronor. Med en arbetssäsong på sju à åtta månader kan en byggnadsarbetare på dessa orter med nuvarande levnadskostnader omöjligt ernå en årsinkomst, som kan betraktas som existensminimum för en skälig levnadsstandard.»

»Den för åren 1939—1940 gällande ackordsprislistan har som bekant från och med den 1 juli 1941 sänkts med genomsnittligt 5 procent. Sänkningen, som icke skedde generellt, innebar att vissa priser sänktes väsentligt mera, medan i fråga om andra priser ingen sänkning företogs. De företagna sänkningarna hänföra sig sålunda till sådana arbeten, som i stor utsträckning förekomma på landsbygden. Statistiken för år 1941, sedan den inkommit och sammanförts, kommer sålunda säkerligen att utvisa väsentligt lägre ackordsförtjänster än för åren 1939 och 1940.»

»Av statistiken, som grundar sig på samtliga inom respektive avdelningar förekommande arbeten, framgår med all önskvärd tydlighet, att den hittills gällande ordningen rörande ackordsprislistans tillämpning måste anses riktig. Trots de lägre timlöner, på vilka ackordsöverskotten inom lönegrupperna VI, VII och VIII baseras, är nämligen ändå ackordsprocenten lägre. Det framgår också att talet om att byggnaderna på landsbygden skulle i fråga om arbetskrävande moment vara av enklare beskaffenhet icke heller är riktigt. Ackordsförtjänsterna inom de rena landsortsavdelningarna äro, förutom att ackordsarbeten i väsentligt mindre omfattning förekomma, nämligen betydligt lägre än inom städerna och större samhällen. Då detta av arbetarparten vid förhandlingarna påvisats och R. L. F. pressats att lämna bevis för sina påståenden,

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

har nämnda organisation överlämnat en förteckning, upptagande för träarbetarefacket femtioåtta stycken utsorterade uppmätningar från skilda orter i landet. Dessa räkningar upptaga i allmänhet mycket små belopp, varför de enbart ur den synpunkten och med hänsyn till den begränsade omfattningen icke kunna tillmätas avgörande betydelse. Men ännu märkligare är att det efter undersökning befunnits, att de på förteckningen upptagna arbetena icke i något fall torde kunna hänföras till 'arbeten för jordbrukets behov'. Det synes sålunda icke ha varit möjligt för R. L. F. att ens med enstaka fall skaffa bevis för vid förhandlingarna och i tidningspressen gjorda påståenden.»

Av det sagda framgår att sett i stort inga sådana sagolika förtjänster förekomma, som allt emellanåt nämnas i riksdagsdebatterna för att sedan bevaras åt eftervärlden i riksdagsprotokollen. Även om det för vissa arbeten kan förekomma ackordsförtjänster, som ligga betydligt över dessa här nämnda genomsnitt, så äro dessa arbeten icke av den omfattningen att de ha någon större betydelse för den totala årsförtjänsten. De kunna under alla förhållanden icke läggas till grund för ett bedömande av frågan, huruvida det är lämpligt att inom byggnadsindustrien tillämpa systemet med ackordsprislistor eller ej. Den merförtjänst, som erhålles genom ackordsöverskotten, måste återspegla ett merarbete, som man icke kan påräkna att få ut vid timlönsarbete. Det måste väl ändock vara totalresultatet av det utförda arbetet, som skall fälla utslaget vid bedömandet av huruvida betalningen står i ett rimligt förhållande till vad som utförts, icke betalningen för de enskilda detaljerna. Men det är detaljerna vi få till livs här i kammaren, när det gäller byggnadsarbetarnas löner, små detaljer, som det tagit några timmar, i bästa fall några dagar, att utföra. Om förtjänsterna under hela den övriga tiden och för alla andra arbetare, som icke varit med om »fläskbiten», talar man ingenting. Det kan icke bli någon riktig bild av en sådan historieskrivning eller en sådan prisbedömning.

Sedan är det som bekant icke kungsord allt vad som sägs, icke ens om det sägs i riksdagen. Min partivän Andersson i Bussjö berättade för fjorton dagar sedan här i denna kammare en saga om stora förtjänster för byggnadsarbetare nere i hans hemtrakter. Den sagan betraktades såsom en sådan godbit, att den togs in i den förnäma tidningen Svenska Dagbladet. Jag klandrar icke tidningen för detta. Den hade säkerligen goda skäl att antaga, att historien var sann, eftersom den kom från ett sådant håll, att det icke behövde befaras, att den var överdriven. Men säg mig en glädje, som varar beständigt! Den var överdriven, i högsta grad överdriven. Jag har inte följt med Svenska Dagbladet så noga, så jag känner inte till huruvida tidningen har rättat till den felaktiga informationen. Här i kammaren har den i varje fall icke blivit rättad, varför jag vill begagna tillfället att relatera vad berörda förbund i saken anført. Skulle sedan Svenska Dagbladet vilja vara så vänlig att ta in även tillrättaläggandet, om det inte redan gjort det, skulle rättelsen få den publicitet, som den rätteligen borde ha. Förbundet lämnar följande uppgifter om arbetet i Bussjö:

»Hela arbetet gick till 1,122 kronor 43 öre. Av detta utfördes eternitarbete, ett tak, för 187 kronor 28 öre. För detta arbete har betalats timpenning till anställda två arbetarna för 53 och en halv timme à 1 krona 22 öre per timme eller sammanlagt 65 kronor 27 öre. Från ackordssumman har avdragits 52 kronor 80 öre, utgörande tidlön för hantlangning och hjälparbete, som utförts av gårdens eget folk under 48 timmar. Då dessa båda belopp utbetalats enligt timlönesatserna, skulle återstå ett ackordsöverskott på 69 kronor 21 öre. Detta överskott har emellertid arbetsgivaren vägrat utbetala, ett förhållande som man har anledning sätta i samband med den organiserade aktion, som pågår mot ackordssystemets tillämpning vid byggnadsarbete på landsbygden. Arbetar-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
na ha således arbetat på ackord, men den ersättning de verkligen erhållit inskränker sig till timpenning efter 1 krona 22 öre per arbetad timme, var till utbetalats indextillägg med 21 öre per timme, vilket utgår extra utanför ackordet eller timpenningen. Den erhållna dagsförtjänsten utgör sålunda 11 kronor 44 öre, icke 50 kronor», som herr Andersson i Bussjö anfört här i kammaren.

Jag har nu tagit upp kammarens tid med en utläggning beträffande angelägenheter, vilka endast i mycket begränsad omfattning kunna komma att tangeras av den fråga vi nu behandla. Det är emellertid icke mitt fel, herr talman, utan utskottsreservanternas, som knutit sin reservation till de av mig berörda förhållandena. Eljest ligger det ju så till, att för den byggnadsverksamhet, varom nu är fråga, äro arbetsvillkoren reglerade genom kollektivavtal mellan vederbörande arbetsmarknadsparter. Avtalet gäller till den $\frac{1}{4}$ 1943, varför under innevarande byggnadsårsong säkerligen kan räknas med arbetsfred. Det är visserligen sant att de speciella förhandlingar, som förts rörande arbetsvillkoren vid byggnadsarbeten för jordbrukets behov, icke lett till något positivt resultat, men denna angelägenhet ligger, såvitt jag kan se, vid sidan om dagens fråga, såvida icke de borgerliga reservanterna syfta till en sympatiåtgärd för att på så sätt ånyo aktualisera de strandade förhandlingarna. Föregående år bröts, som bekant, frågan om arbetsvillkoren för byggnader för jordbrukets behov ut ur de stora förhandlingarna.

Emellertid tycker jag, att reservanterna i dag kunna ge klart besked om vad de egentligen syfta till. Det är nämligen icke första gången som byggnadsarbetarnas löner så där en passant diskuteras i riksdagen. Det kan väl inte vara enbart för att tala om för riksdagen, att byggnadsarbetarna ha för höga löner, eller för att reagera mot deras strävan att söka lägga under sig allt byggnadsarbete, som frågan städse föres på tal. Det finnes många andra grupper, visserligen inte arbetare, som ha betydligt högre inkomster, många gånger grundade på effektiva monopolbildningar, utan att det föres hälften så mycket väsen omkring dem. Några principiella betänkligheter mot höga inkomster tror jag inte äro till finnandes inom reservanternas krets och inte heller en verklig kampvilja mot monopolbildningar. Följaktligen måste det vara något annat, som är drivfjädern, och därför spørjer jag och väntar svar:

Är det en lagstiftning, vilken skall reglera förhållandena på arbetsmarknaden, som åsyftas?

Om så är fallet: Hur har man tänkt sig en sådan lag, och hur långt skall den famna?

Skall den gälla hela arbetsmarknaden? Eller skall den begränsas?

Om den skall begränsas, skall den då gälla byggnadsindustrien i sin helhet eller enbart byggnadsarbete för jordbrukets behov?

Om den skall begränsas till det senare området och en undantagslag sålunda stiftas att gälla detta slags byggnadsarbete, är det då inte rimligt att lagen får gälla alla dem som göra tjänster åt jordbrukarna och härför debitera allmänna marknadens priser? Ty något annat har det ju aldrig varit tal om från byggnadsarbetarnas sida.

Herr talman, det är inga enkla frågor, men jag vill ändå gärna ha ett svar på dem, ty för arbetarrörelsen är det av betydelse att få ett klart besked. För reservanterna kan det väl inte heller vara så svårt att ge det, eftersom dessa angelägenheter varit uppe till debatt så ofta. Reservationen kan väl inte gärna vara baserad på en önskan att regeringen skall göra någonting. Detta någonting har man väl också sysslat med inom reservanternas krets.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Häri instämde herr *Berg, Robert*.

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

Herr Nilsson, Bernhard: Både herr Ström, den förste talaren i denna debatt, och herr Strand, som nu senast haft ordet, ha gjort gällande att reservanternas ståndpunktstagande i denna fråga vid detta tillfälle skulle stå i något samband med de stundande valen.

Jag vill med anledning av detta påpeka att redan förra året utskottet i sin helhet gjorde ett uttalande i den riktningen, att det borde göras någonting för att nedbringa byggnadskostnaderna på landsbygden, och anledningen till att reservanterna nu söka få in en passus i motiveringen av samma innebörd som det uttalande, varom utskottet var enigt i fjol, är ju den, att ingenting är åtgjort när det gäller regleringen av dessa byggnadskostnader. Det har pågått förhandlingar därom, men de ha strandat, och de avtal inom byggnadsfacket som för närvarande gälla, avse ju landet i dess helhet och tillämpas också i stor utsträckning även i fråga om landsbygdens byggnader.

Vad beträffar de siffror, som både herr Ström och herr Strand varit inne på här, kan jag inte yttra mig om dem. Jag skall i stället relatera ett kanske extremt men i alla fall konkret fall som nu är aktuellt inom Jönköpings stad. Det gäller uppförandet av en ladugård på stadens egendom Ekhagen. Entreprenadsumman för denna ladugårdsbyggnad är 160,000 kronor, och dessutom skall byggmästaren få fritt virke, vilket är beräknat till ett värde av 20,000 kronor — huruvida det värdet är för högt, vågar jag inte fälla något omdöme om. Byggnaden drar alltså en sammanlagd kostnad av 180,000 kronor. Materialkostnaderna utgöra 87,000 kronor plus de 20,000 kronorna för virket, om man nu anser att den siffran är riktig, och arbetslönerna — ladugården är snart färdig — uppgå till 48,000 kronor. Till vissa ackordsarbetare vid bygget har utbetalats i timlön 6,731 kronor och dessutom ett överskott enligt mätning på 10,604 kronor. Dessa uppgifter äro lämnade per telefon. Jag vet inte, om de kunnat missuppfattas på något sätt, men jag hoppas att så inte har skett. Även om missuppfattning skulle föreligga på någon punkt, är det faktiska slutresultatet av den beskaffenhet, att det visar att det är skäl att någonting göres på detta område. Arrendet för gården utgjorde före tillkomsten av denna moderna ladugård 6,000 kronor. Det höjes nu med 2,000 kronor på grund av de värden som nedlagts i ladugårdsbygget. Arrendet uppgår alltså till 8,000 kronor efter tillkomsten av den moderna ladugården. Vem som helst kan ju beräkna förräntningen och bedöma möjligheten att amortera den byggnadskostnaden. Det finns ingen möjlighet att förränta och amortera den, även om gården hade en enskild ägare. Det är naturligtvis sådana förhållanden som göra att man på lantbrukarhåll och landsbygdshåll söker få en rättelse till stånd härvidlag.

Skulle det dessutom vara möjligt att sänka materialpriserna, är det naturligtvis också en tacknämlig sak, och det bör göras allt vad göras kan för att detta skall kunna ske.

Jag har också erfarenhet på detta område, när det gäller egnahemsbebyggelsen, såsom ordförande i Jönköpings läns egnahemsnämnd. I den proposition, som nu behandlas, föreligger också förslag angående nybyggnadsbidrag för egnahemsbebyggelsen. Kostnaderna för denna äro ju så stora att det visat sig snart sagt omöjligt att åstadkomma moderna, verkligt fullgoda bostäder vid egnahemsbebyggelse. Egnahemsnämnderna, egnahemsstyrelsen och statsmakterna, som bevilja medel, fordra givetvis att den egnahemsbebyggelse som kommer till stånd utföres på ett rationellt sätt och att det uppföres tidsenliga, bekväma och i alla avseenden präktiga byggnader. Men om den principen skall tillämpas — vilket man också söker göra inte bara i detta län, utan säkerligen även i hela landet — blir kostnaden så stor att det är omöjligt att genomföra ett sådant program utan att subventionen genom nybyggnadsbidrag eller i an-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
 nan form blir mycket kraftig. Det är denna subvention som i ganska stor utsträckning möjliggör egnahemsbebyggelse, och det är klart att den därför är av utomordentligt stort värde. Den kan inte undvaras, utan bör alltså ges, och vi som syssla med dessa frågor anteckna med tillfredsställelse de möjligheter som beredas genom dessa bidrag. Men det är tvivelsutan nödvändigt att någonting göres också därutöver.

Jag sysslar med en utredning angående räntabiliteten av de ecklesiastiska boställena i riket, och jag har farit till olika trakter av landet för att besiktiga sådana boställen. I skogsbygden går det relativt lätt att amortera byggnadskostnaden för dessa boställen, eftersom man där kan sälja skog och på det sättet betala byggnadskostnaderna. Men på slättbygden där man inte har andra inkomster av jordbruket än arrendet, är det i de allra flesta fall otänkbart att kommunerna skulle kunna både förränta och amortera den byggnadskostnad som nedlägges på de ecklesiastiska boställena. Det är helt enkelt otänkbart, och det framhölls den ena gången efter den andra av de representanter för socknarna, som jag sammanträffade med under dessa resor.

Därför anser jag för min del att det principuttalande, som reservanterna gjort, är det mjukaste uttalande som riksdagen kan tänkas göra. Det bör inte från något håll — varken från riksdagens, Kungl. Maj:ts eller det socialdemokratiska partiets sida — betraktas såsom något valtrick, utan det ligger realitet bakom det uttalandet, och åtgärder i detta syfte måste ovillkorligen genomföras, i fall vi skola uppnå ett skäligen och rimligt resultat.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag måste givetvis först beklaga att de uppgifter jag råkade lämna här i kammaren den 6 maj inte voro korrekta. Jag hade fått dem muntligen, men jag hade då ingen anledning att betvivla deras riktighet, eftersom jag fått dem vid två olika tillfällen utan att begära dem, första gången vid påsken och andra gången omkring den 1 maj.

Byggmästaren i fråga heter Johan Persson och bor i Bussjö. Jag har fått lov att nämna namnet inte endast på honom, utan även på tre andra byggmästare, vilkas uppgifter jag här ämnar taga upp. Byggmästare Persson skriver på följande sätt:

»Jag vill först beklaga att de siffror, som riksdagsman Alfred Andersson och jag muntligen talat om, inte precis överensstämmer med verkligheten. Vad jag inte förstår är sakuppgiften i sin helhet. Förhållandet är nämligen så, att arbetet, som utförts», — det utfördes för småbrukaren John Andersson i Bussjö — »uppmäts enligt räkning till kr. 1,122:43. Härav har utbetalts i timpeng == förskott kr. 558:49; överskott kr. 563:94 ej utbetalt på grund av underhandlingarna.» Jag har mättningslistan här, och även om det skulle vara några fel i specialuppgifterna, visar ju dock slutresultatet att överskottet uppgår till över 100 procent vid detta bygge. Alla denna byggmästares uppgifter gälla nybyggen under år 1938. Jag har mättningslistorna med mig för alla dessa byggen. Listorna för reparationer har jag inte med, men de uppvisa en lägre nivå. Det gäller uteslutande träarbete här, inte något mureri. För reparationerna röra sig ackorden mellan 50 och 60 procent, men alla de övriga uppgå till 100 procent och däröver.

Jag återgår till uppgifterna i hans skrift — han svarar för dem själv. Jag är bara litet ledsen över att jag trodde på hans muntliga uppgifter och anförde dem här i kammaren den 6 maj. Han talar här också om timpenning och semesterersättning. Enligt det tidningsreferat som varit på tal skulle timpenningen ha utgjort 1 kr. 22 öre, men han får den till 1 kr. 34 öre plus semesterersättning med 5 öre, d. v. s. sammanlagt 1 kr. 39 öre. Herr Strand

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

uppgav andra siffror, och jag vet inte vilka som äro riktiga — det lämnar jag åt vederbörande själva att klara upp.

Vad beträffar den takläggning, varom man tvistat i detta fall, hade jag den 6 maj inte en aning om att det var fråga om ett nybygge, utan jag trodde det gällde en reparation. Bygget ägde visserligen rum i min egen församling, men jag kan ju inte kontrollera allt som sker där. När man skulle lägga på taket, fann man ingenting i prislistan som angav vilket pris som skulle tillämpas. Då enades småbrukaren, byggmästaren och de två snickarna om att arbetet skulle utföras mot timlön, och småbrukaren erbjöd sig att själv arbeta med hantlangningen, d. v. s. bära upp plattorna, utan någon som helst ersättning. Han har aldrig begärt och aldrig erhållit ett öre för detta arbete, men å andra sidan har han nekat att betala överskottet. Däri kan ju förklaringen ligga till de uppgifter som lämnats härom. Jag har ingen anledning att tvista om dessa sakförhållanden, som jag såsom lekman på området inte begriper, men eftersom byggmästaren har givit skriftligt på det och saken också kommer att stå i tidningen, har jag velat omnämna den här. Sedan få vederbörande sakkunniga på området slåss om detta bäst dem lyster.

Det är kanske av intresse att lämna några uppgifter angående timpenning och ackord även vid andra byggen. Uppgifterna hänföra sig till åren 1938 och 1939. Sedan dess ha priserna reglerats, enligt vad jag har fått besked om, med 5 procent; om det har skett ytterligare någon förändring senare, vet jag inte.

Det första fallet jag har här gäller en gammal fröken på sextio år, som skulle bygga sig ett litet hus, och jag har en specifikation över allt arbete som utförts. Huset är litet, eftersom arbetslönerna för allt träarbete stanna vid 669 kr. 44 öre. Därav uppgick timlönen till 333 kr. 60 öre och överskottet efter mätning till 335 kr. 84 öre, alltså till styvt 100 procent på den lilla kåken.

Nästa fall avser ett bygge för en f. d. småbrukare. Han hade som småbrukare 8 tunnland jord. Han blev gammal liksom alla andra, när de få leva, och skulle då bygga sig ett hus, även det mycket litet. Allt träarbetet kostade 713 kr. 27 öre. (Jag tror inte det är någon risk att begagna dessa siffror, eftersom papperen gå ut i tre exemplar, ett till byggmästaren, ett till förbundet här i Stockholm och ett till arbetarna. De kunna alltså kontrolleras.) Arbetarna ha erhållit i timlön såsom förskott 336 kr. 50 öre. Överskottet efter mätning uppgick till 376 kr. 77 öre. Det blir omkring 113 procent i ackord.

En lantbrukare Per Nilsson i Sövestad, en grannkommun, lämnade lantbruket och byggde sig ett litet hus i byn. Timlönerna för detta bygge utgjorde 269 kr. och överskottet 337 kr., således väsentligt över 100 procent.

Ett annat bygge gäller en uthuslänga på ett större lantbruk i min hemkommun. Byggnaden är väl inte så stor, eftersom det rör sig om en timlönesumma på 240 kr. och ett överskott efter mätning på 333 kr. Det blir omkring 130 procent i ackord.

Vid ett annat bygge — det var i Folkestorp — utgjorde timlönen 160 kr. och överskottet 231 kr., d. v. s. omkring 116 procent.

En småbrukare Emil Jönsson i Bussjö, som har 13 tunnland jord och bott i ett gammalt ruckel i 22 år, skaffade sig ett något sänär ordentligt hus, inte stort, men praktiskt — jag har varit inne och sett på det. Det föreligger två olika listor för detta bygge. På den ena listan upptas timlönen till 108 kr. 60 öre och överskottet till 181 kr. 92 öre, d. v. s. 166 procent i ackord. På den andra listan uppgår timlönen till 376 kr. 20 öre och överskottet till 396 kr. 17 öre.

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

Jag skulle kunna anföra ytterligare exempel, men det är kanske onödigt. I samtliga fall uppgår ackordet till över 100 procent. Jag har också fått uppgifter från andra byggmästare, men där äro ackorden inte fullt så höga. De uppgå där till mellan 50 och 70 procent, i två undantagsfall till 90 procent och för ett grovarbete till 100 procent.

Jag vet att man bland byggnadsarbetarna själva på landsbygden är angelägen om att få till stånd en rättelse på detta område. Hur man än ser på dessa ting i förbundet, skall man komma ihåg, att de olägenheter som föreligga på detta område på landsbygden spela en ofantligt stor roll för dessa arbetare i samvaron. De erkänna själva att det är på tok med ackorden i vissa fall. Det finns också en del arbetsmoment, för vilka det kan behövas en justering uppåt av priserna — jag har aldrig påstått något annat. Men jag kan inte underlåta att draga fram ett exempel som visar vilka orimliga priser som ibland tillämpas. Jag har fått uppgifterna från två olika byggmästare. Det gäller hängning av portar till ekonomibyggnader. I prislistan anges olika betalningssystem beroende på portens storlek, och i detta fall avses medelstorleken. Ackordet för hängning av sådana portar uppgår, om jag minns rätt, till 7 kr. 87 öre per styck. Då är porten färdig, staplarna äro imurade, om det är murade väggar, och är det inte det, utgår särskild betalning för utförande av borrhålen till staplarna, som skall sättas in i träet, och för isättningen av desamma. Av de båda byggmästare det här är fråga om har den ene varit byggnadssnickare i många år och den andre murare, och de ha arbetat sig upp till att bli två mycket anlitade landsortsbyggmästare. Den ene, byggmästare Persson, uppger att när han själv utförde detta arbete brukade han hänga sju portar om dagen, och innan prislistan blev justerad nedåt, beräknade han att få en inkomst av omkring 46 kr. 50 öre om dagen. Nu begär han inte att hans arbetare skola hänga sju portar om dagen, men sex menar han att de böra hinna med. Om man slopar örena och räknar med ett pris av 7 kr. per port, blir dagsinkomsten 42 kr. för detta arbetsmoment. Jag undrar, om någon vill påstå att detta är en rimlig betalning. Jag tror det inte. Jag tror att till och med herr Strand skall ge mig rätt i att någonting här är på tok som bör rättas till.

Jag ber sedan att få läsa upp en skrivelse som jag har fått från en annan byggmästare och som låg i mitt fack här i dag. Jag har fått lov att nämna hans namn både här i kammaren och i pressen, och han är alltså beredd att stå för vad han skrivit. Han heter Henry Högborg och bor i Tomelilla, och han skriver:

»Beträffande det så aktuella spörsmålet om justering av nu gällande ackordsprislista, så att den blir mera lämpad för landsbygdens byggnadsförhållande och dessutom till nytta för alla, som beröras av byggnadsverksamheten på landsbygden, såväl beställare som entreprenör och arbetare. Som förhållandet är för närvarande, är det till nackdel för alla parter. — Uti det rimliga i att justera priserna nedåt för vissa i ackordsprislistan prissatta arbeten, vill jag framlägga några av de iakttagelser jag kunnat göra, under den av mig i 20 års tid bedrivna byggnadsverksamheten, såväl på landsbygden som i stadsplanlagda samhällen. Jag har under denna min verksamhet haft tillfälle att jämföra ackordsöverskotten å såväl stadsfastigheter som byggnader för lantbrukets behov. Därvid har det visat sig, att ackordsöverskottet för träarbetarna vid uppförandet av stadsfastigheter i huvudsak hållit sig under 100 %, men däremot vid lantmannabyggnader mellan 100 till 400 %. — Under år 1937 uppförde jag ett svinstall där träarbetarna hade 380 % i ackordsöverskott. — I ett fall uppsatte träarbetarna formar för betongväggar till en gödselstad, som gav i överskott 250 %, och i ett annat fall uppsattes formar för grund- och sockel-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

murar till en träbyggnad, där överskottet blev 295 %. — Vid uppläggning av åsar till eternittak, där jag kontrollerade tidsåtgången, visade det sig att dagsinkomsten var 30:— kr. per man. — Vid beslagning av inkörsportar till en sädeslada, uppförd av tegel med murade anslag för portarna, åtgick 4 arbetstimmar för 2 man = 8 tim. Portarna voro utförda som parportar av 50 × 150 mm reglar, klädd med 25 mm bräder, storlek, höjd 3.3 m., bredd 3.6 m., som är en vanlig storlek för sådana portar. Kostnaden uppgick enligt prislistan till kronor 44:10. — — — I överskotten för murare och mureriarbetare är skillnaden ej så stor som för träarbetarna, men man frågar sig varför invändig vägghputs i en stallbyggnad med trätak skall kosta, enligt tabell 8. 1 c), 69 öre pr kvm då invändig puts i ett bostadshus med putsade tak och väggar kostar blott 58 öre pr kvm, och då putsen i stallbyggnader i vanliga fall ej utföres med så stor noggrannhet, varför detta arbete ofta utföres av lärlingar, kan jag ej räkna ut varför detta arbete skall betalas med 11 öre mera pr kvm. — Likaledes är det märkvärdigt att ackordspriset för hantlangning till tegelmurning skall beräknas efter en minsta höjd av 6 m då många lantmannabyggnader såsom svinstallar har en höjd av endast 2 till 3 m. — Högaktningsfullt, Henry Högborg, byggmästare.»

Jag har anfört det sagda främst till självförvar, då jag har råkat ut för den malören att cirkulera i pressen, och att i riksdagsprotokollet av mig anförda uppgifter komma att stå fastnaglade, vilka icke äro med sanningen fullt överensstämmande. Jag beklagar detta djupt, men jag vill framhålla, att det berott på att jag litade på min sagesman, vilket jag nu har svart på vitt på att jag icke bort. Men för säkerhets skull har jag försäkrat mig om rätten att nämna deras namn både här i kammaren och i pressen.

Nu är det ytterligare en sak, som jag inte kan underlåta att här draga fram. Jag omnämnde i mitt anförande den 6 maj ett fall, som jag påstod vara sju år gammalt, ehuru det i själva verket efter vad jag nu fått veta var åtta år gammalt. Jag framhöll att fallet i någon mån belyste, hur man gick till väga, då städernas folk så att säga lade beslag på landsbygden. Jag kan inte garantera, att uttrycket är fullt riktigt och väl formulerat, men eftersom det står i protokollet, får det stå där, och jag har inte haft någon anledning att ångra, att jag begagnade det uttrycket. Uppdelningen av landsbygden i räjonger och zoner har medfört, att Ystad stad behärskar den kringliggande landsbygden inom fem kilometer. Vad betyder det? Det innebär att av min hemsocken, Bromma socken, hälften faller inom och hälften utom denna räjong. De som bo utanför 5-kilometersräjongen kunna få byggnadsarbeten utförda efter en timpenning, som med 18 öre understiger den timpenning, som de som bo i den andra hälften av socknen få betala. Är det någon människa, som kan förklara anledningen till en dylik uppdelning, vilken har vållat så mycken bitterhet och oro bland bygdens folk? I regel är det samma byggmästare, som bygger i den norra som i den södra delen av socknen med samma arbetare, och dessa vilja ha den högre timlönen, vare sig de arbeta i den ena eller den andra delen av socknen. Går man till grannsocknen — det är bara en gårdesgård som skiljer socknarna åt — finner man, att där kan den lägre tariffen tillämpas. Men när den nyssnämnde byggmästaren haft byggen i denna socken, ha arbetarna velat tillämpa taxan för Ystad stad. Ett dylikt system kan jag inte förstå.

När jag givit mig in i denna debatt, har det i främsta rummet berott på att jag är ganska väl förtrogen med stämningarna bland småbrukarna. Herr Johan Persson, av vilken jag fått de mätningssiffror jag omnämmt, har till 99 % byggt åt småbrukare. Jag känner deras ekonomiska ställning och vet precis, hur de ha det ställt. Som representant för småbrukarna har jag ansett mig vara i min fulla rätt att draga fram herr Perssons siffror, även om man inte gillar det

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
inom träarbetarförbundet. Det fäster jag mig inte vid, ty jag tycker, att det är saker som man har rätt att nämna. Min bestämda åsikt är den, att en rättelse måste åstadkommas, om det överhuvud taget skall bli lugn och ro ute på landsbygden. Trots att jag tillhör det socialdemokratiska partiet, känner jag mig oförhindrad att säga denna mitt hjärtas mening. Det är icke fråga om några hastigt påkomna känslor, utan dem har jag burit på i många år, och jag har också hört andra ge uttryck för dem — småbrukarna stå ju inför nödvändigheten att förr eller senare bygga.

Jag kan inte underlåta att nämna ett fall, som visar ett vackert drag hos de två snickare, som figurerade i fallet John Andersson. Det gällde en småbrukare, som också har en liten väderkvarn — hans namn känner jag, men det är ju icke nödvändigt att nämna det — vars ekonomiska ställning är ytterst svag. Han har fyra barn. Han fick högsta möjliga byggnadsbidrag för att reparera sitt bostadshus. Även i detta fall skulle mätning ske, men då de båda snickarna hade kännedom om mannens ekonomiska ställning, hade de inte hjärta att begära någon mätning, utan de arbetade enbart efter timpenning. Fallet visar väl att man även på det hållet inser, att här är någonting som måste rättas till.

Vad vi skola sikta på är enligt min mening att få fram ett avtal speciellt för landsbygden, avfattat efter landsbygdens behov och förhållanden. Men detta avtal skall ingalunda baseras på timlön. Jag har från skilda håll hört den tankegången föras fram, att man skall gå ifrån ackord och enbart bygga på timlön. Det vore det mest okloka man kunde göra, ty det blir dyrare att bygga efter timlön än på ackord. Men man har rätt att begära sådana ackordspriser, som i någon mån stå i proportion till den timlönslista, som man har såsom bas för beräkningarna. För min del skulle jag inte säga något om en förhöjning av kostnaderna med 50 procent eller däromkring på grund av ackord. Det är alldeles klart, att vid ackordsarbete arbetstakten forceras, så att arbetet inte blir dyrare än om arbetarna endast ha timlön. Det blir tvärtom mycket billigare.

Det är detta, herr talman, som jag har velat anföra. För att ingen skall få den föreställningen att jag tillhör dem som vilja yrka avslag på vad utskottet har föreslagit, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till förslaget, när jag förmenar, att vad som där har begärts måste genomföras. Men jag hoppas livligt, att en rätsida åstadkommes på de av mig berörda förhållandena inom en ej alltför avlägsen framtid, ty det är enligt min mening en tvingande nödvändighet att så sker.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det ärende, som behandlas under denna punkt, är motiverat närmast av att man måste söka sörja för åstadkommandet av en byggnadsvolym i fråga om bostäder, som kan förhindra att det uppstår någon mera allvarlig bostadsbrist innevarande höst. Många omständigheter ha medverkat till att det finns risker för att bostadsbrist skall inträda praktiskt taget i varenda stad och en stor del av de s. k. tätorterna utanför själva stadsbebyggelsen. Man har emellertid samtidigt ansett, att man icke kan släppa hyrespriserna lösa och låta dem sköta sig själva. I grund och botten är den ledande tanken i den föreliggande propositionen och i statsutskottets utlåtande exakt densamma som framfördes år 1941. För att kunna förverkliga denna ledande tanke har man ansett sig tvungen att på grund av stegringen av byggnadskostnaderna sedan föregående år föreslå ett s. k. tilläggs lån, så konstruerat att om omständigheterna komma att leda till en faktisk höjning av hyresnivån, tilläggslånen skola amorteras, men att om hyres-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

nivån däremot under en längre tid kan bibehållas oförändrad, dessa tilläggs-lån i sinom tid helt skola avskrivas. Det är alltså fråga om en subvention för att hålla hyrorna tillbaka.

Om riktlinjerna för samhällets bostadspolitik äro ju faktiskt alla ense. Jag medger dock, att när jag hörde herr von Heland tala, trodde jag att han skulle sluta sitt anförande med ett avslagsyrkande, men när jag fann att han deltagit i statsutskottets behandling av ämnet, förstod jag att så inte gärna kunde bli fallet. Det förvånade mig, att man begränsar sig till att yrka bifall till den vid utlåandet fogade reservationen, när man framför så kraftiga invändningar, som att den politik som här förordas, leder dels till att jordbrukets nybyggnader uppskjutas, dels till att landsbygden alltjämt kommer att avfolkas och dels till att vi sannolikt inte kunna lösa vår befolkningsfråga, därför att det är bönderna som fortfarande vilja ha barn och sörja för upp-rätthållandet av nativiteten.

Ehuru jag helst skulle vilja det, kan jag inte underlåta att yttra mig även om reservationen. Såvitt jag uppfattade herr von Heland rätt — och jag tror att jag gjorde en ordagrann anteckning — förklarade han, att reservationen innebar, att förhållandena på detta område först måste ordnas, innan subventioner lämnas. Skulle det vara innebörden i reservationen, kan jag inte se annat än att man åtminstone måste klargöra, vad man menar med att förhållandena icke äro ordnade, ty reservationen begränsar sig ju inte till att omfatta allenast jordbrukets byggnader, utan enligt reservationen skall i motiveringen införas, att utskottet finner »angeläget vara att för att byggnads-verksamheten skall kunna med stöd från det allmänna igångsättas och bedrivas förhållandena på denna del av arbetsmarknaden äro så ordnade, att förekommande olägenheter i fråga om ackordspriser och byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda».

Herr Nilsson i Landeryd karakteriserade uttalandet såsom mjukt. Jag hoppas att reservanterna avsett, att det skall vara mjukt, men för mig framstår det framför allt såsom obegripligt. Det talas om »olägenheter» i allmänhet och om »byggnadskostnadernas höjd» och det talas om att de skola »så långt som möjligt bliva undanröjda». Detta sätt att uttrycka sig kan ju, även om man har god vilja att komma överens, faktiskt föranleda tvister om varje ords praktiska betydelse.

När statsmakterna i fjol behandlade frågan om byggnadskostnaderna och då speciellt arbetslönerna, pågingo förhandlingar mellan parterna på byggnadsmarknaden. Dessa voro icke avslutade när riksdagen fattade sitt beslut, och det var därför lätt att då förstå motiveringen, att ett avtal skulle vara slutet på byggnadsarbetsmarknaden, innan de anslag som då skulle beviljas, finge tagas i bruk. Men det slöts ett avtal för den väsentliga delen av bostadsbyggnadsmarknaden under föregående år. Det innebar icke så stor sänkning av arbetslönerna, som kanske många hade hoppats på, men en faktisk sänkning av lönerna kom i allt fall till stånd. Jag förstår därför inte att man, i denna del åtminstone, kan tala om att förhållandena äro oordnade. Om man syftade uteslutande på ordningen på landsbygden, är det ju bekant, att de önskemål som ha uttalats om ett avtal med vissa särskilda bestämmelser för landsbygden, icke ha blivit förverkligade.

Jag tycker naturligtvis att det på sitt sätt är beklagligt, att denna fråga om att söka ordna vår bostadsmarknad, i riksdagen skall bli ett spörsmål huvudsakligen om den gamla tvistefrågan om ackordssatser och timlöner o. dyl. för landsbygden. Tvisten gäller i främsta rummet ekonomibygnader, som inte alls äro berörda i de sammanhang, som propositionen och statsutskottsutlå-tandet avhandla. Men det kan nu inte hjälpas.

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

Herr Nilsson i Landeryd förklarade bland annat, att ingenting har åtgjorts för att få denna sak ordnad. Jag skulle nog önska att få en närmare förklaring på vad det är man vill ha åtgjort. Att byggnadskostnaderna äro för höga veta alla; jag vet inte om det egentligen finns någon i denna kammare som vill bestrida, att byggnadskostnaderna äro onormalt höga. Man kan möjligen i någon mån tvista om varpå det beror. Att det för närvarande i högre grad beror på materialkostnaderna än arbetslönerna är väl också ganska ostridigt. Man kan i varje fall konstatera, att byggnadskostnaderna äro för höga. Då är frågan, vad man skall göra åt detta.

Reservanterna tala både om ackordspriser och materialkostnader. Vad materialpriserna beträffar, äro de underkastade priskontroll. Det gäller kanske inte varenda vara, men i det stora hela äro de underkastade kontroll. Det är mig mycket svårt att förstå, vad man därutöver skall kunna åstadkomma, om man inte vill utsträcka subventionsväsendet, låt mig säga genom att ordna en statlig inköpscentral för byggnadsmaterial. Denna central skulle då köpa material till marknadspriser, men sälja det med stora rabatter och stora förluster till åtminstone jordbrukarna — andra äro väl i detta sammanhang knappast ifrågasatta. Det finns, såvitt jag förstår, ingen annan metod, varigenom man skulle kunna väsentligt sänka materialpriserna.

Vad arbetslönerna beträffar, har man mig veterligt bara två metoder att välja mellan. Den ena metoden är att förhandla sig fram, vilket man försökte i fjol och vilket man upprepade på hösten samma år utan att nå något resultat. För närvarande arbetar med detta en kommitté, som jag ingalunda vill klandra därför att den icke har kunnat slutföra sitt arbete på den från begynnelsen fastställda tiden, ty i själva verket är det ett arbete som, jag höll på att säga, är ytterligt besvärligt, inte minst därför — det ha vi fått vittnesbörd om i denna debatt — att parterna inte ens kunna komma överens om fakta, d. v. s. om vad som betalas för en arbetsdetalj ute i bygderna. Den som skall av så motstridiga uppgifter allenast klargöra vad som är sanning och inte en tendentiös uppgift från den ena eller andra sidan, har ett arbete som åtminstone inte jag, och jag förmodar ingen annan heller, missunnar honom. Att arbetet kan draga ut på tiden ligger i sakens natur, men jag väntar i alla fall inom de närmaste dagarna resultatet av kommitténs arbete. Meningen med denna kommitté har ju varit att klargöra faktiska förhållanden, så att man skall slippa, låt oss säga sådana stridigheter, som mellan herr Andersson i Bussjö och herr Strand, och en mängd andra motstridiga uppgifter. Att direkt felaktiga uppgifter t. ex. lämnades från byggnadskostnadssakkunniga, är ett faktum. Det förhåller sig så. Sedan man alltså fastslagit vad som är sanning, skulle kommittén på basis av fakta ånyo söka sig fram på förhandlingsvägen.

Jag vill fästa uppmärksamheten på att socialministern icke är ledare vare sig av byggnadsfackens samorganisation eller av något av byggnadsfackens specialförbund. Det är inte jag och inte någon annan regeringsledamot heller som skall sätta sig till förhandlingsbordet för att föra talan för byggnadsarbetarna, utan det är byggnadsarbetarna själva och deras motpart på arbetsmarknaden, som skola komma överens, om man skall använda normala förhandlingsmetoder. Hittills har det inte gått, och jag vågar ingenting spå om hur det kan komma att gå.

Om det inte går att komma fram förhandlingsvägen, kommer jag med en fråga, liknande den herr Strand framställde: vad mena reservanterna, att vi då skola göra? Man kan ha den meningen, att det är bättre, att man till dess nya ackordsprislister ha blivit fastställda, arbetar på timlön än på ackord åtminstone vad ekonomibyggnader beträffar. Man kan ha den meningen, att

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

man inte anser monopoliseringssträvandena från byggnadsarbetarnas sida vara riktiga. Men det är en sak att ha en sådan mening och en annan sak, med vilka mått och steg man skall genomdriva den. Vill man inte gå förhandlingsvägen, vet jag ingen annan möjlighet än lagstiftningsvägen. Det finns endast de två alternativen att välja på.

När det gäller lagstiftningsvägen, undrar jag om inte även de mest entusiastiska skulle komma att hesitera en smula. Jag vill erinra herrarna om att åtminstone under ett par årtionden, för att inte säga en hel mansålder ha lagstiftningsåtgärder berörande arbetsmarknaden tillhört det, som har upprivit de värsta inrikespolitiska striderna. Jag är inte säker på att tidpunkten är lämplig att taga upp frågan från sådana utgångspunkter.

Det är i varje fall önskvärt, att man får veta litet mer om vilka de verkliga tankarna äro bakom reservationen. Jag kan ju inte tro, att man menar att vi inte skola få lov att på det sätt, som är föreslaget i propositionen och som statsutskottet förordar, söka avhjälpa en hotande bostadsbrist, förrän villkoret att ett avtal skall föreligga är uppfyllt. Skall det villkoret uppfyllas, innan man får lov att taga i bruk de belopp, som nu skola anslås, då kan var och en räkna ut, att vi komma att få en katastrofal bostadsbrist till den 1 oktober innevarande år litet varstans i landet.

Jag tror inte ens att det skulle hjälpa, om vi avstode från all hyresreglering eller om vi följde herr Lindblom och läte hyresmarknaden åtminstone till vissa delar vara fri, därför att hyrorerna i nybyggda hus skulle då bli så pass höga i förhållande till den gamla hyresnivån, att jag tvivlar på att några förtänksamma byggherrar skulle vilja bygga under sådana förhållanden. Jag tror visst och sant, att om man vill uppmuntra en alldeles oreglerad och oorganiserad spekulationsbyggnadsverksamhet från sådana byggherrars sida, som ingenting ha att förlora eller egentligen inte bry sig om någonting, om man med andra ord vill uppmuntra en ännu längre gående desorganisation av byggnadsverksamheten, då kan det möjligen tänkas, att en del bostäder bli byggda, men i alla fall inte i tillräcklig mängd. Men det kan knappast vara önskvärt, att man ordnar förhållandena på det sättet, att folk, som verkligen ser sig för på detta område, avstår från att bygga, under det att personer, som äro mycket litet nogräknade, skola sörja för åstadkommandet av de bostäder som vi behöva.

Jag har alltså svårt att inse, vad reservationen egentligen kan ha med det föreliggande ärendet att göra, om reservationen nämligen bara avser landsbygden. Om den däremot avser landet i dess helhet, är den efter min uppfattning ytterst farlig, ty då omkullkastar den ju den bostadspolitik, som Kungl. Maj:t och statsutskottet ha tänkt sig.

Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att göra dessa randanmärkingar dels till diskussionen och dels till reservationen, därför att det är ytterst oangenämt för dem, som skola i fortsättningen syssla med dessa angelägenheter, att befinna sig i alltför stor oklarhet om vad ett beslut verkligen innebär.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Rosander* att avlämna en kungl. proposition.

Herr statsrådet *Rosander* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 304, med förslag till lag om bestridande av kostnaderna för domsagas kansli, m. m.

Ang. åtgärder
för bostads-
produktionens
främjande
m. m.
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 125.

Herr **Linderot**: Herr talman! Efter socialministerns anförande kanske inte mycket behöver tilläggas, men jag har begärt ordet för att belysa tre delfrågor, som från mitt partis sida motionsledes ha framförts.

Emellertid vill jag inledningsvis något beröra den underordnade fråga, som här gjorts till huvudfråga, nämligen frågan om arbetslönerna för utförande av byggnationer på landsbygden. Herr Strand har redan angivit de synpunkter som från de fackligt organiserade arbetarnas sida äro att anföras på detta problem, och herr Strand har ju också angivit, att han såväl som fackligt organiserade arbetare i allmänhet till fullo förstår, att det för jordbrukarna föreligger åtskilliga svårigheter av ekonomisk art att bemästra i nuvarande tider. Diskussionen rör sig således i detta fall icke om att en part i saken skulle vara oförstående för jordbrukarnas svårigheter och att den andra parten ville bibringa vederbörande den rätta förståelsen. Nej, diskussionen rör faktiskt olika betraktelsesätt beträffande vad som är det väsentliga, då det gäller att lindra svårigheterna för jordbrukarna. Herr Nilsson i Landeryd sade i sitt anförande i förbigående, som om det var en mycket oväsentlig sak, att det skulle vara tacknämligt, om man också kunde nedbringa materialkostnaderna något. Jag vill därför anföras ett par siffror för att belysa vad som i själva verket är huvudfrågan beträffande kostnaderna för landsbygdens byggnationer.

När arbetslönerna sedan krigsåret 1939 och tills nu ha stigit med 5.8 procent, ha materialkostnaderna stigit med 44.4 procent. Redan detta anger vart man huvudsakligen har att rikta uppmärksamheten, för den händelse man verkligen vill ekonomiskt underlätta för jordbrukarna att utföra byggnationer för jordbrukets behov.

Cement, som ju är ett viktigt byggnadsmaterial, har under krigsåren stigit i pris med 60 procent. Man skyller därvidlag på ökade bränslekostnader och annat. Det är mycket möjligt att det föreligger sådana orsaker till de ökade cementpriserna, men det märkliga är att under denna tid kunna de, som producera cement, öka sina vinster i synnerligen snabbt tempo. Om herrarna se på två sådana huvudproducenter i landet av cement som Höganäs och Skånska cementaktiebolaget, skola herrarna finna, att dessa två företag ha ökat sin utdelning från 6,240,000 kronor år 1938 till 10,600,000 kronor år 1941. Medan cementpriserna stego med 60 procent, lyckades de båda företagen öka sin utdelade vinst med cirka 70 procent. Skulle det icke kunna tänkas, att man tog sikte på dessa siffror, när man talar om de ekonomiska svårigheterna vid byggnationer på landsbygden?

Eller tag armeringsjärn, som uppvisar en prisstegring med 77 procent. Nu kan man invända att man vid landsbygdens byggnationer i huvudsak arbetar med trä som material. Men det är väl ändå tämligen klart att både cement och armeringsjärn utgöra väsentliga beståndsdelar i den sammanlagda byggnationen även på landsbygden. Det är intressant att titta på bruksföretagens och järnverkens vinster. Nu kan det invändas att vad som där produceras för byggnadsindustriens behov, bara är en ringa del av järnbrukens och metallföretagens produktion. Men om vi ta vinstsiffrorna från sex av våra större bruksföretag och metallverk under denna tid, visar det sig, att år 1938 redovisades en sammanlagd utdelad vinst av 30 miljoner kronor och år 1941 46 miljoner kronor, d. v. s. drygt 50 procent stegring av vinsten.

Herr Nilsson i Landeryd skulle ha anledning att inte bara så där i förbigående tala om att det kunde vara lämpligt och tacknämligt att också uppmärksamma de stegrade materialkostnaderna, men liksom reservanterna i övrigt inriktade han sin uppmärksamhet huvudsakligen på arbetslönerna. Jag

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

har icke anledning att här återupprepa vad herr Strand i det stycket redan har anfört, utan jag ville endast ha ytterligare berikat debatten genom att rikta uppmärksamheten på företagarvinsterna inom byggnadsindustrien.

Jag undrar, om inte också herr Andersson i Bussjö skulle ha nytta av att granska den sidan av problemet litet närmare. Herr Andersson i Bussjö framhöll här med riktigt patos såsom en ofrånkomlig nödvändighet att reglera byggnadsarbetarnas löner i enlighet med av reservanternas antydda synpunkter. Jag måste då säga att jag inte kan förstå, varför herr Andersson i Bussjö därefter yrkade bifall till utskottets förslag. Efter att ha nedlagt hela sin själ i att argumentera för reservationen, slutade han med att yrka bifall till utskottets förslag. Jag undrar, om inte bakom detta döljer sig hos herr Andersson i Bussjö ett litet tvivel innerst inne i själen, huruvida det är alldeles berättigat att härvidlag rikta huvudangreppen mot byggnadsarbetarna. Jag hoppas att det är så. Då kommer kanske herr Andersson i Bussjö en annan gång icke att bidra till ovederhäftiga angrepp mot byggnadsarbetarna, vilket han tyvärr har gjort genom sitt uppträdande vid ett tidigare tillfälle liksom genom sitt anförande här i dag. Den ståndpunkt herr Andersson i Bussjö här har företrätt är icke sakligt motiverad. Herr Andersson har naturligtvis såsom socialdemokratisk riksdagsman rätt att inta vilken ståndpunkt han vill. Det har ju varje ledamot av kammaren. Men ser man sakligt på denna fråga, synes mig verkliga reservanternas ståndpunkt ytterst svag.

Emellertid, herr talman, ligger detta utanför vad jag egentligen begärde ordet för att säga. Jag har inte alls velat framställa mig såsom expert på byggnadsfrågor. Men jag ville ändå begagna tillfället att rikta uppmärksamheten på vad som ligger i öppen dag för varje människa, om man blott för ett ögonblick vill ta hänsyn till Sveriges offentliga statistik. I övrigt ha de fackligt organiserade arbetarna i detta fall så goda talesmän, att jag för min del givetvis icke behöver ytterligare orda om ackordspriser och timlöner etc.

I fråga om prissättningen på byggnadsmaterial ha vi emellertid i riksdagen väckt en motion, nr 314 i andra kammaren, där vi ha föreslagit en skyndsamt utredning av omständigheterna kring dessa stora prisstegringar, vilken skulle ägna särskild uppmärksamhet åt den roll sammanslutningarna mellan leverantörer, distributörer och entreprenörer samt kartellbildningarna inom byggnads- och byggnadsämnesindustrien spela vid fördyringarna. Utskottet har till detta sagt, att man redan vid fjolårets riksdag uttalat angelägenheten av en noggrann övervakning av prissättningen å byggnadsmaterial, och utskottet förutsätter ju, att därmed är allting bra. De siffror jag här anfört om prisstegringarna och företagarvinsterna borde emellertid närmast ha givit statsutskottet anledning att bifalla ykandet i vår motion, därest utskottet haft tid att något mera ingående syssla med detta spörsmål. Det är absolut inte så, att priskontrollen är tillräcklig på detta område. Vore den tillräcklig, kan jag nämligen icke tänka mig att den prisutveckling, som jag här något belyst, skulle ha kunnat äga rum.

Den andra delfråga i detta problemkomplex, i vilken vi ha väckt motion, rör i högre grad själva huvudfrågan, nämligen bostadsförsörjningen. Socialministern har i sitt anförande här i dag angivit denna såsom varande den faktiska huvudfråga, för vilken regeringen har trätt in.

I fjolårets riksdagsbeslut ställde statsmakterna som bekant på tämligen generösa villkor medel till förfogande för att åstadkomma en önskvärd bostadsproduktion. Trots detta har, såsom vi alla veta, utvecklingen icke blivit den åsyftade. Bostadsmarknaden visar tvärtom ett sämre tillstånd 1942 än 1941, och tendensen är, såsom ju också socialministern anförde, en ytterligare försämring. Här uppstå faktiskt rent tekniska svårigheter. Vem är det egent-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
ligen som man skall utöva press på för att få byggnadsproduktionen i gång? Man bjuder ut sekundärlån och tertiärlån, och man erbjuder andra förmåner i fråga om förvärv av tomter o. s. v., men ingenting hjälper. Vi stå inför den möjligheten, att alla tätbebyggda samhällen, framför allt städerna, komma att uppvisa bostadsbrist. I detta läge måste man från statsmakternas sida avgöra var man har möjlighet att utöva effektiv press, så att icke utvecklingen blir katastrofal. Därvidlag ha vi i en motion pekat på att man borde ålägga kommunerna skyldighet att sörja för bostadsbyggandet, i vissa former och inom vissa gränser.

Man kanske här invänder, att den kommunala självstyrelsen icke vill veta av några ingrepp från statsmakternas sida med åläggande exempelvis i detta fall att bygga bostäder. Jag tror inte, att man här i den kommunala självstyrelsen gör något ingrepp, som av den överväldigande majoriteten inom kommunerna själva skulle betraktas såsom ett otillbörligt ingrepp från statsmakternas sida. Tvärtom tror jag att befolkningen inom kommunerna till överväldigande del skulle betrakta det såsom synnerligen glädjande, om statsmakterna ville genomföra en lagstiftning, varigenom de kommunala instanserna tvingades tillse, att människor icke behöva bo i hälsovådliga bostäder, ja kanske rent av under bar himmel eller i tält vid ogynnsamma väderleksförhållanden, såsom faktiskt redan nu förekommer. Omvårdnaden om folkstammen, om tanken om folkhälsan och många andra synpunkter måste ju ändå göra klart för oss, att det är ett ovillkorligt intresse från det allmännas sida att någon instans kan åläggas sörja för att svenska folket har någonstans att bo.

Detta är för mig så klart att jag inte förstår, att utskottet här har avvisat det förslag vi ha framlagt. Vi ha ju inte alls begärt någon lagstiftning, mer eller mindre hastigt tillkommen, som skulle kunna vara till någons förfång. Vi ha endast föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan att man skulle utarbeta förslag till en sådan lagstiftning som jag här har talat om. Utskottet säger: »Det torde kunna förväntas, att kommunerna utan statligt tvång vidtaga de åtgärder, som sålunda böra ankomma på dem.» Jag måste verkligen, om det händelsevis ännu finnes någon representant för utskotts-majoriteten närvarande här i kammaren, ställa den frågan, varpå utskottets förväntan i detta fall grundar sig. »Det torde kunna förväntas», heter det. Har utskottet tagit del av de faktiska förhållandena, måste utskottet säga motsatsen, nämligen att efter vad vi nu ha sett, torde det icke kunna förväntas att kommunerna utan statligt tvång vidtaga de åtgärder, som böra ankomma på dem. Ty det visar den faktiska utvecklingen. Det visa förhållandena här i Stockholm, om herrarna bara ville ta en titt därpå. Stockholms stads bostadspolitik är ett kapitel för sig, som jag i en annan parlamentarisk församling tämligen mycket har sysslat med. Jag skall inte här ta upp den bostadspolitiken till granskning, eftersom det icke tillkommer riksdagen att behandla den. Men en sak hör till detta sammanhang, nämligen att Stockholms stads envisa vägran att kommunalt gripa in för att främja bostadsbyggandet har medfört att vi redan i höst i Stockholms stad stå inför en katastrofal situation på bostadsmarknaden. Herrarna kunna också gå till åtskilliga kommuner ute i landet, där bostadssituationen är svår, och ni skola få klara papper på att det icke torde kunna förväntas att kommunerna komma att göra vad som borde vara deras skyldighet.

När socialministern granskat dessa förhållanden, har han kommit till den uppfattningen, att det nog inte är uteslutet att vi, därest situationen något förvärras, måste gå in på linjen att lagstifta för att tvinga kommunerna att göra sin skyldighet. Ja, där stå vi nu. Skall man först ha katastrof och sedan lagstiftning? Är det inte bättre att lagstifta, när man ser katastrofen såsom pers-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
pektiv, för att förhindra denna katastrof? Jag måste säga, att jag inte kan hysa någon synnerlig förståelse för statsutskottets ståndpunkt i detta fall, och jag skulle därför, herr talman, i det stycket vilja yrka bifall till motionen nr 313 i andra kammaren, som begär skrivelse till Kungl. Maj:t i frågan.

Den tredje delfrågan jag önskade beröra gäller spörsmålet om bostadsransonering. Det är inte den viktigaste frågan i detta sammanhang, ty viktigast är ju produktionsfrågan. Men då vi nu stå inför dels riksdagens ovillighet att göra något verkligt effektivt ingripande och dels kommunernas och den privata företagsamhetens tydliga ovillighet att lösa problemen, måste man tänka sig in i vad vi skola ta oss till, när förhållandena ha nått den punkt, där ett ingripande måste ske. Ja, i det läget uppstår tämligen omedelbart behov av en bostadsransonering. Vi ha fått lära oss under de år, som gått av det nuvarande kriget, liksom vi lärde oss under det förra kriget, att brist på nödvändighetsvaror ovillkorligen kräver ransonering. Då bostäder väl ändå höra till de absolut nödvändigaste varorna i marknaden, måste jag för min del finna att det skulle vara tämligen självklart, om man toge sikte på att ransonera denna nödvändighetsvara, när brist uppstår. Måste vi ha ransonering när det gäller makaroner, strumpor och allt möjligt annat, så begriper jag verkligen inte, varför man inte vill gå in för att också ransonera bostäder. Självklart bör man inte ransonera bostäder, förrän det är nödvändigt. Men när det blir nödvändigt, stå statsmakterna där utan erforderliga instrument för att genomföra operationen i fråga.

Detta läge ha vi velat förekomma genom vår motion nr 315 i andra kammaren. Också den utmynnar endast i yrkande om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till en beredskapslag, alltså ett synnerligen balanserat och blygsamt yrkande. Det är orimligt att de, som ha pengar, skola kunna få disponera 8, 10 eller 20 rum för två, tre, fyra personer, medan barnrika familjer på tio personer och mera, som äro fattiga, kanske inte kunna få mer än ett hälsovådligt kyffe att stuva in sina barnungar i. Det är ju någonting ganska orimligt, och skall man ransonera kött och fläsk för både rika och fattiga, så kan jag inte begripa, varför man inte lika väl skall ransonera bostäder för rika och fattiga.

Detta hör till de socialt nödvändiga åtgärderna, som man får lov att taga sikte på. En sådan ransonering blir kanske icke nödvändig i höst, och den blir, om vi nu skola vara riktigt optimistiska, möjligen icke nödvändig under loppet av detta krig, vilket dock ingen vågar påstå. Ja, men det är i alla fall intet skäl mot att riksdagen skulle gå med på en enkel skrivelse om denna sak till Kungl. Maj:t. Då vi ha genomfört så många beredskapslagar, som ligga i Kungl. Maj:ts olika departement och vänta på att sättas i kraft, för den händelse behov skulle uppkomma, förstår jag inte, varför ej en liten lag också på den ytterligt viktiga samhällsfrågas område, som heter bostadsförsörjningen, skulle kunna läggas i Kungl. Maj:ts lådor för att tagas i anspråk vid behov. Detta är det enda vi därvidlag ha föreslagit, och jag tillåter mig, herr förste vice talman, att yrka bifall även till denna motion, nr 315 i andra kammaren.

I övrigt har jag icke något ytterligare att tillägga i sakfrågan. Men om man nu från de borgerliga partiernas sida försöker göra en stor politisk sak av byggnadsarbetarnas löner — jag förmodar att detta skall vara en huvudfråga i höstens valrörelse — så skulle jag vilja ingjuta en liten pessimismens malörtsdroppe hos de borgerliga partiernas representanter: ni skola inte vara alldeles övertygade om att detta anlopp mot bygnadsarbetarnas löner blir en sådan succé, som ni kanske föreställa er i den trosvissa offensiv ni för närvarande genomföra. Ty dessa lösryckta småexempel, som visa att någon byggnadsarbetare har tjänat 50 kronor på en dag eller kanske två av årets tre hundra

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
arbetsdagar, komma icke att imponera synnerligen djupt på folk i allmänhet. Att eventuella missförhållanden kunna förekomma är ju alldeles självklart. Men säg mig något område här i samhället, där det icke finnes missförhållanden. Åtminstone hade jag den föreställningen, att även den mest nöjde och tillfredsställda av riksdagens ledamöter skulle kunna ha möjlighet att upptäcka missförhållanden på något område, som han ägnar sin uppmärksamhet.

Sålunda borde det ju också kunna tillåtas, att missförhållanden av underordnad betydelse eventuellt kunna vara för handen på detta område, utan att man därför skall behöva göra ett stormanlopp mot hela fackföreningsrörelsen. Ty tillåt mig säga det — det är inte opportunt för herr Strand att säga det, och jag har ingen fullmakt från herr Strand att tala på hans vägnar och inte på landsorganisationens vägnar heller, men då jag i detta fall kan tala litet friare än herr Strand, vill jag säga det — det är i verkligheten L. O. ni vilja åt. Det är landsorganisationen överhuvud taget som ni vilja åt, mina herrar reservanter. Det är arbetarnas fackliga organisationers inflytande i samhällslivet som ni vilja komma till livs, herrar reservanter. Men det vilja ni inte säga, ty det tycka ni inte passar. Jag hoppas ni icke betrakta det såsom någon oförskämndhet från min sida, men jag har en bestämd känsla av att så förhåller det sig i verkligheten. Jag tror nog att herr Strand och andra företrädare för de organiserade arbetarna äro fullt på det klara med att man har tagit upp denna sak, därför att man tror det är möjligt att göra en effektiv framstöt mot de organiserade arbetarna på den vägen. Man hoppas att på detta sätt kunna uppröra befolkningen i synnerhet på landsbygden. Vad man ytterst syftar till är emellertid att beskära de fackliga organisationernas inflytande överhuvud taget i samhället.

Detta är det verkliga läget. Syftade man till att lätta det ekonomiska läget för jordbrukarna i en bekymmersam tid, borde man ta sikte på Höganäs och Skånska cementaktiebolaget, men inte på snickaren Andersson och snickaren Pettersson, som genomsnittligt förtjäna 1,600—1,800 kronor om året. Titta närmare på dem, som inkassera sex och åtta miljoner kronor i extraviaster under kriget bara på cement och liknande, och försök ta pengar där till det betryckta jordbruket! Men gå inte och leta ut en och annan byggnadsarbetare, som har kunnat förtjäna så mycket, att han möjligen kunnat köpa sig ett nytt blåstall och utan större besvär skaffa föda till sina barn. Om ni en gång försöka ta sikte på var pengarna finnas härvidlag, skola vi tro er, när ni säga att ni äro ute i ärenden, som syfta till att lätta jordbrukets ekonomiska förhållanden. Men så länge ni inte ta sikte på de verkliga missförhållandena och försöka skapa rättelse där, torde ni tillåta att jag karakteriserar hela denna aktion så som jag nu har gjort.

Med de yrkanden jag har ställt ber jag alltså, herr talman, att få avsluta mitt anförande. Jag kommer icke att begära votering om dessa yrkanden, ty jag har fått alldeles klart för mig, att om en motion blivit väckt av en kommunistisk representant, så är denna omständighet absolut tillräcklig för att motionen skall av vederbörande kammare fällas.

Herr von Heland: Herr förste vice talman! Med anledning av socialministerns undran beträffande reservationen vill jag säga, att reservationens avfattning är beroende på en diskussion, där vissa utskottsledamöter hade önskat en mer bestämd formulering.

Innan jag återkommer till själva sakfrågan, måste jag bemöta ett par debattinlägg, som egentligen inte hade behövt förekomma här. Herr Ström anmärkte på bondeförbundets ständiga gnat på byggnadsarbetarna, och herr Strand anmärkte på vad han kallade »korståget» mot byggnadsarbetarna. Jag vet verk-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

ligen inte av, att det skulle vara något gnat eller något korståg gentemot byggnadsarbetarna. På landsbygden ha vi självfallet klart för oss vilka faktorer byggnadskostnaderna äro beroende av och att arbetslönerna givetvis endast utgöra en del av byggnadskostnaderna. Det är just därför vi vilja komma till rätta med hela problemet och inte bara med byggnadsarbetarnas löner. I vårt grundprogram står ju dessutom att vi önska likvärdiga arbets- och existensmöjligheter för landsbygdens folk i förhållande till städernas hittills privilegierade samhällsgrupper. Enligt vårt förmenande böra således även landsbygdens byggnadsarbetare erhålla rättvisa när det gäller arbetsmöjligheter i förhållande till de byggnadsarbetare, som finnas i städerna. Jordbrukets ekonomiska förhållanden möjliggöra emellertid inte att bygga eller reparera till nuvarande byggnadskostnader. Det är just detta problem vi önska komma till rätta med.

Herr Ström påstod vidare att de borgerligas ställningstagande i byggnadsfrågan berodde på att vi önskade en plattform för landstingsvalen. Herr Nilsson har ju redan bemött detta, och herrarna måste väl ändå innerst erkänna, att då vi ideligen taga upp diskussion om byggnadsfrågan, sker det inte därför att vi skulle behöva ett politiskt agitationsämne vid något val. När vi gång på gång återkomma till denna fråga, så beror detta på att det är nödvändigt för jordbrukarnas skäliga existens att byggnadsfrågan blir ordnad, och jag hoppas ni vilja tillåta oss att arbeta för den saken. Jag skall för övrigt inte alls insinuera något om de motiv socialdemokraterna kunna ha för att inte gå med på vissa önskemål som vi framföra. Jag vill hoppas och tro att det är sakliga motiv.

Herr Strand och likaså socialministern ansåg, att förhållandena på landsbygden icke höra ihop med denna debatt och detta utskottsutlåtande. Jag kan inte dela denna uppfattning. I utskottsutlåtandet talas ju om egnahemsbyggandet, och detta är väl en av landsbygdens byggnadsfrågor. Dessutom råder ett påtagligt växelförhållande mellan städer och landsbygd. Om man i nuvarande materiel- och vagnparksbrist och framför allt med en sådan brist på arbetskraft, som för närvarande råder på landsbygden, drar materiel och lastbilar samt arbetskraft till städernas byggenskap, måste ju detta i mycket stor omfattning beröra landsbygdens förhållanden och icke minst byggnadsförhållandena på landsbygden. Enligt mitt sätt att se är detta ett axiom, och därför håller jag på att man inte kan dela upp byggnadsproblemet och ena gången behandla stadsbyggnadsproblemet för sig samt säga, att byggenskapen på landsbygden intet har att göra med byggnadsverksamheten i städerna. Byggnadsproblemet är enligt min mening ett enhetligt problem, som måste lösas i ett sammanhang. I annat fall komma de grupper att bli lidande, som höra till landsbygden, där man inte på samma sätt som i städerna tør hänsyn till byggnadsproblemen.

Nu anhöll herr Strand mycket kraftigt att få besked om vad reservanterna egentligen vilja. Jag förstär inte den frågan. Det har väl framgått mycket tydligt vad reservanterna vilja. Vi vilja beträffande byggnadskostnaderna få sådana förhållanden, att jordbrukarna överhuvud taget kunna bygga och reparera. Dessutom ha vi det gamla önskemålet, att konsumenterna i städerna inte skola behöva avstå så stor del av sin inkomst just till hyra. Jag hoppas att herr Strand nu har fått svar på sin fråga om vad vi ha för önskemål.

Jag kanske då kan ta mig friheten att i stället göra några motfrågor till herr Strand. Anser herr Strand, att förhållandena på detta område verkligen äro goda och att man inte, såsom reservanterna önska, skall försöka rätta till vad som brister? Herrar Nilsson i Landeryd och Andersson i Bussjö ha, synes det mig, lämnat en hel del exempel, som visa att dessa förhållanden behöva rättas till. Jag skall för min del inte bidra med ytterligare exempel. Jag

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
anser det överflödigt, och jag förmodar att vi alla känna till dessa förhållanden.

Herr Strand påstod vidare att man måste räkna med arbetsfred, eftersom det finnes avtal. Men åtminstone vi på landsbygden veta att det inte är arbetsfred, utan att det förekommer blockader. Den senaste, mycket kända blockaden utfärdades av byggnadsfackförbunden den 7 maj mot kungl. domänstyrelsens byggnadsarbete vid Tommarps kungsgård i Skåne. Hur är förhållandet därvidlag? Jo, förra årets riksdag beslöt sådana riktlinjer för byggnadsarbeten, att man skulle arbeta mot timlön till dess ackordsprislistorna hade blivit överenskomna. Men det är ju detta som dessa byggnadsfackförbund inte vilja gå med på. De sabotera alltså de av riksdagen beslutade riktlinjerna i och med denna blockad. Det kan man väl inte kalla för arbetsfred?

Nu säger statsrådet Möller att han inte vet, hur man skall kunna ordna kostnadsfrågan. Det finns ingen metod, när det gäller materialfrågan, sade statsrådet. Ja, som jordbrukare finner jag detta litet egendomligt. Statsmakterna ha ju åtminstone inte saknat metoder, när det har gällt jordbrukets prisfrågor.

Vidare anförde statsrådet Möller att det finns två metoder för att lösa frågorna. Den ena var förhandlingsvägen, och tyvärr hade man inte lyckats lösa landsbygdens byggnadsproblem på denna väg. Då återstod enligt socialministerns anförande endast den andra metoden, och det var lagstiftningsvägen. Men där, anförde herr statsrådet, komma väl även de ivrigaste i denna kammar, då det gäller att ordna upp byggnadsfrågan, att hesitera. Ty under en hel mansålder hade dylik lagstiftning, enligt socialministern, åstadkommit de värsta striderna i vårt land.

Hur är det nu med denna andra metod? När det gällde tvångsarbetslagen mot betodlarna, anfördes från vårt håll att vi kunde gå med på en sådan tvångsarbetslag, därest den omfattade alla arbetargrupper i samhället. Men vi kunde icke gå med på att den beslutades såsom en särslagstiftning för en viss samhällsgrupp. Statsministern yttrade i det sammanhanget, att regeringen var beredd att inskrida utan hänsyn till vilken samhällsgrupp, som ställde sig upp mot det allmänna intresset. Vi fingo alltså den gången besked om att socialdemokraternas främste man ansåg, att även om man inte gjorde en allmän lagstiftning för alla arbetargrupper, så skulle regeringen likväl ingripa mot alla enskilda och organisationer, som ställde sig upp mot det allmänna intresset.

Tidningen Arbetet skriver, när det gäller jordbrukets byggnadsfråga: »Vi ha lyckligtvis inte kommit så långt, att regeringen dikterar löner och löneformer för den privata arbetsmarknaden.» Ja, herr förste vice talman, jag vill säga, att inte heller jag finner den andra metoden trevlig. Jag bara gör jämförelse även i detta fall, hur olika man behandlar olika samhällsgrupper. Det anser jag vara mycket farligt, i synnerhet efter sådana uttalanden som gjorts.

I statsutskottets utlåtande nr 193 anfördes förra året, som herrarna kanske erinra sig: »Därest emellertid avtalsuppgörelse icke kan komma till stånd, förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger de förslag, vartill förhållandena må föranleda.» Detta utskottsutlåtande tog riksdagen den 17 juni förra året, och givetvis trodde man, att regeringen efter detta riksdagens direktiv skulle försöka att med all kraft ordna upp byggnadsfrågan. När det inte gick att ordna upp frågan avtalsvägen under sommaren, hade man ju trott, att man redan vid höstsejournen skulle få se regeringens kraftiga iningripanden. Det gjordes emellertid ingenting. Man väntade att någonting skulle göras i början av denna riksdag, men ingenting blev gjort. En interpellationsdebatt kom till stånd. Vårt parti gjorde ett uttalande i byggnadsfrågan, vilket höll på att komma bort i T. T. Så kom då denna nya utredning. Jag

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
förstår att denna utredning, såsom herr statsrådet säger, är en mycket svår utredning, och jag förstår herr statsrådets hesitering inför de stora svårigheter, som tydligen föreligga, när det gäller att ordna upp förhållandena på bostadsbyggnadsverksamhetens område.

Jag har, herr förste vice talman, endast velat konstatera faktum och endast velat ange vad som passerat. Jag hoppas, att denna utrednings resultat snart blir bekantgjort och att vi på landsbygden skola få se samma kraft läggas i dagen från denna starka regerings sida som när det gällde att ordna upp betodlarfrågan.

Herr Larsson, Sven: Herr talman! Alla inom utskottet äro ense om att byggnadskostnaderna äro höga. Detta är troligtvis även kammaren fullt enig om. Reservanterna, lika litet som utskottets andra ledamöter, tyckas emellertid kunna anvisa några vägar för att nedbringa dessa kostnader. Reservanterna säga endast, att om byggnadsverksamhet med statligt stöd skall kunna bedrivas, måste olägenheterna med höga byggnadskostnader, ackordspriser o. dyl. om möjligt undanröjas. Herr von Heland tillägger nu, att byggnadskostnaderna skola vara av en sådan höjd, att det på landsbygden överhuvud taget blir möjligt att bygga. Men detta är ju ännu mera obestämt än reservanternas yttrande.

Reservanternas formulering är till ytterlighet vag, och man kan nog på goda grunder förmoda — jag tror att herr von Heland även givit belägg för detta — att meningen är, att någon byggnadsverksamhet med statligt stöd överhuvud taget icke får bedrivas, förrän förhållandena även på landsbygden äro ordnade. Med andra ord får den skriande bostadsnöden — jag tror man kan använda det uttrycket — icke avhjälpas ens på de orter, där förhållandena redan äro ordnade, förrän landsbygdens avtalsfråga inom byggnadsindustrien också är ordnad. Jag har tagit del av det förslag, som landsbygdens byggmästareförening nu senast tillställt byggnadsfackförbunden. Jag är övertygad om att om vi skola vänta på att avtalsfrågan skall lösas i enlighet med det förslag, som då framlades, måste vi vänta mycket länge, innan byggnadsverksamheten med statligt stöd kommer i gång.

När riksdagen i fjol fattade sitt beslut, gjordes ett uttalande av ungefär det innehåll, som reservanterna nu föreslå. Men detta kunde då motiveras med att det över hela linjen rådde ett avtalslöst tillstånd. Det var ju då en rätt rimlig fordran från kammarens och även från regeringens sida, att avtalsförhållandena skulle vara ordnade innan verksamheten sattes i gång.

För städernas vidkommande äro ju förhållandena ordnade, och härvidlag måste arbetarparten sägas ha bragt sitt offer, då den, trots dyrtiden, gått med på en lönereducering med fem procent. Det förhåller sig emellertid inte med denna lönereducering så, som man på visst håll inom utskottet velat göra gällande, att det endast gällde att få en del höga ackordsatser justerade nedåt, under det att andra justerades uppåt, så att resultatet i verkligheten blev plus minus noll. Den justering, som vid detta tillfälle företogs, innebär en verklig sänkning av byggnadsarbetarnas löner med fem procent.

Det måste stå klart för reservanterna, att det på många håll ute i landet råder en verklig bostadsbrist. Jag tror att man redan nu kan beteckna den med ordet bostadsnöd. Denna är ofta i sin tur orsakad av att statliga industrier tillkommit på många håll under de senaste åren. Bostadsnöden har på detta sätt blivit akut. Likafullt våga reservanterna taga på sitt ansvar att man, under dessa för många städer svåra förhållanden, inställer all byggnadsverksamhet, som bedrives med statligt stöd, endast för att, vilket jag

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
tror är deras avsikt, på detta sätt indirekt med statens hjälp kunna pressa ned arbetarnas löner.

Om reservationen bifalles, är jag, såsom jag förut sagt, övertygad om att vi få vänta ganska länge innan byggnadsverksamheten med statligt stöd kommer i gång, framför allt om det förslag till avtal, som framlagts av arbetsgivareparten, skall ligga till grund för avtalsuppgörelsen. Om man skall invänta denna överenskommelse, kunna bostadsförhållandena i många av våra städer bli fullkomligt ohållbara. Detta gäller framför allt de orter, som på grund av industriens expansion redan haft det svårt under flera år.

Ytterligare en sak bör i detta sammanhang framhållas. Reservanterna borde betänka vilka konsekvenser ett inställande av byggnadsverksamheten kommer att få för familjebildningen. Staten försöker på mångahanda sätt att uppmuntra denna, men en förutsättning för att människor skola kunna bilda familj är ju att det finns tillgång till bostäder, och då helst fullgoda sådana.

Jag skall, herr talman, uppehålla mig något vid frågan om lönerna, detta trots att jag sedan gammalt vet, att det är en tämligen hopplös uppgift att få folk att förstå under vilka svåra förhållanden byggnadsarbetarna i vanliga fall få arbeta. Man har fått kännedom om något fall med goda förtjänster, vilket ger folk anledning att tro, att byggnadsarbetarna äro ett särskilt privilegierat släkte med väldiga inkomster. Man bryr sig inte om att ta reda på, huruvida inte de fall, som tid efter annan omnämnas, äro enstaka fall. Man är i stället beredd att tro vilka uppenbara överdrifter som helst, vilka även med, som jag tycker, en viss framgång emellanåt serveras här i kammaren.

Det är väl knappast någon som ägnar en tanke åt byggnadsarbetarens anställningsförhållanden och de förhållanden, under vilka han får arbeta, att han kan skatta sig lycklig, om han kan skaffa sig ett arbete som räcker så lång tid som sex månader. Ofta, kanske flera gånger om året, får han göra den, som jag ser det, icke roliga vandrigen från arbetsplats till arbetsplats för att kunna skaffa sig ibland några dagars, ibland några veckors och i bästa fall några månaders arbete. Det är därför naturligt att byggnadsarbetarna med tillfredsställelse skulle hälsa en ordning, som gjorde det möjligt att utjämna säsongvariationerna. Jag är emellertid för min personliga del övertygad om att detta tal om att utjämna säsongvariationerna mera hör till de fromma önskingarnas område, ty så länge vi äro hänvisade till privata initiativ på hithörande område — och jag tror att vi knappast inom överskådlig tid kunna räkna med någon annan ordning — vill nog byggherren själv uppföra sin byggnad vid den tidpunkt som för honom är den lämpligaste. Visserligen möter det numera inte några tekniska hinder för att uppföra byggnader även under den kalla årstiden, men det torde vara bevisat, att dessa byggnader dels bli dyrare och dels att det föreligger större säkerhet för bättre utförande och bestånd, om byggnaden uppföres under en lämpligare årstid.

Jag skall icke förneka, herr talman, att byggnadsarbetarna vid vissa tillfällen kommit upp till förtjänster, som för oss icke kunna anses normala. Jag tycker emellertid inte, att de herrar i denna kammare, som ofta orera om byggnadsarbetarnas väldiga inkomster, egentligen ha någon större anledning att göra detta, därför att jag är övertygad om att de själva inte ett ögonblick skulle reflektera på att försöka leva vare sig under de villkor, varunder byggnadsarbetarna leva, eller på de inkomster byggnadsarbetarna ha.

Det gjordes inom utskottet gällande, att byggnadsarbetarnas ackordsöverskott varierade mellan två kronor och femtio öre och sju kronor och femtio öre i timmen, eller om det nu var den sammanlagda förtjänsten — det får jag lämna osagt. Att förtjänsterna voro kolossala, var man emellertid ense om. När det gäller att bedöma löneläget, bör man kunna anse de uppgifter som

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

riktiga, vilka lämnats av byggnadskostnadssakkunniga. Enligt dessa uppgifter voro emellertid genomsnittsinkomsterna för murare, snickare och grovarbetare i A-kommuner respektive 2,793, 1,981 och 2,069 kronor. Som kammaren finner, är det ganska långt till sju kronor och femtio öre i timmen. Om dessa byggnadsarbetare skulle arbeta i, låt oss säga 2,000 timmar, vilket väl är en ganska vanlig arbetstid, skulle de således komma upp till en årsinkomst av närmare 15,000 kronor.

Jag har i omkring trettiofem år arbetat som byggnadsarbetare och under ett tiotal år tjänstgjort som mättningsman. Jag känner således till litet grand vad jag här talar om. Jag måste säga, att jag varken som arbetare eller mättningsman gjort bekantskap med de höga löner, som tidningspressen och även kammaren emellanåt vilja tillskriva byggnadsarbetarna. Jag kan försäkra kammaren, att årsinkomsterna voro ganska rimliga, liksom även ackordsöverskotten, som endast i enstaka fall kunde gå upp till hundra procent, men som i regel höllo sig betydligt under femtio procent. Jag vill dessutom erinra om att ackordstiden för en arbetare är den minsta och att den största tiden upptages av arbeten med daglön, på vilket sätt alla reparationsarbeten och mindre arbeten utföras.

Jag kan därför på goda grunder, herr talman, förmoda, att det förhåller sig på samma sätt med alla dessa historier, som cirkulera om de höga lönerna, som med de uppgifter herr Alfred Andersson i Bussjö den 6 maj uppbyggde kammaren med. Att han i dag fått dementera dem är ju för mig enbart glädjande. Det gällde därvidlag inkomster, som skulle ha uppgått till femtio kronor om dagen, men som vid närmare påseende måste reduceras till elva kronor och fyrtiofyra öre. Jag förmodar, att alla de uppgifter, som herr Andersson lämnar i dag, kunna vara beskaffade ungefär på samma sätt som de han lämnade den 6 maj. Herr Andersson förklarade vid det tillfället, att det var en glädje för honom att kunna delge kammaren denna uppgift om en lön på femtio kronor om dagen. Det borde väl emellertid ha varit honom en större glädje att i dag dementera den uppgift, som han vid det tillfället uppbyggde kammaren med.

För övrigt förhåller det sig på samma sätt med ett fall, som herr Ström i Lidköping berörde. Det gällde ett fall i Västergötland, där byggnadskostnaderna på grund av ackordsarbete hade fördyrats med 15,000 kronor. När man närmare ser på detta fall, visar det sig, att arbetslönerna icke uppgått till mera än omkring 11,000 kronor. I dessa 11,000 kronor ligger det ett ganska stort ackordsöverskott, som arbetsgivaren vägrade att utbetala. I verkligheten bli de utbetalade arbetslönerna inte stort mera än 7,000 kronor. Man skulle ju kunna tro, att de tidningar, som offentliggjort dessa uppgifter, skulle vara måna om att rätta sitt misstag, när de blevo uppmärksammade på det. Så skedde emellertid inte. Detta är väl ett bevis på den mentalitet, som behärskar stora delar av vår press och tyvärr också stora delar av den svenska allmänheten.

Det ser nästan ut, som om man, när man talar om landsbygdens byggnadsförhållanden, inte räknade med andra kostnader än arbetslöner, ty i annat fall skulle man säkerligen inte fästa en sådan utomordentlig vikt vid denna del av de sammanlagda kostnaderna.

Även reservanternas vitsorda, att arbetslönen spelar en underordnad roll som kostnadsstegrande faktor. Endast en tolfedel av kostnadsstegringen beräknas belöpa på lönerna. De elva tolfedelarna ser man ingen möjlighet att få någon rätsida på, och ändå är man medveten om att järn, tegel och cement undergått mycket kraftiga prisförhöjningar. Man tröstar sig här med att denna sak kontrolleras och att i vissa fall de priser godkänts, som nu äro fastställda. De elva tolfedelarna anser man sig således inte kunna göra någonting åt. Det är

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
endast en tolfedel som skall naggas en liten smula. Hur mycket det kan bli, kunna ju herrarna lätt göra sig en föreställning om.

Som utskottet säger, spela lönerna icke någon större roll som kostnadsstegrande faktor. Jag vill säga, att de överhuvud taget inte spela den roll som man försöker göra gällande i den allmänna diskussionen. Lönernas andel i de sammanlagda kostnaderna utgör, enligt vad som sagts här i dag, omkring 35 procent. Byggnadskostnadssakkunniga förutsatte i sitt betänkande, att lönerna under vissa förutsättningar möjligen skulle kunna reduceras med högst 15 procent. Nu äro ju lönerna redan reducerade med 5 procent. Det skulle således återstå 10 procent. Vi kunna taga ett exempel. En byggnad, som 1939 kostade 100,000 kronor, kostar nu 135,000 kronor. Arbetslönerna uppgå till 45,000 kronor. Om lönerna kunde nedbringas med 10 procent, skulle man alltså kunna få ned priset med 4,500 kronor. Om arbetarna avstode hela sin dyrtidskompensation, skulle besparingen inskränka sig till c:a 3,000 kronor. Det är enligt min uppfattning att använda större våld än vad nöden kräver, då man vill göra gällande, att de summor, man sålunda skulle spara, skulle vara utslagsgivande, när det gäller frågan om huruvida ett bygge av denna storleksordning skall komma till stånd eller inte.

Det har även här i dag talats om problemet landsbygdens avfolkning, och man söker efter medel att förhindra denna. Få emellertid landsbygdens arbetsgivare sin vilja igenom, så att de ensamma skola bestämma arbetsvillkoren, tror jag, att det för framtiden blir ganska svårt att uppbringa kvalificerade byggnadsarbetare på landsbygden. Man kommer enligt min mening att få återgå till det system, som var rådande för 30 à 40 år sedan, då det var ganska vanligt, när det gällde mera kvalificerade arbeten, att man fick rekvirera arbetare från städerna. Jag har själv många gånger varit ute och arbetat på detta sätt. Då fick lantbrukaren inte allenast betala den lön, som gällde i städerna, utan också det dagtraktamente, som vederbörande avtal stipulerade.

Jag tror inte, att reservanterna eftersträva en sådan ordning, men jag är övertygad om att en sådan ordning blir följd, om landsbygdens byggnadsarbetare ställas i en annan och sämre ställning än städernas byggnadsarbetare.

Det kunde, herr talman, vara en hel del att tillägga med anledning av vad här sagts i debatten, men jag skall inskränka mig till vad jag nu anfört.

Jag ber givetvis att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Heiding: Herr talman! Många stora och viktiga frågor stå på dagordningen, men byggnadsfrågan tycks vara den mest ömtåliga av dem. Det är ju en allmän önskan, att byggnadsverksamheten skall komma igång. Förra årets riksdag uttalade, att man skulle försöka att om möjligt få till stånd en byggnadsverksamhet, som motsvarade 50 procent av 1939 års produktionsvolym. Detta har inte lyckats, utan byggnadsverksamheten befinner sig i ett sådant läge, att det i år är ännu mera önskvärt att någonting göres på detta område.

Det är av vikt, att byggnadsfrågorna ordnas både i städer och på landsbygd. Jag förmenar, att de inte endast skola ordnas på landsbygden, utan att det är av intresse att få dem ordnade för hela landet. När det gäller byggnadsfrågorna på landsbygden, tänker jag många gånger på hur viktigt det är att bostadsförhållandena där ordnas för de många hemmen. Stora summor beviljas ju till förbättringsbidrag och förbättringslån. Men hur förhåller det sig ändå inte för närvarande? När vederbörande gör upp de slutliga kalkylerna för sitt bygge, sedan han sökt dessa bidrag och lån, visar det sig, att det ändå blir för dyrt för honom att bygga, och han måste återtaga sin ansökan. Jag vet flera fall, där vederbörande sagt, att han inte kan fullfölja

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

arbetet, utan måste vänta till dess det blir bättre tider. Det högsta förbättringsbidraget är 2,000 kronor. För att kunna få sitt bygge färdigt har då vederbörande fått komplettera detta bidrag med ett lån. I regel får han dock höja lånebeloppet för att kunna klara det hela. Om han således redan förut har skulder och denna skuldsumma nu lägges till, kan det bli omöjligt för honom att påbörja förbättringsarbetet, och han får lov att avsäga sig de förmåner han kan erhålla genom dessa statliga bidrag och lån.

Jag begär närmast ordet med anledning av herr Strands yttrande. Herr Strand inledde sitt anförande med att säga, att han kunde förstå jordbrukarnas svårigheter, och att det var kostsamt att få ekonomibyggnaderna uppförda på landsbygden. Han ansåg också, att värdena blevo överflyttade från jorden till byggnaderna. Ja, det förhåller sig på det sättet. I en debatt för någon tid sedan i denna kammare tillät jag mig yttra, att jag trodde, att staten inte var så hågad att överta den svenska jorden. Jag sade detta med tanke på hur det skulle vara om staten skulle taga sina resurser i anspråk och underhålla alla byggnader på den svenska landsbygden. Då bleve det säkerligen inga inkomster från jordbruken över, utan alltsammans komme att gå åt. Man kan därför säga, att det för närvarande inte finns något jordvärde. Om man skall försäkra en någorlunda uppbyggd gård, kommer försäkringsvärdet att bli betydligt högre än taxeringsvärdet och värdet av gården i sin helhet. Det kan ju inte var rimligt, att byggnadsvärdet på en egendom skall vara så pass högt, att det ligger över värdet både på jorden och byggnaderna tillsammans. Således finns det inte något jordvärde att tala om, när hela värdet ligger i byggnaderna.

Det har framhållits, att inte hela kostnadsstegringen belöper på arbetskostnader. Jag erkänner detta. Den belöper även på materialkostnader, men i dessa materialkostnader ligger det mycket stora arbetskostnader. Materialen har ju fördyrats på grund av att kostnaderna för framställning av densamma stegrats. Det är klart, att man även får taga hänsyn till detta, när de gäller att lösa byggnadsfrågan. Men när vi allesamman ha en önskan att få byggnadsfrågorna ordnade, så kan jag inte förstå, att man skall behöva vara så rädd för att göra ett sådant uttalande, som reservanterna här ha kommit med. När man gick med på det förra året, skulle man väl även i år kunna göra ett sådant uttalande, och man borde väl alla söka hjälpas åt för att få byggnadsfrågorna ordnade.

Det kan inte gå att bara framhålla, att det ligger endast $\frac{1}{5}$ i arbetskostnader och $\frac{4}{5}$ i materialkostnader. Då den ena parten står på den linjen och den andra parten på den, kommer man ingen väg, ty då blir det faktiskt en avstanning.

Vad angår det, som herr von Heland yttrade i fråga om att byggnadsverksamheten i stor utsträckning skulle sättas i gång enbart i städerna, så bleve ju följderna härav en ännu större flykt från landsbygden av arbetskraft. Det ser man ju bevis på isynnerhet intill sådana städer, där det har blivit vissa förläggningar. Man måste ordna till en stor byggnadsverksamhet för att taga emot dem, som komma och skola tjänstgöra vid dessa förläggningar. Det blir ju inte endast byggmästare och byggnadsarbetare, utan även andra som komma att från landsbygden strömma in till städerna, och det gör, att det blir mycket stora svårigheter att få tillräckligt med folk på landsbygden.

Herr Torsten Ström framhöll i sitt anförande, att vi borde allesamman enigt gå med på detta förslag därför, att det var framlagt av samlingsregeringen. Därför skulle man inte gå emot det. Jag förstår ej herr Ströms uttalande i detta fall. Är det så, att vi reservanter önska ett uttalande i samma riktning som förra året, så böra vi väl ha frihet att gå på den linje vi valt, utan att

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
därmed ha accentuerat några stora motsättningar mot det förslag, som är framlagd från regeringens sida. Vi äro nu ense över lag på alla punkter utom i fråga om det uttalande, som här föreslås. Att det skall vara en sådan rädsla för att taga med det i år kan jag för min del inte förstå. Det ser ut, som om man bara vill ha fram en viss motsättning mellan de olika partierna härvidlag. Jag vill för övrigt säga, att om vi skola kunna få någon rätsida på dessa byggnadsfrågor, så måste vi säkerligen alla försöka att göra vårt bästa. Man får hoppas, att den utredning, som pågår, skall kunna klarlägga frågan, och att den utredningen kan komma fram så fort som möjligt, så att den inte dröjer undan för undan utan att någonting blir åtgjort.

Jag anser, herr talman, med vad jag uttalat, att när det gäller reservationen, så borde alla utan betänksamhet kunna gå med på densamma, och jag yrkar därför bifall till denna.

Herr Wohlin: Herr talman! Jag har under årtionden varit utomordentligt intresserad för bostadsfrågan och denna fråga är ju också av den allra största sociala och ekonomiska betydelse. Den har så mycket större social betydelse, som den i högsta grad sammanhänger med en av vårt lands livsfrågor, nämligen befolkningsfrågan. Ty alla torde numera vara överens om att tillgången på förhållandevis billiga och ändamålsenliga bostäder för barnrika familjer eller för familjer, som avse att sätta barn till världen, är en grundläggande förutsättning för dessa familjers existens. Det har här under debatten redan påpekats, men jag vill understryka vad som i otaliga utredningar har sagts, att löser man icke bostadsfrågan på ett förnuftigt sätt, så kommer man icke till något väsentligt resultat beträffande befolkningsfrågans lösning. Bostadsfrågan har också den allra största ekonomiska betydelse, eftersom byggnadsindustrien är en av våra förnämsta nyckelindustrier och som sådan spelar en utomordentlig roll för det ekonomiska livet, icke minst i tider, då andra grenar av näringslivet kämpa med stora svårigheter.

Det första spörsmål, som alltid uppställt sig för mig i detta sammanhang, gäller den tomtpolitik, som ej endast sedan årtionden utan sedan en mansålder tillbaka varit den traditionella här i landet och icke minst i våra stora städer. Det är ju allmänt känt, att sedan rättigheten att fritt köpa och sälja fastigheter och sålunda även tomter slog igenom och sedan städernas och särskilt storstädernas tillväxt började att bli mera betydande, handeln med tomter i städerna och icke minst i städernas utkanter tog en omfattning, som var utomordentligt stor och ledde till en successiv stegring av tomtpriserna, särskilt i de stora städerna och deras omgivningar. Huvudstadens obebyggda tomter, som på sin tid kanske hade förvärvats för några tusen kronor, stego under 1800-talets sista årtionden till lika många tiotusental kronors värde och ytterligare, allteftersom staden utvecklade sig, till flera hundra tusen kronors värde. Ja, många fall ha förekommit, där sådana tomter under senare tider betalats med miljonvärden. Vad har hela denna utveckling egentligen betytt annat än att den första grundläggande delen av hyreskostnaderna, nämligen tomtvärdena, har fått fritt utveckla sig, alldeles oberoende av statsmakternas åtgöranden, i en riktning, som jag måste beteckna som ytterligt betänkligt för de stora städernas invånare? Denna handel med tomter har icke endast varit en handel i vanlig bemärkelse. Den har ofta fått karaktär av en tomtspekulation i egentlig mening. Det är alldeles uppenbart, att de höga hyrorna i Sveriges större städer och framför allt i huvudstaden till väsentlig del äro beroende av den handel och spekulation i tomter, som sålunda under årtionden har ägt rum, och mot vilken statsmakterna aldrig på allvar ingripit. Det är likasom man stötte på ett ogenomträngligt motstånd, när man gång på gång

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

under sin riksdagstid under år och årtionden bringar detta missförhållande på tal. Därom talas det icke. Detta har knappast förekommit i denna debatt. Men denna sak är dock av grundläggande betydelse för de höga hyrornas problem.

Jag har uppfattningen, att alla, som uträtta ett produktivt arbete i detta land liksom i andra länder, skola ha lön för sitt arbete, och att det skall finnas företagarevinster, så att icke det enskilda initiativet förkväves, vilka vinster gärna kunna vara ganska stora, när det gäller riskfulla och för landets ekonomi betydelsefulla nyinvesteringar och nya industrier eller handelsföretag. Men jag kan icke räkna denna verksamhet att köpa och sälja tomter såsom en företagareverksamhet av den natur, att den bör belönas med exceptionellt höga vinster. Hela denna fråga om spekulationen är en av de mörkaste avigsidorna av en i övrigt i så många avseenden glädjande ekonomisk utveckling. Under årens lopp har visserligen, framförallt genom initiativ av Stockholms dåvarande borgmästare herr Lindhagen, det s. k. tomträttsinstitutet kommit till, men de, som äro förtrogna med detta instituts användning i huvudstaden, göra gällande, att Stockholms stads tomtpolitik i vad den gäller försäljning av tomter med tomträtt har utvecklats sig i den riktningen, att tomträtten blivit för dyr, den också, och icke heller tomträtten utesluter försäljning och spekulaton. Jag kan icke förstå, att det skall vara riktigt, att enskilda personer, kommuner och själva kronan göra sig delaktiga i en försäljningspolitik med avseende å tomter, som enligt min mening utan att använda ett överord är direkt asocial. Jag måste tyvärr även säga kronan, ty Djurgårdskommissionens försäljningspolitik är av samma natur som den försäljningspolitik från enskildas och kommuners sida, som jag nu har berört.

Ingen har här i kammaren — som jag nyss nämnde — velat närmare gå in på detta spörsmål om vad tomtpriisernas stegring under den långa period, som ligger bakom oss, har haft för konsekvenser för husbyggandet och för hyresnivån i våra stora städer. Ingen vill beröra detta ömtåliga ämne, och varför? Jo, därför, att man skyggar inför det intrikata problem, som reser sig, om man på allvar vill tränga detta samhällsönda in på livet. Jag vet mycket väl, att för ungefär 20 år sedan en kungl. proposition framlades med förslag om taxering till allmän jordvärdestegringskatt, avsedd att träffa även alla jordbruk i landet, ett förslag, som var alldeles för vidlyftigt tillyxat och som åsyftade praktiskt taget landets alla hundratusentals jordbruk. Men den begränsade ehuru viktigaste frågan om att på beskattningsvägen minska spekulatonen i obebyggda tomter har i årtionen fått ligga nere, ehuru väl en framstående expert redan för 20 eller 30 år sedan fick med statsmedel göra en utländsk resa och sedermera avgav ett betänkande om denna fråga. Det var professor Gustav Cassel. Sedan har detta som sagt fått ligga nere. Varje gång jag under 1920- och 30-talen bragt denna fråga på tal, har jag talat för döva öron. Jag talar säkerligen för döva öron fortfarande i dag. Jag vet, att det sitter en kommitté nu igen, som sysslar med denna fråga om beskattning av tomter. Jag har icke mycken förhoppning om denna kommittés resultat, ty jag finner ingen stark vilja och ingen verklig känsla hos den svenska riksdagen i fråga om detta för byggnadsfrågan så ytterligt viktiga spörsmål.

Går jag härifrån till frågan om de husbyggen, som under årtiondenas lopp uppstått, så börjar det nu så småningom allt mera allmänt erkännas, att man särskilt under 1930-talet har byggt alldeles för luxuöst, byggt i många avseenden opraktiskt för de mindre bemedlade familjerna, särskilt för familjer med många barn, och att man här har ett ytterligare fördyrande moment. Jag har den största respekt för vårt lands arkitektkår, som uträttat storartade saker, men den arkitekttaxa, som är fastställd, torde nog fordra en översyn. Och

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
framför allt borde det väl vara angeläget att bryta med denna bostadspraxis, som förser bostäderna med alla tänkbara amerikanska bekvämligheter, men gör hemmen så opraktiska för familjer med barn, att det är verkligt sorgligt att besöka sådana lägenheter. På den punkten skulle det också tarvas en undersökning, och här kunde man för övrigt ifrågasätta, huruvida icke nybyggnadsverksamheten i fortsättningen borde underkastas en likadan kontroll som statens offentliga byggen för närvarande äro underkastade genom en särskild för detta ändamål tillsatt beredning, nämligen civila byggnadsberedningen, och för övrigt, om jag minnes rätt, en annan beredning för militära byggnader. Denna statliga verksamhet i fråga om offentliga byggnader under ordförandeskap av generaldirektör Wilhelm Björck har åstadkommit mycket väsentliga nedskärningar i kostnaderna för offentliga byggen, utmönstrat onyttiga saker, som kunnat undvaras, och sparat mycket pengar för statsverket. Det finnes ingen motsvarighet härtill när det gäller de bostadshus, om vilka jag nu talar. Även om jag förstår, att man beträffande ett bostadshus icke kan planera liknande inskränkningar, som äro möjliga i fråga om ett offentligt bygge med stora salar och hallar och andra anordningar, så finnes det dock ofantligt mycket att göra för att förenkla bostäderna och samtidigt förbättra dem, särskilt för de barnrika familjerna. Även på detta område förmärker man icke för närvarande något större intresse.

Går man sedan till materialpriserna, så är det ju en till stor del av kriget framkallad prisstegring, som här gör sig gällande, och här måste man erkänna att man står inför fakta, som statsmakterna ha mycket svårt att komma ifrån. Men det är för första gången under de gångna åren, som jag nu i viss mån instämmer med herr Linderot, när han erinrar om att den priskontroll, som utövas över materialpriserna här i landet, icke är tillräckligt effektiv. Jag tror ganska bestämt, att ytterligare reduktioner i fråga om materialkostnaderna skulle kunna ernås, om denna priskontroll verkligen effektiviserades, och om produktionen och försäljningen av byggnadsmaterial organiserades efter nu rådande särskilda förhållanden på ett bättre sätt.

Sedan ha byggnadsarbetarnas löner spelat huvudrollen i denna debatt, och jag vågar såsom icke sakkunnig i alla dessa detaljer icke fälla något bestämt omdöme. Men det är väl ändå så, att byggnadsverksamheten i sin helhet icke är väl organiserad. Många och stora utredningsvolymmer föreligga, men intet väsentligt resultat har nåtts. Här ha byggmästare och arbetare samverkat till en utveckling, vilken icke varit i allo lycklig. Jag kan visserligen icke bedöma dessa frågor lika bra som herr Sven Larsson i Varberg, som ju är fackman på området, men jag har fått höra från många håll under de gångna åren, att det säsongarbete, som förekommer inom byggnadsindustrien, icke är lyckligt och eventuellt skulle kunna ersättas med byggnadsarbeten året runt och med årslöner för dessa arbetare. I förbigående sagt vill jag erinra om, att det finnes få saker, som ur familjesynpunkt och befolkningssynpunkt äro så förkastliga som säsongarbete, där arbetarna under en viss tid av året förtjäna förhållandevis mycket och under en annan del av året ingenting, med påföljd, att de ej spara tillräckligt för den del av året, då de äro arbetslösa. Jag tror, att mycket skulle kunna göras på detta område utan att man därmed beskar byggnadsarbetarnas sammanlagda årsinkomster, vilka efter allt att döma icke förefalla att vara synnerligen höga. Även denna fråga om en omläggning av byggnadsindustrien och byggnadsarbetet i annan riktning än den, som de privata byggmästarna för sin personliga del finna förmånligast, har icke blivit tillräckligt undersökt i alla de utredningar, som föreligga, och i varje fall har den ej beaktats i den föreliggande kungl. propositionen.

Så kommer byggmästarnas krav på att, sedan de byggt ett hus, få sin före-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

tagarevinst på huset. Denna företagarevinst bör självfallet existera, ty byggmästaren skall liksom andra företagare ha en ersättning för sitt arbete, men jag ifrågasätter, om den under de gångna årtiondena har varit skälig i förhållande till den jämförelsevis ringa risk, som byggnadsindustrien arbetar under i jämförelse med de stora industriella företagens företagarerisker. Så säljes huset till någon ny person, och sedermera går huset — liksom tidigare under årtionden tomtmarken — ur hand i hand, och man försöker sälja till det högsta pris man kan få. Ofta stiger priset högst väsentligt, när fastigheten kommit i en ny ägares hand och ytterligare när den av honom säljes till en tredje, och på detta sätt uppskrivas fastighetsvärdet alltmera i höjden, och på dessa onaturligt höga värden kräver sedan den siste innehavaren den naturliga avkastningen av sitt kapital, som ligger i därefter tillmätta hyror. Så har det pågått icke minst under 1930-talets högkonjunktur, då spekulationen i fastigheter var mycket vanlig. Jag vill även påpeka, att enligt en artikel i Finanstidningen för några veckor sedan har spekulatio n i hus i Stockholm pågått även under den gångna delen av kristiden. 1939 års hyresnivå, som man här med de mest krampaktiga ansträngningar söker komma tillbaka till, var icke på något sätt normal. Den var i högsta grad onormal.

Jag skall icke upptaga tiden med att ännu en gång återgiva de verkligt stora sociala missförhållanden, som dessa höga hyror ha medfört i Stockholm för särskilt de mindre bemedlade, barnrika familjerna. Hela vägen igenom tillämpas på detta område den liberala samhällsekonomiens traditionella grundsatser. Ingen person inom riksdagen, icke heller det socialdemokratiska partiets mest framstående representanter, har en tanke på att på detta område åtminstone söka efter nya linjer, som skulle bringa hela denna fråga på rätt bog, och resultatet blir sammanlagt, att det finnes för dessa herrar ingenting annat än den traditionella subventionspolitikens väg. Alla social-ekonomiska problem, som upprada sig vid bedömandet av bostadsfrågan, lämnas olösta. Alla dessa ser man bort ifrån. Man tar dem såsom de ha varit under den gångna mansåldern, och när man så kommer till en punkt, där en katastrof nära nog står för dörren med avseende å bostadsförsörjningen — ja då har man ingenting annat att tillgripa än den politik, som regeringen med alla partiets medverkan har den största användning för på alla områden: subvention, subvention! Det är i korthet sagt frågans hela utveckling.

Det skulle vara mycket att tillägga om allt detta, men jag måste sluta med att säga, att om de svenska statsmakterna icke äro i stånd att på ett tillfredsställande sätt ordna bostadsförsörjningen för de mindre bemedlade i de stora städerna, ja då är detta en bankruttförklaring av de svenska statsmakterna på detta område. Det är en mycket allvarlig sak. Vill man, som jag, undvika varje anledning till social oro och sociala missnöjesyttringar, kan man icke göra annat än som jag gjort nu och så många gånger förr understryka min uppfattning, att statsmakterna bygga hela sin politik på bostadsfrågans område på ett ekonomiskt system, som har slagit slint, och så försöker man klara saken med subventioner så gott man kan. Bostadsfrågan i städerna blir aldrig ordentligt löst efter dessa linjer, utan därtill fordras ett krafttag från regeringens ledamöter och naturligtvis närmast från socialministern, ett krafttag av alldeles ovanliga mått. Och huruvida detta kan förväntas eller ej, därom svävar jag fortfarande i fullkomlig ovisshet.

Beträffande till sist byggnadsfrågan på landsbygden vill jag endast i korthet säga, att den har behandlats av så många framstående representanter för jordbruket, som väl veta var skon klämmer, och därom har jag icke något annat att tillägga än att tydligen även här oeffterrättliga förhållanden äro rådande, som i en samfällid samhällspolitikens intresse likaledes borde undanröjas.

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

Jag har i frågan, huruvida man bör biträda utskottet eller reservanterna, ingen bestämd mening och slutar därför utan yrkande.

Herr statsrådet **Möller**: Ja, herr talman, jag har med stort intresse lyssnat till herr Wohlins anförande, men jag är inte säker på, att de omdömen han fällde äro fullt rättvisa.

Vad tomtspekulationerna beträffar, där väl erfarenheten i väsentlig mån grundar sig på Stockholmsförhållandena, vill jag erinra om att det finnes föreskrifter för byggnadslånebyrån, enligt vilka det icke kan lämnas lån, om tomtpriserna inte på visst sätt begränsats, i detta fall ner till 1935 års nivå. Det har alltså i vissa fall gjorts ett försök på den punkten att hejda en prisutveckling i uppåtgående riktning. Nu kan jag upplysa om, att i åtskilliga städer ha under det sista året myndigheterna, i den mån tomterna ha varit kommunala, ställt tomter praktiskt taget gratis till förfogande för nybyggnader. Jag tror, att herr Wohlin har låtit vilseleda sig av förhållanden, som åtminstone i viss mån redan äro övervunna.

Både i detta avseende och i fråga om byggnadernas mer eller mindre lyxbetonade karaktär vill jag erinra om att byggnadskostnadssakkunniga underkastade alla moment, i vilka man trodde sig kunna åstadkomma något nedbringande av byggnadskostnaderna, en mycket ingående prövning, och de kommo också till vissa resultat. Att Stockholmsfastigheterna äro dyra på grund av tomtspekulation, det hänför sig nu i själva verket till förhållanden, som ligga ännu längre tillbaka än 1920-talet. Det var förhållanden, som närmast sammanhängde därmed, att kommunerna icke ägde någon jord och att de då i kommunerna bestämmande mycket ogärna sågo, att kommunerna förvärvade jord. När sedan den politiken bröts och kommunerna började förvärva jord för att själva kunna behärska bl. a. tomtpriserna, då hade redan jordpriserna blivit jämförelsevis höga, så att här rör man sig med gamla synder, och följderna av dessa gamla synder tror jag inte äro möjliga att upphäva genom något slags statligt ingripande.

Det är ju möjligt, att om man inför en tomtvärdestegringskatt, man på det sättet kan hejda endast en fortsatt stegring av tomtpriserna, icke skruva dem tillbaka. Jag kan emellertid inte taga upp hela problemet till diskussion.

Vad beträffar frågan om byggnadernas lyxkaraktär, så föreslogo byggnadskostnadssakkunniga vissa inskränkningar också i syfte att begränsa kostnaderna för byggnaderna, men det är ju ett mycket ömtåligt kapitel, och jag kommer med all säkerhet aldrig att ansluta mig till dem, som t. ex. betrakta badrum som en onödig lyx. Det blir aldrig en onödig lyx för andra än de fattigaste människorna här i landet, ty de, som ha råd att skaffa sig bostäder uppe i vissa hyreslägen, de komma inte att avstå från möjligheten att få ett badrum förenat med sin bostad.

Vad särskilt beträffar frågan om de barnrikehus, som byggas med rabatter och där hyrorna rabatteras, så tror jag, att om herr Wohlin ville undersöka dem vilket mycket lätt låter sig göra bl. a. i Stockholm, så skulle han snabbt finna, att de i stället lämna åtskilligt övrigt att önska, då det gäller själva bostädernas utrustning. När herr Wohlin hänvisar till statens civila byggnadsutredning, vill jag fästa uppmärksamheten på att de besparingar, som där äro gjorda, ju i huvudsak ha bestått av beskärningar av utrymmen. Att beskära utrymmena i smålägenheter i Stockholms stad måste jag emellertid på det allra bestämdaste varna för. Det har ju tvärtom visat sig nödvändigt att föreskriva vissa minimimått på rummen, eftersom det fanns en tendens att förvandla våra bostäder åtminstone här i Stockholm, men även på vissa andra

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
håll i landet, till dockskåp i stället för människoboningar. Jag är alltså inte säker på att man där skulle kunna vinna något nämnvärt.

Ingen skulle högre än jag önska, att man kunde nedbringa kostnaderna för byggnadsmaterial, och jag vill inte utesluta den möjligheten, att det kan komma i fråga på vissa punkter, men jag vill åtminstone, för att man inte skall få alldeles felaktiga föreställningar om utvecklingen, bidra till debatten med ett påpekande av att enligt kommerskollegii index ha partipriserna under denna tid stigit med 60 procent och levnadskostnaderna med 40 procent, under det att byggnadskostnaderna icke ha stigit mer än 30 procent. Eftersom denna utveckling går i rakt motsatt riktning mot den man har varit van vid under tidigare kriser, tyder det i varje fall på att det icke har saknats en relativt fast hand över prisutvecklingen på detta område. Jag har bara velat, jag höll på att säga, föra ned diskussionen på dessa punkter till jorden igen med dessa enkla påpekanden.

Medan jag har ordet, vill jag emellertid inte underlåta att förklara, att herr von Helands tydning av reservationen icke gav någon som helst klarhet, men däremot gav den en viss klarhet om ett av motiven för reservationen — jag säger bara ett av dem. Herr von Heland erinrade nämligen därom, att under betstriden ville man införa odlingstväng, om icke betodlarna ville nöja sig med ett visst pris. Jag drar därav den slutsatsen, att vad herr von Heland önskar är, för den händelse inte uppgörelse kan träffas enligt vissa bestämda riktlinjer, som särskilt lantbrukarna önska, att man skall införa dels arbetstvång för byggnadsarbetarna, dels maximilöner, som icke få överskridas. Jag hemställer till herrarna att tänka igenom konsekvenserna av en lagstiftning, som skulle föreskriva arbetstvång för byggnadsarbetare — men naturligtvis icke något byggnadstvång för byggherrar, ty så långt vill väl herr von Heland inte gå — och maximilöner. Där vill jag bara göra den reflexionen, att jag kan tänka mig, att byggnadsarbetarna allvarligt skulle kunna reflektera på ett sådant arbetstvång med maximilöner, om dessa senare nämligen kunde ge inkomster liknande dem, som garanterades betodlarna, när man måste hota dem med betodlingstvång. Detta skulle nämligen sannolikt leda till, att byggnadsarbetarnas inkomster åtminstone i någon mån komme att höjas utöver de nuvarande.

Herr von Heland erhöll nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag trodde, att det tydligt framgick av mitt sista anförande, att jag endast konstaterade, vad hans excellens herr statsministern uttalat ifråga om betodlingen, och sedan gjorde jag en jämförelse mellan hur man kan behandla en samhällsgrupp, medan man inte vill behandla en annan samhällsgrupp på samma sätt.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag upprepar bara, att jag inte är säker på att inte byggnadsarbetarna skulle önska att bli likadant behandlade som betodlarna!

Herr Heüman: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Nilsson i Landeryd höll sitt anförande och däri berörde fallet Ekshagen i Jönköping. Jag begärde då ordet, därför att jag tyckte, att fallet inte var så lyckligt valt. Någon sluträkning är ju ännu inte gjord av byggnadsföretaget där, och det kan inträffa, att herr Nilsson i Landeryd kommer att råka ut för samma malör som herr Andersson i Bussjö, när en gång fallet kommer att ligga färdigt. Dessutom råder det ju en del säregna förhållanden ifråga om detta ladugårdsbygge. Staden har köpt egendomen för byggnadsplanering, och anledningen till att

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
man byggde denna ladugård var, att man hade två om inte tre intilliggande egendomar, som man räknar med att taga jorden från för bebyggelse, i vilket fall man kommer att koncentrera djurbeståndet och jordbruksverksamheten just till denna fastighet. Man räknar således inte för denna gård med några direkt hållbara ekonomiska kalkyler, utan man ser närmast problemet som en stadsplanefråga. Dessutom tycker jag, att det är ytterligare en sak, som gör, att jämförelsen haltar en smula. Denna fastighet ligger ju inte på landsbygden, den ligger i Jönköpings stad. Man kan därför knappast tala om en landsbygdens byggnadsfråga, i annan mån än att det sitter en jordbrukare där. Man har, som jag förut sade, inte räknat med att detta företag ovillkorligen skulle förränta sig, utan man har sett det mera ur stadsplanesynpunkt.

Jag har velat säga detta, för att kammarens ledamöter skulle få klart för sig, att detta fall, så långt jag kan förstå det, inte var så lyckligt valt för denna debatt.

Sedan skall jag passa på att säga några ord till herr von Heland, som i sitt andra anförande här i dag höjde pekfingret mot några av kammarens ledamöter på grund av att de, som han uttryckte sig, dragit in ovidkommande saker i debatten. Jag vill bara konstatera, att herr von Heland var inne på precis samma linje i sitt första anförande, då han förrädiskt stack in en insinuation, i det han konstaterade det ringa intresset från statsmakternas sida *även* beträffande landsbygdens byggnadsfråga.

Herr Franzon: Herr talman! Jag är fullt medveten om att jag inte kan berika denna debatt med någonting som gäller byggnadskostnaderna i deras helhet. Nu ha ju åtskilliga riktningar gjort sig gällande i debatten; byggnadsarbetarna, fastighetsägarna och även byggmästarna ha fört fram sina synpunkter, de sista visserligen i andra hand genom herr Andersson i Bussjö. Jag råkar själv sedan många år tillbaka vara företagare i en bransch som har med byggnadsarbete att göra. Det är en bransch, där jag kan säga, att ackordssystemet har blivit tillämpat i sin högsta potens på så sätt, att inget arbete undandrar sig ackordsbestämmelserna, vilket inklusive material drar en kostnad av över 25 kronor.

Denna mycket onödiga debatt om de höga ackordspriserna borde ha visat, att dessa höga ackord skulle återspeglats i arbetarnas årsinkomster, men så är ingalunda fallet. Den officiella statistiken talar ju ett helt annat språk. När jag fick utskottets utlåtande i mina händer och tänkte på den debatt, som tidigare förts i både denna och andra kammaren om »de onödigt höga ackorden», gjorde jag en undersökning i mitt eget företag. Jag plockade ut 10 av mina bästa arbetare. Mitt fack, det elektriska, fordrar vida större yrkesskicklighet än kanske någon annan bransch, därför att man i detta fack behöver sex års yrkesvana för att erhålla den högsta timlönen. Det har varit vad man kallar högkonjunktur, inte minst på landsbygden, inom denna bransch. Men branschens arbetare ha inte nöjt sig med att nedsätta ackorden på landsbygden med 5 procent; ackordslistan är reducerad med 3½ procent överhuvud taget, men för landsbygdens bostäder och ekonomibyggnader ha ackordspriserna sänkts med inte mindre än 30 procent sedan den 1 juli 1941. Jag anser mig i rättvisans namn böra säga detta.

I denna debatt och tidigare har man dragit fram något enstaka exempel. Man har haft sin förutfattade mening och fått exemplet i handen utan att beflita sig om att kontrollera, att uppgifterna äro riktiga. Dessa mina tio arbetare, som jag tagit som exempel bland åtskilliga tiotal, ha haft arbete hela året om, och man beräknar, att detta arbete högst omfattat 2,200 timmar. Genom beredskapsstjänstgöring och annat har arbetstiden något minskats. Sam-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

manlagt hade de 10 arbetarna 21,272 timmar, vilket gör 2,127 för var och en. De 10 arbetarnas sammanlagda inkomst var 39,741 kronor, således i genomsnitt 4,000 kronor per man av dessa högst betalade arbetare. Ackordsförtjäns-ten var 30 procent utöver timlönen. Genomsnittslönen för dessa 10 var 1:87 per timme inklusive tillägget enligt ramavtalets bestämmelser. För närvarande utgår tillägg med 18.9 öre per krona. Då frågar jag mig själv och de övriga, som tala om de höga ackordslönerna: Är en genomsnittslön för en yrkesarbetare med god vana av 1:87 per timme eller 4,000 kronor om året för stort? Vart vill man överhuvud taget komma? Hur stor anser man, att inkomsten skall vara för en fullgod arbetare?

Jag begärde också en uppgift av en byggmästare, som jag ofta är underentreprenör till. Uppgifterna äro färskta, de äro från 1941. Det gäller visserligen endast fem byggnadsarbetare. De hade sammanlagt 7,027 timmars arbete eller genomsnittligt 1,400 timmar var per år. De hade alltså arbetat $\frac{2}{3}$ av tiden. Den sammanlagda inkomsten för dem var 12,836 kronor, vilket ger en genomsnittslön på 1:83 per timme.

Jag är också i tillfälle att konstatera, att det råder höga kostnader inom den bransch jag företräder, men det beror ingalunda på arbetslönerna. Ackordslönerna äro betydligt lägre än tidigare. Höjning förekommer endast i de fall, där man tillämpar ramavtalets bestämmelser, men höjningen har uteslutande sin grund i de ovanligt höga materialpriserna, och jag tror, att man bör ingripa där i stället, om man överhuvud taget skall ingripa.

Härmed, herr talman, har jag också velat säga, att det är fel att generalisera efter en enstaka uppgift och döma en hel yrkeskår, som dock fullgör en i denna tid betydelsefull uppgift. Det är klart, att det i vissa enstaka fall kan gå till överdrifter beträffande byggnadsarbetarna, snickarna och murarna. Det är även så i den bransch jag företräder, men det gäller enstaka ackordssättningar, och ingen arbetare sysselsätter sig med enskild tillämpning vid varje arbetstillfälle. Han får tillämpa ackordsprislistan i dess helhet, och därför blir också årsvinsten sådan, att ingen vågar att anmärka därpå.

4,000 kronor per år eller 3,500 kronor per år att leva på i ett stadssamhälle är inte för mycket. Det kan ingen människa säga. Jag erkänner gärna, att det råder stor skillnad mellan landsbygdens löner och städernas, men inte förbättrar man detta genom att sänka lönerna för stadsarbetaren. Jag tror, att man får gå en annan väg. Man kan möjligen gå den väg, som man tidigare talat om både här och i en utredning, att man försöker att bereda byggnadsarbetarna litet stadigare sysselsättning under året. Då tror jag också, att man kommer bättre till rätta med detta ackordssystem, som man i stort sett inte kan anmärka på, men där man kan få en rättelse i vissa detaljer. Lika väl som man på underhandlingens väg har fått rättelse eller bra förmåner för landsbygdens folk vad gäller ackordspriserna i den bransch jag företräder, tror jag också, att man med god vilja skall på underhandlingens väg kunna få en sådan rättelse även för övriga byggnadsarbetare.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Strand: Herr talman! Jag skulle endast vilja lämna några uppgifter i anledning av inlägg, som gjorts sedan jag sist hade ordet.

Jag skulle beträffande herr Anderssons i Bussjö uppgifter om förtjänsterna där nere vilja säga, att den skiljaktighet, som han i sina korrigerade uppgifter kommer till — några få ören i timmen — kan bero på att jag i mitt anförande uppgivit för högt tillägg vid sidan om ackordsprislistorna, nämligen det tillägg, som inkluderar dyrtids- och semesterersättning. Räkna vi med det dyr-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
tidstillägg, som utgick före den 1 april, och räkna med 1:22 per timme plus 17 öre i tillägg, blir detta 1:39. Följaktligen skulle då uppgifterna stämma överens med dem, som byggmästaren nu har lämnat till herr Andersson.

När man sedan räknar förtjänsterna, så är det möjligt, att förtjänsterna nere i Bussjö äro relativt höga, men faktum är ju, att arbetarna inte ha fått ut dessa förtjänster, och det är väl ingen större glädje för dem, att de förtjäna relativt mycket, när detta ändå inte utbetalas. När byggmästarna vägra betala efter den prislista, efter vilken man räknar ut förtjänsterna, måste det väl ändå bli något fel i uppgifterna.

Vad sedan gäller detaljerna i ackordsprislistan, är jag inte tillräckligt inne i denna stora handling för att kunna lämna några beriktiganden av vad herr Andersson har anfört. Det är troligt, att det finns vissa mindre ofta förekommande arbeten, som äro relativt högt prissatta, och det beror alldeles säkert på, att arbetsgivarna vid förhandlingarna inte ha haft så stort intresse av att söka pressa ned dessa detaljer, eftersom de förekomma så sällan, att de inte ha någon större betydelse. Man har koncentrerat kraften på att söka få ned ackorden för sådana arbeten, som förekomma mest, ty det har den största betydelse. Även om hela Bussjö består av portar, så förmodar jag, att ingen byggnadsarbetare där nere kan ha jämn sysselsättning med att hänga portar efter 7:87 kr. per styck eller vad det kostar. Det finns ju i regel inte så värst många portar på varje loge eller på varje stall. Detta måste bli en liten detalj, som inte har så stor betydelse för medelförtjänsten per år.

Det är också möjligt, att det finns vissa arbetare, som specialisera sig på små detaljer och uppnå en fenomenal färdighet där, och därför få ackordsförtjänster, som den icke specialiserade arbetaren icke på villkor kan uppnå. Jag erinrar om att det en gång har rests protester mot tandläkararvodena, därför att, sade man, tandläkaren tog 5 kr. för att han drog ut en tand på ett par minuter, medan smeden bara tog 25 öre för samma sak, och han höll ändå på en hel kvart! Så kan det också bli, när det gäller de mera specialiserade detaljerna i byggnadsarbetet, vilka kräva högre kompetens. Men dessa förekomma så sällan, att det har mindre betydelse i det stora hela.

Beträffande de nya uppgifter, som herr Andersson kom med, kunna vi ju inte hinna kontrollera dem på den korta tid, som står till förfogande, men då hans uppgiftslämnare tidigare har varit litet värdslös, kan det vara möjligt, att även de uppgifter, som herr Andersson nu har fått, äro felaktiga, vilseledande och ovederhäftiga. De kunna också vara utplockade. Vissa arbetare, som ha stor färdighet, kunna ha haft ett relativt gynnsamt arbete och förtjänat ganska bra. Det gäller ändå, om man räknar samman uppgifterna, mycket små belopp, och följaktligen måste det gälla arbeten av mycket liten omfattning. Men jag tror, att jag skall få möjlighet att kontrollera även dessa uppgifter, och sedermera kan jag, om inte här i kammaren så i varje fall för herr Andersson, vitsorda, om de äro riktiga, och bemöta dem, om de äro felaktiga. Jag vill inte bestrida herr Andersson rätten att här i kammaren lämna de uppgifter han kan införskaffa och som kunna ha betydelse i frågor, som vi här diskutera, men jag förbehåller mig själv rätten att försöka rätta till dem, om de äro felaktiga.

Herr Nilsson i Landeryd lämnade några uppgifter beträffande en ladugårdsbyggnad i Jönköping. Jag har också fått några uppgifter om det byggnadsföretaget. Jag vill emellertid göra samma anmärkning som herr Heuman tidigare gjort, nämligen att detta knappast kan betraktas såsom en byggnad för landsbygdens behov, eftersom den ligger inne i Jönköpings stad. Det är staden, som äger egendomen och utarrenderar den. Det har i varje fall sagts, att man ursprungligen räknade med en kostnad på 200,000 kr. för denna byggnad

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

och att arrendet för densamma beräknades uppgå till 8,000 kr. Sedermera gjordes vissa justeringar av det första förslaget, och man kom till en slutlig kostnad av 160,000 kr., fördelade på det sättet att byggmästarens entreprenad uppgick till 125,000 kr., den elektriska installationen och rörledningsarbetena kostade 15,000 kr. och maskinutrustningen 20,000 kr. Det måste alltså vara en ganska spatiös ladugårdsbyggnad, då maskinutrustningen kan gå till 20,000 kr. För de arbeten, som utförts och för vilka mätning gjorts, utgå till träarbetarna för formsättning 8,501:14. Det är alltså en detalj, det rör timmermansarbeten. Därav hade i timlöner och annan ersättning tidigare utbetalats 5,809:10, och överskottet uppgick till 2,692:04, vilket per timme betyder 45.8 öre i tillägg. Det var alltså ackordsförtjänsten. Den andra mätningen, som omfattade övrigt arbete, bland annat tak och inredning, uppgick till sammanlagt 10,063 kr., varav i timlöner hade utkvitterats 5,889:80, medan överskottet uppgick till 3,715:46, vilket blir 63.6 öre per timme. För murare och grovarbetare har jag inte lika detaljerade uppgifter, men det har i varje fall uppgivits, att deras sammanlagda arbetsinkomst på detta stora bygge uppgår till 18,000 kr. och att murarnas genomsnittliga ackordsförtjänst ungefär överensstämmer med den för träarbetarna, medan däremot grovarbetarna haft betydligt mindre.

Sammanräknar man de arbetslöner, som utgått till de egentliga byggnadsarbetarna, blir det alltså cirka 18,500 kr. för träarbetarna och 18,000 kr. för murare och grovarbetare eller sammanlagt cirka 36,000 kr. i arbetslöner enligt ackordsuppmätning.

Såsom framgår av dessa uppgifter, har det inte varit några fantastiska inkomster vid detta arbetsföretag. Det är tydligen ett mycket stort företag, som jordbruksbyggnad betraktat, och det har följaktligen dragit en relativt dryg totalkostnad, men som jag tidigare har nämnt är byggnaden också ganska spatiös.

Beträffande sedan de frågor jag riktat till herr von Heland, måste jag säga, att jag inte är tillfredsställd med det svar jag har fått, eftersom detta praktiskt taget inte innehöll någonting. Han säger visserligen, att reservanterna inte ha önskat annat än att uttala, att åtgärder äro önskvärda för att bringa ned byggnadskostnaderna såväl på landsbygden som för övriga byggnader, men några särskilda anvisningar om vilka åtgärder som skulle vidtagas, därest inte överenskommelse i denna riktning kunde åstadkommas på vanligt sätt, gav han inte, och det var detta jag frågade efter. Jag ville ha reda på vilka åtgärder reservanterna hade tänkt sig, därest överenskommelse inte skulle kunna åstadkommas mellan parterna på arbetsmarknaden, utan det hela fortfarande vore oreglerat. Det kan ju inte ens för jordbrukarna vara en tillfredsställande lösning att få rabattkort på byggnadsarbetare, utan den slutliga lösningen måste väl ändå bli att man även för arbeten för jordbrukets behov måste räkna med att betala de löner, som gälla och äro fastställda för den allmänna marknaden. Byggnaderna på landsbygden kunna helt naturligt under en övergångstid på något sätt subventioneras, men i det långa loppet måste vi väl ändå slutligen söka komma till en sådan lösning, att de kunna byggas på vanligt sätt.

Jag har i mitt tidigare uttalande sagt, att reservationen måste ligga vid sidan om den fråga vi i dag diskutera, eftersom avtal gäller för detta område. Avtalet gäller även egnahemsbyggnader, ty dessa falla inte under begreppet byggnader för jordbrukets behov och äro följaktligen inte undantagna i avtalet. Det nu gällande avtalet, som löper till den första april nästkommande år, omfattar således även egnahemsbyggnader. Följaktligen har reservationen inte sin plats i detta utlåtande från statsutskottet. Det är visserligen sant, att statsutskottet föregående år i samband med behandlingen av den då framlagda propositionen

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
om stöd åt byggnadsverksamheten uttalade sig om arbetsvillkoren, men detta uttalande gjordes under en period, då det var avtalslöst inom byggnadsindustrien och mycket osäkert, huruvida något avtal skulle kunna komma till stånd. Statsutskottet ville då försäkra sig om att det statliga stödet till byggnadsverksamheten inte toges i anspråk, såvida inte avtalsuppgörelse kom till stånd eller arbetsvillkoren på annat sätt reglerades. Det är inte riktigt samma förhållande i dag, och därför är statsutskottets uttalande av i fjol inte aktuellt vid detta tillfälle. Det är möjligt, att herr von Heland anser, att det har sin betydelse i fråga om byggnadsarbeten för jordbrukets behov, men det ligger absolut vid sidan om de stödåtgärder, som nu behandlas.

Jag har, herr talman, endast velat anföra detta till vad som framkommit i debatten, och jag vidhåller min anhängan att om möjligt få ett korrekt svar på min fråga. I övrigt har jag inte ändrat min ståndpunkt, utan yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr von Heland har emellertid riktat en fråga till mig, som jag vill besvara. Han frågar, huruvida jag anser, att förhållandena på byggnadsmarknaden äro goda. Nej, jag anser att förhållandena äro otillfredsställande, så länge det behövs statligt stöd för att överhuvud taget kunna bygga. Det kan inte sägas vara tillfredsställande förhållanden, då man måste subventionera på olika sätt och ifrågasätta lån, som om tio år troligen måste avskrivas. Förhållandena på byggnadsmarknaden kunna, understryker jag än en gång, inte anses vara tillfredsställande, så länge läget är sådant. Men jag har redan tidigare sagt, att det finns betydligt mer att vinna, om man sätter in attacken för att få till stånd bättre förhållanden mot de delar av byggnadskostnaderna, som utgöra den största gruppen. När man resultat där, tror jag, att man skall kunna komma ett gott stycke på vägen i sin strävan att skapa sådana förhållanden inom byggnadsindustrien att den kan fortsätta utan statligt stöd. I längden måste vi nog också sträva efter att komma dithän.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Det är ogärna som jag på nytt tar till orda, men jag vill bemöta ett par uttalanden, som gjorts här tidigare under debatten, och göra några randanmärkningar.

Jag vill först påpeka, att reservanternas och utskotts majoritetens argumentering här i debatten i stort sett gå vid sidan av varandra. När man talar om skäligheten av byggnadsarbetarnas löner, resonerar man om att byggnadsarbetena i städerna i stor utsträckning äro säsongbetonade. Om man emellertid på landsbygden vore fri från byggnadsavtalet och kunde använda det folk, som man själv disponerar över, d. v. s. att jordbrukare för uppförande av byggnader kunde använda den egna arbetskraften på gården och egnahemsägarna själva finge utnyttja sin arbetskraft för att utföra byggnadsarbetet, skulle byggnadskostnaderna på landsbygden kunna nedbringas ofantligt mycket. På landsbygden gäller inte vad som här sagts om byggnadsarbetenas säsongkaraktär på samma sätt som i städerna. Byggnadsarbetarna på landsbygden arbeta nämligen med byggnadsproduktion under den tid, då det med hänsyn till jordbrukets förhållanden i övrigt passar att bygga, och under den övriga delen av året ha de andra arbetsuppgifter att fylla. På landsbygden äro således byggnadsarbetena inte säsongbetonade på samma sätt som i städerna, och detsamma gäller även för de områden omkring städerna, som man nu söker inbegripa under byggnadsavtalet.

Det nuvarande byggnadsavtalet passar helt enkelt inte för landsbygden. Byggnadernas kvalitet på landsbygden är inte densamma som i städerna, och mättningsförfarandet passar därför inte, när det gäller byggnader på ett jordbruk. Vi måste därför söka få till stånd avtalsbestämmelser, som äro anpassa-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

de efter landsbygdens särskilda förhållanden, om vi överhuvud taget skola kunna komma till ett förnuftigt resultat på detta område. Nödvändigheten av detta belyses också av herr Anderssons i Bussjö redogörelse för betalningen för de omtalade portarna, som ju uppgick till ett fullkomligt orimligt belopp. Det var endast en liten detalj i byggnadsavtalet, men det är säkerligen inte det enda exempel som kan anföras för att visa, vart det leder, när man tvingas tillämpa ett för landsbygdens förhållanden orimligt avtal på ett område, där det inte passar.

Reservanterna ha inte med ett enda ord motsatt sig vare sig utskottets motivering eller kläm, utan vi äro eniga med majoriteten i denna del. Det är blott detta lilla stycke med våra reflexioner om nödvändigheten att göra något på detta område, som vi vilja ha in i motiveringen i konsekvens med riksdagens uttalande förra året.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! När jag berörde frågan om de höga byggnadsackorden, var jag fullt på det klara med att jag trampade på ömma liktornar, om jag så får uttrycka mig. Men är detta liktydigt med att begå en brottslig handling?

Jag har suttit här i stillhet och dragit den slutsatsen, att man på sina håll synes förmena, att jag begått ett rysligt brott, eftersom jag den 6 maj i god tro förde vidare en uppgift, som jag fått vid två olika tillfällen. Det gällde en summa av 198 kronor, som vederbörande påstod vara riktig, men som han sedan måst justera till 187 kronor. Skillnaden är således 11 kronor. Tänk, vilket svindlande belopp och vilket brott jag gjort mig skyldig till! Jag förstår, att det är kärkommet på sina håll att kunna slå ned på detta, men, mina herrar, är detta enda gången i Sveriges riksdag, som en ledamot har råkat lämna en felaktig siffra?

Jag lyssnade med stort intresse till herr Larssons i Varberg sakliga anförande. Han ville fastslå, att arbetarna aldrig fått mer än 11 kronor. Nej, det ha de inte fått i timlön, men sedan ha de begärt ackord och fått detta uppmätt till 100 procent och något däröver. Jag förmodar, att när de i sinom tid ta ut ackordet, blir det något över 22 kronor i stället för 11.

Vad har jag då gjort mig skyldig till? Jo, jag har anført siffror, som jag har tagit från de mätninginstrument, som upprättats av byggnadsfolkets och byggnadsarbetarförbundets egna förtroendemän. Om dessa siffror äro felaktiga, kan väl inte jag stämplas såsom brottsling, utan det få de, som uppgjort dessa mätninginstrument, svara för. Jag har tagit uppgifterna för att vara fullt riktiga och därför anført dem här i riksdagen.

Nu säger man, att man inte skall generalisera. Det har jag heller aldrig gjort. Jag har inte med ett enda ord antytt, att det ligger till på detta sätt över hela linjen, men, mina herrar, vad det gäller denne byggmästare i Bussjö, visa dessa mätninginstrument, som omfatta praktiskt taget hela hans byggnadsproduktion under år 1938, att ackorden för nybyggnader för hans vidkommande ligga över 100 procent över timlönerna. Därmed har jag inte sagt, att det är på samma sätt även för andra byggmästare. Jag har t. ex. också uppgifter från byggnadsfirman Pärsson & Lantz. De ligga inte fullt så högt. I två fall uppgingo deras ackord till inemot 100 procent och i övriga fall mellan 60 och 80 procent. Jag har inte ansett mig behöva taga med de siffrorna, ty vad jag velat fastslå är endast, att byggnadsackorden äro onaturligt höga för vissa arbetsmoment och därför måste justeras om.

Jag har vidare åberopat dessa byggmästare och nämnt deras namn därför

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
att jag av dem själva fått tillstånd att göra detta. På sina håll har man sagt här, att man inte skall ta några uppgifter från byggmästare i god tro, ty de kunna vara felaktiga i många avseenden. Men skulle man inte våga säga något av rädsla för att möjligen kunna lämna felaktiga uppgifter, som man inte direkt råår för, skulle ju ingen människa kunna våga ta upp någon sak till behandling.

Vad är det som jag har siktat till? Jo, jag vill ha till stånd en justering av ackordspriserna, som enligt min mening äro för höga i vissa fall. När jag sett på siffrorna, har jag funderat över vad det kan vara för människor, som kommit fram till sådan prissättning. Det skulle sannerligen förvåna mig, om det är personer, som äro förtrogna med landsbygdens förhållanden, som gjort upp dessa ackordslistor. Äro listorna däremot uppgjorda av folk från städerna, kan jag förstå, hur de kommit till. Det hela verkar närmast vara en slump, när man kommit upp i sådana siffror som 130—140 procent och, såsom byggmästare Högberg nämnt, i vissa fall ända till 400—450 procent.

Jag skulle vilja fråga herr Larsson i Varberg, herr Strand och flera med dem, som nu särskilt ha fört byggnadsfolkets talan: Anse ni att dessa ackord äro precis vad byggnadsarbetarna böra ha? Kunde jag få ett svar på den frågan, innan debatten är slut, vore jag tacksam. Anse således herrarna, att denna ackordsättning är riktig? Jag har den uppfattningen, att den är oriktig och att man bör justera ned dessa siffror och i stället, såsom jag nämnde i mitt första anförande, justera upp betalningen för de arbetsmoment, där ackorden äro för låga. Jag har aldrig påstått, att byggnadsarbetarnas samlade årsinkomst är för hög, och har överhuvud taget aldrig haft anledning att göra något sådant uttalande. Jag vill endast ha bort dessa irritationsmoment, som vålla så mycken oro bland landsbygdens folk, främst givetvis bland våra småbrukare, som ju också de måste bygga och reparera. Vem som helst kan väl ändå förstå, att dessa människor måste reagera emot så onaturligt höga ackordspriser, som nu förekomma. Om det blir en sådan justering, som jag vill ha till stånd, d. v. s. en justering nedåt av de ackordspriser, som äro för höga, skulle ingen människa längre kunna tala om de höga byggnadskostnaderna. Detta är vad jag har velat få till stånd. Kan det betraktas som något slags brottslig handling, skulle det förvåna mig mycket, men jag förstår ju, att man möjligen på sina håll kan ha den uppfattningen, att det är en brottslig handling, när någon rör vid så ömtåliga saker som detta. Jag är emellertid inte övertygad om att det samlade fackföreningsfolket ute i vårt land har samma syn på tingen som herr Larsson i Varberg och herr Strand här i riksdagen. Jag har hört uppgifter i annan riktning för inte så länge sedan. Det var då inte en enda representant för någon annan facklig organisation, som vågade stå upp till försvar för dessa höga, enligt min mening onaturligt höga ackordspriser.

Herr Berling: Herr talman! Jag skall i mitt korta inlägg inte syssla med byggnadsarbetarnas löner. Det är en annan detalj i utskottets utlåtande, som jag tänker säga några ord om, nämligen den passus, där utskottet ansluter sig till departementschefens uttalanden i fråga om fördelningen mellan staten och kommunerna av ansvaret för bostadsförsörjningen.

Utskottet betraktar det såsom självklart, att staten skall »taga huvudparten av ansvaret för att de allmänna ekonomiska förutsättningarna för bostadsproduktionen åvägabringas, medan ansvaret för initiativen till konkreta åtgärder ute i orterna i sista hand bör bäras av kommunerna». Det är självfallet ingenting att invända mot detta uttalande av utskottet och inte heller mot den följande meningen i utlåtandet, där utskottet framhåller, att »det torde kunna förväntas, att kommunerna utan statligt tvång vidtaga de åtgärder, som sålunda

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

böra ankomma på dem». I nästa mening ställer man emellertid i utsikt skärpta lagbestämmelser, om krisen skulle förvärras, och talar om att eventuellt ålägga kommunerna skyldighet att skaffa fram ett tillräckligt antal smålägenheter. Med anledning av detta uttalande skulle jag vilja göra några randanmärkingar.

Den som något har sysslat med kommunala frågor, särskilt bostadsärenden, vet, vilken lång lidandes historia det många gånger kan vara för en kommun att uppnå något resultat. Den rika flora av kommissioner, som finns under denna kristid och som man inte kan komma förbi, då det gäller att vidtaga åtgärder på det ena eller andra området, kan vara ett av de hinder, som resa sig i vägen för ett kommunalt initiativ. Jag bor själv i en stad, som är i den lyckliga belägenheten att inte ha någon egentlig bostadsbrist. För närvarande är det ingen i denna stad som saknar bostad. Men den ledighetsprocent av bostäder, som har funnits i staden, krymper alltmer samman, och vi kunna mycket väl räkna ut, när den stunden kommer, då det inte skulle finnas tillräckligt med bostäder av smålägenhetstyp. Stadens drätselkammare sökte därför på höstsidan eller eftersommaren i fjol att intressera en byggmästare i staden att köpa en av stadens tomter till synnerligen lågt pris för att därigenom råda bot på en befarad bostadsbrist, som man tog för givet skulle komma inom kort tid. Det bygge, som det rörde sig om, gick på cirka $\frac{3}{4}$ miljon kronor, och huset skulle stå färdigt den 1 april i år. Byggmästaren vidtog alla förberedande åtgärder, skaffade ritningar och annat dylikt som behövdes samt ingick till industrikommissionen med begäran om materialtilldelning. Det gällde närmast cement. Då dekreterade emellertid industrikommissionen, att någon cementtilldelning kunde det icke bli, ty det finns ingen bostadsbrist i Hälsingborg. Kommissionen ansåg sig således ha bättre överblick över läget i Hälsingborg än hälsingborgarna själva.

Det är givet, att sådana motgångar som denna kunna slå ned humöret på kommunalmännen, då de försöka att göra sitt bästa. Nu vill jag ju tillägga, att detta besked från industrikommissionen har rättats till sedermera, så att bygget kommit till stånd, men ett halvt år försenat. Det är ju dock möjligt, att man även på andra håll haft erfarenhet av dylika motigheter, och därför skall man inte — vilket ju inte skett så mycket här i dag, men som förekommit vid andra tillfällen — ropa på kommunernas initiativ. Den goda viljan finns nog ändå ute i kommunerna.

Jag vill vidare framhålla, att då man inom socialdepartementet tar under förnyat övervägande, vilka åtgärder, som kunna behöva vidtagas för att intressera kommunerna, och kräver deras medverkan, bör man komma ihåg de hårda engagemang, som kommunerna ha fått lov att påtaga sig under denna krigs- och kristid. Skatterna stiga våldsamt, svårigheter av olika slag hopa sig, och man vet, att den tiden inte är långt avlägsen, då man kan komma nära bristningsgränsen. Nu kan man ju säga, att om man skall vidtaga åtgärder mot bostadsbristen, kommer det på ett ut, om kommunerna betala det allmännas tillskott eller om staten gör det. Jag vill gentemot det dylikt resonemang ha sagt, att om kommunerna skola bära en väsentlig del av bördan, blir det en ojämnhet i beskattningen, en ojämnhet som vi ju försöka att på annat sätt motarbeta. Staten bör taga på sig det väsentligaste av den ekonomiska bördan även i fortsättningen. Därigenom åstadkommer man nämligen också i viss mån en skatteutjämning, något som vi väl alla sträva efter.

Jag tror mig kunna försäkra, att kommunerna äro lika intresserade att vidtaga åtgärder på här berörda område som de statliga myndigheterna. Om vi i kommunerna bara få det stöd, som vi ha rätt att kräva, tror jag också, att initiativ icke skola fattas.

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

Jag har, herr talman, endast velat göra dessa randanmärkningar. Mot utskottets förslag i övrigt har jag ingen erinran att göra utan yrkar bifall till detsamma.

Herr Wohlin: Herr talman! Herr statsrådets replik endast bekräftade min förmodan, att man icke från hans sida har att vänta något verkligt krafttag i bostadsfrågan.

Sedan jag erinrat om tomtspekulationens utveckling i våra större städer och särskilt i Stockholm, sköt herr statsrådet denna fråga tillbaka till en gången tid och ansåg, att den icke hade någon aktualitet i denna stund. Ja, om man har den uppfattningen, då ha vi så diametralt olika åsikter om hur man skall handla i ett givet ögonblick, att det knappast lönar sig att diskutera. Jag har exempel på fastighetsförsäljningar och spekulativa sådana ända in under den rådande kristiden av den natur, att allas sociala rättskänsla borde resa sig mot sådana ekonomiska transaktioner. I fråga om byggnadsindustriens rationalisering, som ju alla måste anse vara ett av våra största problem, fick jag intet som helst svar. Beträffande byggnadernas alltför luxuösa och mindre praktiska beskaffenhet fick jag veta, att badrum borde finnas i en familjs hem. Den uppfattningen har även jag, men det var helt andra detaljer i fråga om inredningen i barnrikehus och andra, på vilka jag naturligtvis syftade. Att lägenheterna i barnrikehusen äro för små är även min uppfattning. De äro så små och opraktiska, att det är alldeles oerhört att sådana lägenheter ha fått byggas. Och vad är anledningen? Naturligtvis den att fastighetsägarna måste taga ut så stora hyresinkomster som möjligt av hus, som på grund av den rad av förhållanden, jag berörde i mitt anförande, blivit onaturligt uppskruvade i fråga om sitt produktionsvärde och sitt handelsvärde. Att materialprisen icke ha stigit på samma sätt som kommerskollegii grosshandelsindex torde vara alldeles klart, eftersom denna index omfattar en lång rad importvaror, som på grund av kända utrikespolitiska förhållanden undergått en oerhörd stegring i pris. Men järn, trä och cement, som äro huvudvaror för byggnadsindustrien, finnas inom vårt eget land, och jämförelsen med den index, som nämndes, är därför fullkomligt missvisande.

Herr statsrådet Möller ansåg, att han hade återfört diskussionen till jorden genom sitt inlägg i frågan. Om man med »jorden» menar det plan, på vilket byggnadsfrågan för närvarande diskuteras i våra offentliga församlingar med den knivkastning om ackordslönerna inom byggnadsindustrien i städer och på landsbygd, som upptar nio tiondelar av debatten, så har nog herr Möller med sitt anförande återfört debatten »till jorden». Men jag gjorde ett inlägg, som gick långt utöver dessa stridsfrågor för ögonblicket, som hade en långt vidare syftning och som bottnade i en gammal oförytterlig känsla av att tiotusentals för att icke säga hundratusentals fattiga familjer i detta land, och även familjer inom den så kallade ekonomiska medelklassen, dagligen plågas av de höga hyrorna på ett sätt, som herrarna i allmänhet icke ha en rätt uppfattning om. Jag har besökt sådana familjer — under de sista tio åren har jag försökt att även se mig litet omkring, vilket jag icke gjorde på den tid jag var professor i Uppsala. Vad jag sett under dessa besök har lärt mig åtskilligt. Bl. a. har jag lärt mig, att så som hyreskostnaderna för närvarande äro gestaltade här i landet och närmast i huvudstaden, vore det en nationell uppgift för alla goda krafter att åstadkomma en radikal ändring till det bättre. Men denna radikala ändring till det bättre tror jag icke uppnås genom det subventionssystem på basis av nu rådande organisation av byggnadsindustrien, som propositionen innehåller.

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

Herr von Heland: Herr talman! Herr Strand var inte belåten med mitt svar. I slutet av mitt sista anförande fanns det också en del frågor, men jag skall inte vara lika missbelåten med det svar, som herr Strand gav, även om han inte svarade på mer än en enda av dessa frågor. Ty svaret på den frågan tillfredsställde mig. Herr Strand höll nämligen med om att förhållandena på byggnadsmarknaden icke voro bra, utan tvärtom voro på detta område missförhållanden rådande. Han framhöll emellertid att man framför allt skulle göra attacker mot materielpriserna. Jag är fullständigt av samma uppfattning, herr Strand. Det förvånar mig endast att inte herr Strand då yrkat bifall till reservationen, bara med den ändringen, att man tog bort orden »ackordspriser och». Då borde reservationen tillfredsställa just herr Strand, som anser att förhållandena äro miserabla, ty då skulle alltså det kravet uppställas, att »förekommande olägenheter i fråga om byggnadskostnadernas höjd så långt som möjligt bliva undanröjda». Om jag sålunda uppfattat herr Strands svar på min fråga riktigt, kanske jag kan hoppas att herr Strand vid slutet av debatten kommer att göra ett sådant yrkande. Och jag tror till och med att det skulle kunna samla majoritet här i kammaren.

Då det i debatten flera gånger anförts, att man framför allt skall angripa materielpriserna, förvånar det mig också en smula, att inte någon representant för industriarbetarnas fackförbund inom byggnadsindustrien uppmärksammat detta. Ty det skulle dock kunna innebära, att man även ville göra en attack mot industriarbetarnas löner. Detta borde väl, tycker jag, genast medföra en opposition mot tanken att på det sättet sänka materielpriserna. Men jag skulle dessutom vilja tillägga, att handeln med byggnadsmateriel också kunde tåla vid en granskning. Jag tror nog att priserna gå en hel del i höjden alldeles i onödan genom gross- och detaljhandeln med byggnadsmateriel.

Emellertid ville herr Strand ha ett mera bestämt svar från mig, ehuru jag tycker att jag redan givit ett tillräckligt bestämt svar. Herr Strand anförde att slutet på det hela nog i alla fall kommer att bli, att man får bekväma sig att betala de löner, som ett blivande avtal kommer att fastställa. Jag vet inte om man tror, att jordbrukarna äro några slags trollerikonstnärer. Om deras inkomster inte räcka till för att under nuvarande förhållanden bygga eller reparera hus, hur skola de då, herr Strand, kunna betala de priser för reparationer och byggnadsarbeten, som avtalet fastställer? Jag hoppas att herr Strand får ett tillräckligt tydligt svar på sin fråga, om jag tillägger, att statsmakterna nu fastställa bestämda priser på alla jordbrukarnas produkter. Vi äro fullständigt i statsmakternas våld, när det gäller våra inkomstmöjligheter. Men herrarna bestrida att man kan få gå tillväga på samma sätt, när det gäller byggnadskostnaderna — det vore något alldeles hemskt! Men, mina herrar, slopa normalpriserna på jordbrukets produkter och släpp lös handeln! Jag skall lova herrarna att det då skall bli mycket lätt för jordbrukarna att sätta i gång med att reparera sina byggnader och att uppföra nya hus, ty nu finns det möjlighet att få bra priser för jordbrukets produkter. Jag säger inte att detta är önskvärt, men jag tar det som ett exempel. Jag kan alltså inte ge något annat svar till herr Strand än att jag tycker, att man skall behandla alla samhällsgrupper lika. Om man fastställer priserna för jordbrukets produkter, måste man väl fastställa sådana priser, att jordbrukarna kunna betala vad det kostar att bygga och reparera, och därest detta inte blir möjligt på något annat sätt, får väl staten fastställa även dessa senare priser.

Jag hoppas att jag därmed har givit ett nog tydligt svar på herr Strands fråga.

Jag håller fullkomligt med dem som göra gällande, att byggnadsarbetarna

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

på grund av säsongarbetet icke få den årslön, som man skulle kunna vänta med hänsyn till att de tidvis kunna få bra ackordspriser. Det är fullständigt riktigt, och det är därför som vi från vårt håll instämma i att det skulle vara önskvärt, om byggnadsarbetarna finge arbeta hela året om med skäligen komst. I debatten har lämnats en hel rad exempel beträffande dessa förhållanden. Jag har hittills avstått från att lämna ett enda exempel, men nu måste jag dra fram ett från min egen gård. Jag har under flera år gjort försök att anställa en byggnadssnickare med årsanställning, med bostad och naturaförmåner och med en betalning, som är väsentligt högre än mina högst betalda arbetares inom jordbruket, exempelvis rättaren eller ladugårdsförmannen. Men det har varit omöjligt att få en sådan byggnadssnickare. Antingen har frun inte trivts på landet eller har gården legat för avlägset. I regel har skälet varit att man inte velat binda sig för ett år på en gård och arbeta för en lägre inkomst än man annars kunde hoppas på under goda tider för byggnadsindustrien. Inte heller vill man ut på landet igen. Den omständigheten att det inte går för oss på landsbygden att årsanställa en byggnadssnickare, även om man erbjuder bättre förmåner än vad våra lantarbetare ha, är ett gott bevis för att det finns något fel. Jag bara ställer frågan: var ligger felet?

Jag vidhåller mitt yrkande, herr talman.

Herr Persson: Herr talman! Det var en passus i herr Sven Larssons anförande, som jag anser inte bör stå alldeles oemotsagd. Han menade att om vi på landsbygden skulle räkna med att vilja ha saken ordnad ungefär så som arbetsgivarsidan begärde, då förhandlingarna i fjol började, skulle vi få vänta länge. Han menade tydligen att vad man där hade krävt var någonting alldeles orimligt. Enär jag inte behärskar detaljerna i detta spörsmål, har jag tagit fram protokollet från andra kammaren av den 21 januari i år, då man debatterade dessa saker och då bl. a. herr Liedberg mycket ingående uppehöll sig vid denna fråga. Hans uttalanden ha, såvitt jag vet, inte blivit motsagda, och jag kan därför få lov att referera till dem, inte minst därför att jag tror att herr Sven Larsson i själva verket rätt mycket avsåg en viss punkt, som herr Liedberg uppehöll sig vid. I sitt anförande erinrade herr Liedberg om, att medlingskommissionen anförde att »enligt avtalsförslaget skulle arbetet efter arbetsgivarnas val kunna bedrivas antingen mot timlön eller såsom ackordsarbete». Herr Liedberg fortsatte: »Så vitt jag förstår är detta fullständigt i linje med både departementschefens och utskottets uttalanden.» Han citerade till yttermera visso departementschefen, som yttrat bl. a. följande: »Förutsättningen för att en ur alla parters synpunkt önskvärd utveckling av byggnadsverksamheten för jordbrukets behov skall komma till stånd torde vara, att vederbörande parter kunnat enas om att arbetet må kunna utföras mot tidlön. Detta torde icke utesluta, att överenskommelse om för sagda byggnadsarbeten lämpade ackordsprislister träffas.»

I fortsättningen fastslås vidare, att man just från arbetsgivarsidan önskat att dylika ackordsprislister skulle upprättas. Jag är för min del övertygad om att om man på allvar tagit itu med frågan och löst den någorlunda i enlighet med dessa linjer, skulle mycket ha varit vunnet. I vad det gäller de trakter, där jag är hemma, är jag säker på att ackordsprislistorna, om de blivit lämpligt avpassade, säkerligen i det stora hela skulle ha följts. Men det är klart, att vi från jordbrukarhåll kunna önska, att det skulle finnas någon möjlighet att utföra åtminstone en del av arbetet mot tidlön. Jag tänker därvidlag särskilt på de delar av arbetet, som inte äro så kvalificerade, att inte jordbrukaren själv eller hans anställda arbetare åtminstone delvis kunna hjälpa till. Jag tyc-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)

ker att det inte heller från byggnadsarbetarnas egen synpunkt skulle behöva ligga något orimligt i att en sådan tingens ordning fick lov att genomföras.

Vidare finner jag också av samma protokoll, att ackordsprislistorna nu inte ta hänsyn till de lägsta ortsgrupperna, det vill säga den rena landsbygden, som har de lägsta timlönerna. Ackordsprislistorna äro icke anpassade efter dessa lägsta grupper, utan de äro, som man sagt, »upphängda» på någon högre dyrortsgrupp.

Med mycket stort intresse hörde jag herr Franzons anförande, varav framgick att inom hans bransch en nedsättning med ända till trettio procent i ackordsprislistorna kunnat vidtagas för jordbruksbyggnader. Det är en sak, som visar att man kommit för högt i ackordsprislistorna när det gäller jordbrukets behov.

Vidare tycktes herr Sven Larsson i sitt anförande gå ut ifrån läget i september 1939, d. v. s. när kriget bröt ut. Han ansåg att sedan dess hade lönekostnaderna stigit så ofantligt litet i jämförelse med materielkostnaderna, att man måste anse att lönekostnadernas stegring endast var en bagatell. Det må vara, att herr Sven Larsson kan anse detta från sina utgångspunkter. Men jag vill erinra om, att vi på landsbygden aldrig ansett att löneläget i september 1939 var rimligt i vad det gäller byggnadsområdet. Redan då hade vi synnerligen stora olägenheter av att man försökte få städernas ackordsprislister introducerade på den rena landsbygden. Om vi gå ut ifrån läget för ett tiotal år tillbaka och se efter huru de olika delarna av byggnadskostnaderna ha stigit, så komma vi till helt andra proportioner. Här finnas sålunda säkerligen fullgoda skäl att begära en bättre ordning.

Herr Forslund: Herr talman! Det brukar höra till god sed och ordning att man, när det pågår en utredning, försöker avvakta det resultat, som denna utredning kan komma till. Det förefaller mig som om jordbrukarna, hur ivriga de än kunna vara att få vad de kalla ordnade bestämmelser rörande byggnadsverksamheten inom sitt område, också skulle kunna ställa sig avvaktande till den utredning som pågår. Det troliga är väl, att den kommitté, som nu arbetar, åtminstone kommer att skingra en mängd av de överdrifter, som nu framföras rörande byggnadsfolkets arbetslöner i vad det gäller arbetet på landsbygden. Herr Andersson i Bussjö kommer säkerligen att få närmare besked om att det faktiskt inte förekommer några sådana orimligheter, som han, enligt vad som framskymtade i hans resonemang, syntes vilja göra gällande. Hans uppgifter komma sannolikt att bli betydligt modifierade.

När jag vidare hör herr von Heland, har jag en känsla av att han jämt och ständigt vill återkomma till det påståendet, att jordbrukarna ha det så oerhört svårt i förhållande till andra medborgargrupper i detta land. Han frågade nu senast: Vad skola vi göra, då vi inte kunna bygga? Jag vill inte ge herr von Heland några råd. Men jag vill i sanningens intresse påminna om att vi ha stora grupper av arbetare, som i dessa dagar inte ha möjlighet att köpa ens den knappt tillräckliga livsmedelsranson, som de nu kunna erhålla, ty de ha inte medel därtill. Och varför ha de inte det? Jo, därför att deras inkomster inte stå i relation till den prissättning, som kommit att bli gällande på jordbrukets område. Hur få dessa arbetargrupper då göra? Ja, de ha ingenting annat att göra än att försöka klara sig så gott de kunna! Jag undrar om man inte i nödtider i värsta fall får göra detsamma på det område, som herr von Heland här talar om.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:0) att vad utskottet hem-

Ang. åtgärder för bostadsproduktionens främjande m. m. (Forts.)
 ställt skulle bifallas med godkännande av utskottets motivering; 2:o) att utskottets hemställan skulle bifallas med godkännande av den motivering, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle bifalla utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionerna II: 313 och II: 315.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Herr *von Heland* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till det under 2:o) här ovan upptagna yrkandet, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 125 med godkännande av utskottets motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med godkännande av den motivering, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *von Heland* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 52.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till anordnande av skyddsrum i vissa statliga undervisningsanstalter, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 310, angående grunder för pension till vissa tjänstemän och arbetare, som vid statens övertagande av enskilt företag eller i samband med dylikt företags nedläggande m. m. övergått i statens järnvägars tjänst.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:
 nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till radiostation vid Norrköpings flygplats;

nr 128, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1941/42 till anordnande av reservstation m. m. för telegrafverket;

nr 129, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 130, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till avsättning till lotterimedelsfonden för budgetåret 1942/43;

nr 131, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överskridande av den i kommerskollegii avlöningsstat upptagna anslagsposten till avlöningar till övrig icke-ordinarie personal;

nr 132, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa ändringar i villkoren för ett Aktiebolaget Kv. Tryckeriet beviljat lån;

nr 133, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1942/43 till distributionsanläggningar vid statens kraftverk m. m.;

nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av sjöar inom Indalsälvens flodområde m. m.; samt

nr 135, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av vattenrätt i Kynneälven i Bohuslän.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets memorial nr 26, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande i anledning av väckta motioner avseende förordningen om allmän omsättningsskatt.

De båda i detta memorial föreslagna voteringspropositionerna godkändes, den senare dock endast under förutsättning att vid omröstning över den förra voteringspropositionen riksdagen komme att fatta beslut enligt ja-propositionen.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 27, i anledning av väckt motion om höjning av avgifterna i postgirorörelsen samt införande av avgift för girering.

*Om höjning
av postgiro-
avgifterna
m. m.*

I en till bevillningsutskottet hänvisad motion, nr 135 i första kammaren av herr *Velander* m. fl., hade hemställts, att riksdagen ville besluta dels om höjning av inbetalnings- och utbetalningsavgifterna i postgirorörelsen med genomgående 5 öre, dels ock om införande av en avgift för girering av likaledes 5 öre.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på anförda skäl hemställt, att motionen I: 135 av herr *Velander* m. fl., om höjning av avgifterna i postgirorörelsen samt införande av avgift för girering, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **Velander**: Herr talman! Av det föreliggande utskottsbetänkandet framgår, att de väckta motionerna redan föranlett en utredning inom generalpoststyrelsen angående de i motionerna berörda spörsmålen. Det är sålunda möjligt, att motionärernas syfte kan komma att tillgodoses på den vägen. Det är emellertid anmärkningsvärt, att denna utredning igångsatts först i detta sammanhang. Självva sakfrågan var ju aktuell redan i januari i fjol, då generalpoststyrelsen gjorde en framställning om höjning av utbetalningsavgifterna i postgirorörelsen, i vilket ämne riksdagen också fattade beslut. Under den nu pågående riksdagen har även beslut fattats om en väsentlig höjning av de

Om höjning av postgiroavgifterna m. m. (Forts.)
allmänna postavgifterna. Och detta skedde inte av den anledningen att postavgifterna inte skulle täcka postverkets självkostnader — de lämna ju i stället ett betydande överskott — utan beslutet uppbars helt och hållet av fiskaliska synpunkter. Det kan då inte förefalla annat än anmärkningsvärt, jag upprepar det, att icke avgifterna i postgiroverörelsen tagits upp till omprövning, eftersom det förhåller sig så, att dessa icke på långt när täcka postverkets självkostnader. Om man skulle ha gått in för den blygsamma höjning, som motionärerna tagit sikte på, skulle visserligen dessa självkostnader icke blivit helt täckta men resultatet dock blivit icke oväsentliga inkomster för statsverket.

I det läge, vari ärendet nu befinner sig, då generalpoststyrelsen har satt igång en viss utredning, nödgas motionärerna taga konsekvenserna därav och alltså finna sig i att ärendet får vila i avvaktan på utredningens slutförande. Det sker emellertid i den förhoppningen, att den ifrågasatta utredningen måtte komma att slutföras snarast möjligt och att Kungl. Maj:t i en proposition till riksdagen tager de konsekvenser av utredningen, som må finnas påkallade.

Jag har, herr talman, icke något särskilt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1942—30 september 1943; samt

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring i gällande tulltaxa.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 13 § lagen den 27 juni 1924 (nr 321) angående införande av lagen om förmynderskap; samt

nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 4 juni 1886 (nr 44 s. 1) angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål, dels ock väckt motion om viss ändring i sistnämnda lag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. förlängning av skyddstiden för vissa litterära verk.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 47, i anledning av väckt motion om förlängning av skyddstiden beträffande författarrätten till sådana litterära verk, som tillkommit före den 1 januari 1920.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 173, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Holmbäck* hemställt, att riksdagen ville för sin del antaga i motionen infört förslag till lag om tillägg till lagen den 30 maj 1919 (nr 381) om rätt till litterära och musikaliska verk.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till

Ang. förlängning av skyddstiden för vissa litterära verk. (Forts.)

Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta på grundval av det i motionen framlagda lagförslaget utarbета och för innevarande riksdag framlägga förslag om en provisorisk förlängning av skyddstiden för sådana litterära verk, som tillkommit före den 1 januari 1920.

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Denna fråga är av så genomgripande betydelse för vår andliga kultur, att jag anser att den inte utan vidare bör få läggas till handlingarna, även om jag i frågans nuvarande läge inte kan komma till något annat yrkande än det som utskottet har framställt. Utskottet har i själva verket varit synnerligen moderat i sin framställning rörande det provisorium, som här föreslås, till och med moderatere, åtminstone i motiveringen, än motionen, om vilken för övrigt inte heller mycket ont är att säga.

Vad utskottet föreslår är en provisorisk utvidgning till 1947 års utgång i avbidan på beslut i frågan om en allmän förlängning av skyddstiden för författares verk. Anledningen har ju kammaren väl reda på. Den är att när det gäller de efterlevande till vår störste författare, vissa personliga förhållanden förelegat, vilka göra att det, då skyddstiden för hans skrifter i år skulle utgå, torde ligga ett visst berättigande i att här företa ett provisorium. Jag kan så mycket mer underlåta att direkt gå emot utskottet, som utskottet uttryckligen betonat att det inte ansett sig böra nu ta ställning till frågan om en allmän förlängning av den i vårt land gällande skyddstiden för litterära verk. Om saken därmed hade varit utagerad, skulle jag inte ha besvärat kammaren med något yttrande i frågan, men motiveringen i motionen och det inhämtade yttrandet från ordföranden i auktorrättskommittén äro av den arten, att jag anser att riksdagen skulle kunna tänkas komma ut på det sluttande planet, om dessa yttranden inte ens bleve vid behandlingen av ärendet motsagda.

Motionären har anfört, att när det gäller en allmän utsträckning av skyddstiden för litterära verk, vilket ju ligger bakom denna framställning, är det två saker som anmäla sig, och han uttrycker detta synnerligen väl sålunda: »Å ena sidan står författarens intresse av att för sig och sina efterkommande erhålla ekonomisk vinning av det han skapat, å andra sidan samhällets intresse av att det andliga arbetets skatter i största utsträckning komma alla till godo.» Detta är riktigt, men vad som är av vikt och betydelse här, det är på vilken av dessa båda sidor tyngdpunkten skall läggas vid ett beslut i frågan. Motionären har gjort sig till tolk för de efterkommandes vinstintresse i alldeles speciellt hög grad, ända därhän, att författarens eget ekonomiska intresse i vissa fall torde trädas för nära.

Först säger författaren nederst på sid. 3 i utskottets utlåtande, att den ekonomiska vinningen av den långa skyddstiden bör fullt komma författaren och hans efterkommande till godo. Man skulle kunna undra, varför den ekonomiska vinningen skall sluta att komma de efterkommande till godo efter femtio år i stället för efter trettio. Det tycks ju vara ungefär lika godtyckligt att sätta femtio år som trettio, och den synpunkten understrykes också i dessa handlingar på ett rätt anmärkningsvärt sätt. Men sedan säger motionären, att den enda som har fördel av den långa skyddstiden blir förlagsfirman, som gör en under nuvarande förhållanden icke på förhand kalkylerad vinst. Detta tycker han är orätt, och därför vill han kombinera utsträckningen av skyddstiden med nya bestämmelser i syfte att inskränka författarens dispositionsrätt över författarerätten för att därigenom tillförsäkra hans efterkommande denna dispositionsrätt.

Jag får ju säga, att detta är ett något egendomligt resonemang i en fråga

Ang. förlängning av skyddstiden för vissa litterära verk. (Forts.)
som berör vår folkkultur så djupt som denna. Det skulle från allmän folkbildningssynpunkt sett vara synnerligen beklagligt, om svenska riksdagen skulle ge ett finger åt en tanke på att den privata arvsrätten skulle utsträckas så långt, att man för den skull offrade hela folkets intresse i ett fall som detta. Naturligtvis äro vi alla överens om att en författare bör skörda frukterna av sitt arbete även så pass långt som att hans barn skola skörda frukterna därav åtminstone till dess de ha fått sin uppfostran. Men man får väl ändå antaga, att det bekymret skall vara över trettio år efter författarens död. Under denna för barnen viktiga tid ha de kommit i åtnjutande av den avkastning, som det här kan bli tal om. Det har från visst håll riktats kritik mot arvsrätten och dess utsträckning hur långt som helst, även mot dess utsträckning så pass långt som det här är fråga om, och det finns, åtminstone såvitt jag kan se, inte några skäl att svenska riksdagen under nuvarande förhållanden skulle ge sig in på att ens på detta begränsade område räcka handen åt sådana strävanden.

Men det finns betänkligare saker än denna. De förekomma nog även i motionen, men de framträda synnerligen tydligt i det yttrande från ordföranden i auktoritetskommittén, som utskottet här har förelagt riksdagen. Där sägs det, att beträffande det lilla fåtal verk, som i mer än trettio år överleva sin författare, torde denna fråga om skyddstidens längd icke ha så synnerligen stor betydelse, och det sägs, att denna fråga ur praktisk synpunkt har långt mindre betydelse än jämförelsen mellan siffrorna 30 och 50 kunde ge anledning förmoda. De allra flesta litterära verk förlora nämligen sitt intresse innan trettio år förflutit sedan författarens död, och det är bara om ett litet fåtal mästerverk, som något annat gäller.

Frågan skulle sakna praktisk betydelse, därför att det gäller ett fåtal verk. Man glömmer att de verk, det är fråga om, äro de för nationen betydelsefullaste verken, själva mästerverken av de svenska författarna. Ur praktisk synpunkt anser jag således frågan ha den allra största betydelse. Jag kan inte ställa mig på samma ståndpunkt som motionären och utskottsordföranden, att det inte skulle betyda så mycket, om skyddstiden är trettio eller femtio år, därför att det är ett så ringa antal verk, det är fråga om.

Den synpunkt, som jag här gör mig till talesman för, hade åtskilliga företrädare här i riksdagen år 1924, då herr Sigfrid Hansson frambar en motion om förstatligande av författarrätten till vissa verk efter skyddstidens utgång. Till försvar mot denna synpunkt sägs det nu, att det hinder att göra de stora mästerverken lätt tillgängliga, som uppkommer genom att skyddstiden utsträcker till femtio år, inte har så stor betydelse, då erfarenheten visar, att det inte är så värst många som våga sig på att utge ett märkligt verk av en författare som har dött för mer än trettio år sedan. Det vet man emellertid ganska litet om. Erfarenheten har sagt ganska litet i den frågan, när man tar hänsyn till den utveckling, som det svenska folkets intresse för sina författare har fått just under det senaste årtiondet. Jag kan nästan gå i borgen för att om Strindbergs verk vore fria i år, skulle Strindbergs Svenska öden och äventyr, för att ta ett exempel, inte längre undanhållas svenska folket så som nu. Det har i år kommit ut en bok av en modern författare, som anses vara av allra största betydelse för svenska folkets andliga beredskap i fråga om demokratiens försvar, nämligen Rid i natt. Svenska öden och äventyr, som jag tog som exempel, innehåller bland annat en novell, »Nya vapen», som för mer än en mansålder sedan har ställt det svenska folket inför samma erfarenheter i fråga om risken för demokratiens och i fråga om nödvändigheten av dess ståndaktiga försvar som Vilhelm Mobergs bok nu, men Svenska öden och äventyr har under årtionden funnits tillgängliga en-

Ang. förlängning av skyddstiden för vissa litterära verk. (Forts.)

dast i upplagor, som kosta minst 14 kronor 50 öre (ungdomsupplagan) och som därför praktiskt taget ha varit svenska folket förmenade. När jag försökte få den för ett par veckor sedan i bokhandeln, befanns det att den var slutsåld, så att det bara fanns ett enda exemplar av boken kvar på förlaget. Detta är ett av exemplen.

Nu betyder detta bra mycket mera än man i första ögonblicket tänker på, ty ett sådant monopol över våra stora verk betyder bland annat, att svenska folkets ungdom liksom svenska folkets breda lager bli avstängda från dessa böcker. Jag har vid mitt seminarium haft rysligt besvär med att få eleverna att köpa detta verk liksom att köpa andra verk av samma betydelse för kulturen och demokratin och för toleransens hävdande, t. ex. Vapensmeden och Den siste atenaren, den tiden de böckerna hade motsvarande pris. Det är illa nog att sådana förhållanden skola få existera trettio år efter en författares död, och jag anser att det är synnerligen olyckligt, om den uppfattningen skulle spridas, att svenska riksdagen på grund av de synpunkter som här anföras skulle vara benägen att utsträcka denna rätt till femtio år. Här mobiliseras i det fallet alla krafter, och det är rätt egendomligt att få höra en högstämmd deklamation av auktoritetskommitténs ordförande: »vad skulle våra kroppsarbetare säga, om de på en central punkt vore sämre ställda än deras kamrater ej blott i grannländerna utan i det stora flertalet andra kulturländer?» — Det kan undras, vad den utgjutelsen egentligen har med den här saken att göra.

Det är åtskilliga andra synpunkter, som också komma igen här, och bland dem det ideella skyddet. Det är ju en mera berättigad synpunkt än den rent ekonomiska, som här i dag fått spela den avgörande rollen, men de problemen måste lösas på annat sätt och i annat sammanhang. När den frågan 1924 var uppe här sist, var det åtskilliga talare, som förklarade, att de inte hade något emot ett statligt förlag, dock på villkor att det inte finge monopol utan att privata företagare finge tävla i fråga om utgivande av de stora mästerverken. Det vore kanske en utväg att skapa ett ideellt skydd utan att behöva taga det steg tillbaka, som det skulle innebära, om svenska riksdagen yppade några sympatier för att avvika från den ståndpunkt, som riksdagen intog 1919, då den trettioåriga skyddstiden fastställdes.

Herr talman! På grund av själva formuleringen av förslaget har jag intet yrkande att framställa. Jag har bara velat uttala mina betänkligheter över de vägar, på vilka man tydligen är inne vid framförandet i riksdagen av detta förslag.

Herr Schlyter: Herr talman! Den ärade talaren framställde inte något yrkande beträffande det föreliggande utskottsutlåtandet, och jag kan därför fatta mig mycket kort. Han vände sig inte mot utskottets motivering utan mot motiveringen i den föreliggande motionen och emot en bilaga till utskottsutlåtandet, som gäller frågan om utsträckning av skyddstiden för litterära verk. Det finns därför ingen anledning för mig att å utskottets vägnar ingå i någon diskussion med den ärade talaren i de frågor som han här berört. Jag vill bara erinra om att utskottet i sitt utlåtande har sagt, att utskottet icke ansett sig böra nu taga ställning till frågan om en allmän förlängning av den i vårt land gällande skyddstiden för litterära verk. Utskottet har alltså inte på något sätt tagit ställning till de spörsmål, som herr Oscar Olsson här har framdragit.

Utskottets yrkande om en provisorisk lagstiftning i den fråga som nu är före berör, som kammaren torde veta, inte frågan om eftertryck av Strindbergs arbeten, utan gäller uppförandet av hans dramatiska verk. Om inte ett

Ang. förlängning av skyddstiden för vissa litterära verk. (Forts.) uppskov med den nu gällande lagstiftningens tillämpning i detta avseende kommer till stånd, så undandrar man Strindbergs dramatiska verk det ideella skydd, som ligger däri, att man kan förhindra en förvanskning av verken. Genom uppskov under några år får man tillfälle att avvakta auktorrättskommitténs ställningstagande till dessa frågor, och det är endast ett dylikt uppskov, som lagutskottet har föreslagit i sitt utlåtande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Undén: I likhet med herr Oscar Olsson har jag vissa betänkligheter mot den tankegång, som ligger bakom detta utskottsutlåtande. Det må vara sant, som första lagutskottets ordförande nyss framhöll, att utskottet har varit angeläget att i motiven till förslaget uttala, att utskottet icke har tagit någon ståndpunkt till frågan om en förlängning av skyddstiden för litterära verk, men å andra sidan är det väl alldeles klart, att det inte skulle ha fallit utskottet in att föreslå denna provisoriska lagstiftning — närmast föranledd av att skyddstiden i fråga om uppföranderätten till Strindbergs verk utgår med innevarande år — om inte utskottet räknat med möjligheten, man kanske kan säga med sannolikheten av att statsmakterna skulle vara benägna att om något år öka denna skyddstid från trettio till femtio år efter författarens död. — Jag vill i förbigående påpeka, att i fråga om uppföranderätten har skyddstiden aldrig varit femtio år här i landet. Strindbergs arvingar ha alltså icke drabbats av den nedsättning i skyddstiden, som företogs i 1919 års lag. Denna lag innebar en reduktion av skyddet mot eftertryck från femtio till trettio år efter författarens död men bibehöll den skyddstid i fråga om uppföranderätten till dramatiska verk, som redan tidigare fanns sedan 1904. — Man har alltså att taga hänsyn till den allmänna bakgrund för detta förslag om en provisorisk lagstiftning, som utskottet önskar få framlagd från Kungl. Maj:ts sida under innevarande års riksdag.

Hela den tankegång, som ligger bakom resonemanget om önskvärdheten av en förlängd skyddstid, är, att det är ett författarintresse, att skyddstiden förlänges så mycket som möjligt, och följaktligen att reduktionen från femtio till trettio år var i strid med författarnas intressen. Jag tror för min del nu liksom jag trodde 1919, då jag hade äran att försvara den proposition, som då framlades med denna förändring i dittills gällande regler, att det är en missuppfattning, om man tror att författarna skörda någon ekonomisk vinst av att skyddstiden är förlängd på detta sätt. Om man tänker sig läget för en författare, när han gör upp ett kontrakt om sina verk, så är det ju ytterst sällan som vare sig han eller förläggaren diskonterar en eventuell vinst på försäljningen av hans verk så långt fram i tiden som senare än trettio år efter författarens död, och i de fall, då det inte är författaren själv, utan hans efterlevande dödsbodelägare, som göra upp ett dylikt kontrakt med en förläggare, torde de inte heller få ett enda öre mera för att rätten är bestämd till femtio år än om den är bestämd till trettio år. Det skall endast vara i de säkerligen ganska ovanliga fall, då författaren överhuvud taget icke överlåter sin författarrätt, utan behåller den och då inte heller arvingarna överlåta den, utan behålla den så lång tid framåt efter författarens död som under flera årtionden och göra mera partiella förlagskontrakt för särskilda upplagor, för ett begränsat antal exemplar o. s. v., som man kan tänka sig att de efterlevande — det blir då vanligen snarast barnbarnen till författaren — kunna få någon reveny av denna förlängda skyddstid.

Det har sagts, att det också finns en annan synpunkt, nämligen det ideella skyddet för författarens verk, och herr Schlyter uttalade nyss att om man inte nu vidtar en provisorisk lagstiftning, kan man råka ut för att Strindbergs

Ang. förlängning av skyddstiden för vissa litterära verk. (Forts.)

dramatiska verk bli förvanskade. Jag vill gent emot detta säga, att det finns ingen som helst garanti för att just de efterlevande eller innehavarna av författarrätten eller förlagsrätten ha sådan pietet mot författaren, att de icke falla för frestelsen av en förvanskning. Antag att en berömd författare är död och att hans arvingar få ett anbud från ett filmbolag om utnyttjande av hans verk i filmens tjänst — inte finns det någon garanti enligt nuvarande lag för att det rent konstnärliga intresset då skyddas av författarens rättsinnehavare. Vill man skapa ett skydd för det rent konstnärliga i verken, måste man gå andra vägar. Jag tror också att det är mycket angeläget att gå sådana vägar, men man vinner icke det målet genom att utan vidare utsträcka skyddstiden.

Det finns ett skäl, som enligt min mening har en viss betydelse, när det gäller argumenteringen för en utsträckning av skyddstiden, och det är de internationella hänsynen: hänsynen till att i åtskilliga länder tiden är bestämd till femtio år utöver författarens livstid. Åtskilliga länder ha förr haft kortare tid, och det finns fortfarande länder som ha det. Men jag kan väl förstå, att man i samarbete med t. ex. våra nordiska grannländer kan finna önskvärt med en enhetlig skyddstid. Då finns emellertid också den möjligheten, att våra grannländer ansluta sig till den svenska lagstiftningens ståndpunkt och inte nödvändigtvis tvärtom.

I detta sakernas läge och särskilt med tanke på att det här föreligger ett individuellt fall, som jag i hög grad behjärtar, vill jag icke yrka avslag på utskottets utlåtande, men jag har gärna velat framhålla, att den fråga, som här ligger i bakgrunden, spørsmålet om en allmän utsträckning av skyddstiden, ingalunda är så enkel och klar som man kan få intryck av genom utskottets utlåtande. Jag anser tvärtom att man får tänka sig mycket noga för, innan man går in på denna linje, och jag tror framför allt, att man då får närmare utveckla det uppslag som förekommer i dessa handlingar, att man genom inskränkningar i avtalsfriheten skulle kunna tillse, att det inte blir förläggaren, som vinner på utsträckningen av skyddstiden, utan författarens arvingar. Detta problem har icke alls närmare behandlats, men det är alldeles nödvändigt att lösa det, annars tror jag inte det är någon som helst glädje ur allmän synpunkt med en sådan utsträckning av skyddstiden.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr Schlyter: Herr talman! Jag är alldeles ense med herr Undén om att en förlängning av skyddstiden icke innebär någon garanti för de ideella intressena för verket. Det sade jag icke heller nyss, utan jag utgick från att auktorrättskommittén skulle komma att ta upp frågan om det ideella skyddet och föreslå bestämmelser därom som räckte även efter skyddstidens utgång.

Det var emellertid icke för att säga detta som jag begärde ordet, utan det var med anledning av vad herr Undén nämnde om att utskottet tydligen hade räknat med möjligheten att en förlängning av skyddstiden från 30 till 50 år efter författarens död skulle komma att genomföras. Herr talman! Utskottet hade skyldighet att räkna med denna möjlighet. Det förhöll sig nämligen så, att när frågan om den litterära äganderätten år 1931 var före i riksdagen på grund av en kungl. proposition om ändringar i vissa delar av lagen därom, så var spørsmålet uppe, huruvida Sverige skulle ansluta sig till den ena eller den andra av de två debatterade linjerna — på den tiden stodo ännu både Tyskland och Österrike på trettioårslinjen — och det hade uttalats av den kommitté, vars arbete låg till grund för den kungl. propositionen, att man borde se till, huru man skulle förfara, ifall dessa länder övergingo från den trettioåriga till den femtioåriga skyddstiden. Departementschefen yttrade då i propositionen: »Lika med de sakkunniga anser även jag att — under förutsättning

Ang. förlängning av skyddstiden för vissa litterära verk. (Forts.)
att de till den tyska språkgruppen hörande länderna skulle övergå till den längre skyddstiden — frågan om förlängning av den i vårt land nu gällande skyddstiden bör upptagas till förnyat övervägande.»

Sedan dess har det inträffat att Österrike år 1933 och Tyskland år 1934 övergått till denna längre skyddstid, ävensom att auktoritetskommittén här i landet har tillsatts för att överväga dessa spörsmål.

Det är alldeles tydligt att redan på dessa grunder och dessutom på grund av det uttalande, som auktoritetskommitténs ordförande hade i utskottet, däri han starkt åberopade, hurusom våra nordiska grannländer stodo på femtioårs-linjen, utskottet rimligtvis måste räkna med möjligheten att en förlängning av skyddstiden skulle komma att äga rum här i Sverige, och det var då icke lämpligt att under tiden, tills vi hunnit gå över till samma linje, någon lucka i skyddstiden hade uppstått, genom vilken Strindbergs verk skulle falla ned.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag finner, att de konstnärliga skälen kräva, att en revision av de ifrågavarande bestämmelserna nu icke omöjliggöres, när man kan förvänta förslag därom från den med frågan arbetande kommittén. Det är nödvändigt att åtgärder vidtagas för att icke författarnas verk skola bli utförda eller tryckta i stympad eller förvanskad form. Detta synes mig, till skillnad från herr Undén, vara ett starkt skäl för utskottets förslag.

I det speciella fall det här är fråga om finns det också ett starkt skäl av ekonomisk art för att tillmötesgå utskottet, i det att ett förkastande av utskottets förslag otvivelaktigt skulle medföra, att Strindbergs egna barn skulle bli mycket svårt ekonomiskt lidande och sannolikt satta i en alldeles ohållbar situation. Jag är fullkomligt överens med herr Undén om att man bör söka revidera denna lag så, att det blir författaren och inte förläggaren, som får fördel av en revision av lagen. Men den saken få vi ju återkomma till, när resultatet av utredningen föreligger.

Man kan inte heller se bort ifrån det förhållandet, att de internationella bestämmelserna i fråga om skyddstidens längd äro så gott som ensartade och avvika från de svenska, ävensom att ifrågavarande bestämmelser i de övriga nordiska länderna äro ensartade och motsatta de svenska. Man bör söka komma till enhetlighet härvidlag. Det finns nämligen inte något skäl att låta de svenska författarna inta en sämre ställning än andra länders författare.

Författarnas ekonomiska ställning är ju ofta rätt prekär, vilket torde vara riksdagens ledamöter bekant, och riksdagen har ju själv inte gjort några starkare insatser för att komma författarna till hjälp i detta avseende. Jag vill minnas, att vi härifrån ge ett anslag på 20,000 kronor om året till den svenska litteraturen — en gång var anslaget uppe i 30,000 kronor. Det är emellertid allt man anser sig kunna kosta på de svenska författarna.

Jag tror att det inom författarnas led råder en enstämmig uppfattning att man bör gå på den linje, som utskottet här har förordat. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Holmbäck: Herr talman! I det läge, vari denna fråga nu ligger, kan jag inskränka mig till att, i anledning av eller kanske rättare sagt i anslutning till herr Undéns yttrande, säga, att det icke varit min avsikt att motionen skulle utgöra något inlägg i fråga om den femtio- eller den trettioåriga skyddstiden. Den avser en rent provisorisk åtgärd.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 10 mars 1939 (nr 68) om statlig krigsförsäkring m. m.; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till rekvisitionslag samt beredskapsföfogandelag.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 43, i anledning av väckta motioner om utredning angående priserna å elektrisk kraft inom landets olika delar;

nr 44, i anledning av väckt motion angående utvidgning av oljeväxtodlingen;

nr 45, i anledning av väckta motioner om inrättande av ett forskningsinstitut för bevaringsmetoder för olika slag av livsmedel;

nr 46, i anledning av väckt motion om vissa lättnader i ett Storängsbäckens vattenavledningsföretag beviljat lån;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående reglering av handeln med strömming och sill m. m.;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till statsbidrag för uppförande av frukt- och potatislagerhus m. m.; samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revision av tjänsteförteckningen m. m. i vad avser domänverket.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 45, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för riksdagens verk jämte en i ämnet väckt motion.

Förslag till pensionsreglementen för riksdagens verk.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen, i anledning av en av delegerade för riksdagens verk gjord framställning och med avslag å en av fröken *Andersson* m. fl. inom andra kammaren väckt motion, nr 356, måtte

- 1) godkänna vid utlåtandet fogat förslag till
 - a) reglemente angående tjänstepension för befattningshavare vid riksdagens verk (tjänstepensionsreglementet för riksdagens verk) samt
 - b) reglemente angående familjepension för efterlevande till befattningshavare vid riksdagens verk (familjepensionsreglementet för riksdagens verk);
- 2) bemyndiga delegerade att i huvudsaklig överensstämmelse med vad 1941 års pensionskommitté för riksdagens verk föreslagit utfärda bestämmelser om tillämpning av tjänste- och familjepensionsreglementena för riksdagens verk i vissa fall å tjänstemän avgångna med pension enligt 1935 års tjänstepensionsreglemente för riksdagens verk samt om pensionstillägg åt vissa tjänstemän avgångna med pension enligt 1935 års tjänstepensionsreglemente för riksdagens verk;
- 3) bemyndiga delegerade att förordna om utbyte av rätt till uppskjuten livränta enligt 1935 års tjänstepensionsreglemente för riksdagens verk mot förtidslivränta samt att utfärda de övergångsbestämmelser, vilka kunde visa sig erforderliga utöver de övergångsstadganden, som innefattades i tjänste- och familjepensionsreglementena för riksdagens verk.

Förslag till pensionsreglementen för riksdagens verk. (Forts.)

I det av utskottet framlagda förslaget till tjänstepensionsreglemente voro 6 § 2 och 4 mom. samt 7 § 2 mom. så lydande:

6 §.

2 mom. I fråga om ordinarie tjänsteman, som tillsatts medelst fullmakt eller konstitutorial, må den myndighet, som äger att från tjänsten avskeda, då synnerliga skäl därtill äro, medgiva tjänstemannen anstånd med avsked efter pensionsålderns inträde, så länge han är fullt tjänstduglig, dock icke längre tid än sammanlagt ett år.

Beträffande tjänsteman, varom förmåles i nästföregående stycke, må delegerade, då vederbörande myndighet funnit särskilda omständigheter därtill föranleda och därom gjort framställning hos delegerade, medgiva kvarstående i tjänst längre tid efter pensionsålderns inträde än där sägs, dock icke i något fall längre än sammanlagt tre år eller — såvitt angår befattningshavare med pensionsålder av 60 år tillhörande lönegrad RA 13 eller högre lönegrad — sammanlagt fem år efter nämnda tidpunkt.

4 mom. Icke-ordinarie befattningshavare må ej bibehållas i sin befattning, därest han

a) uppnått en levnadsålder, som med ett år överstiger hans ålder vid pensionsålderns inträde, delegerade dock obetaget att, där vederbörande myndighet funnit särskilda omständigheter därtill föranleda och därom gjort framställning hos delegerade, medgiva bibehållande i befattningen ytterligare sammanlagt högst två år eller — såvitt angår befattningshavare med pensionsålder av 60 år tillhörande lönegrad Eo 13 eller högre lönegrad — ytterligare sammanlagt högst fyra år;

b) till följd av olycksfall i tjänsten befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst; eller

c) till följd av sjukdom, vanförhet eller lyte i andra fall än under b) sägs, eller till följd av nedsatt arbetsförmåga befinnes för framtiden oförmögen att på tillfredsställande sätt sköta sin tjänst.

I fall, varom under b) eller c) här ovan förmåles, skall bestämmelsen i 1 mom. andra stycket äga motsvarande tillämpning.

7 §.

2 mom. För i 1 mom. avsedda ordinarie befattningar samt för sådana icke-ordinarie befattningar, som äro hänfödda till viss löneplan, inträder pensionsåldern vid den i 4 mom. angivna tid efter det befattningshavaren uppnått följande levnadsålder:

A. Ordinarie befattningar.

Löneplan	Lönegrad	Levnadsår	
		Man	Kvinna
RA	1—12	60	60
	13—34	65	60

B. Extra ordinarie befattningar.

Löneplan	Lönegrad	Levnadsår	
		Man	Kvinna
Eo	1—12	60	60
	13—30	65	60

Förslag till pensionsreglementen för riksdagens verk. (Forts.)

För innehavare av vissa ordinarie befattningar skall utan hinder av vad under A här ovan sägs gälla den pensionsålder, som angives i den såsom bilaga A till reglementet fogade pensionsåldersförteckningen.

För extra ordinarie befattningar äga delegerade, med avvikelse från vad under B här ovan stadgas, fastställa särskild pensionsålder.

I fröken *Anderssons* m. fl. motion, II: 356, hade hemställts, att riksdagen — under förutsättning att bankoutskottet komme att vid årets riksdag avge förslag i ämnet — måtte besluta sådan lydelse av 7 § 2 mom. i det föreslagna tjänstepensionsreglementet för riksdagens verk, att pensionsåldern bleve densamma för manliga och kvinnliga tjänstemän i samma lönegrader.

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *Ohlin*, *Holmgren*, *Paulsen* och *Hilding* inom utskottet yrkat bifall till motionen II: 356 och i anslutning därtill hemställt, att 6 § 2 och 4 mom. samt 7 § 2 mom. förslaget till tjänstepensionsreglementet för riksdagens verk måtte erhålla följande lydelse:

6 §.

2 mom. I fråga om — — — ett år.

Då särskilda omständigheter därtill föranleda, må delegerade beträffande tjänsteman, varom förmåles i nästföregående stycke, medgiva kvarstående i tjänst längre tid efter pensionsålderns inträde än där sägs, dock icke i något fall längre än sammanlagt tre år efter nämnda tidpunkt.

4 mom. Icke-ordinarie befattningshavare må ej bibehållas i sin befattning, därest han

a) uppnått en levnadsålder, som med ett år överstiger hans ålder vid pensionsålderns inträde, delegerade dock obetaget att, då särskilda omständigheter därtill föranleda, medgiva bibehållande i befattningen ytterligare sammanlagt högst två år;

b) till följd av — — — tjänst; eller

c) till följd av — — — sin tjänst.

I fall — — — motsvarande tillämpning.

7 §.

2 mom. För i 1 mom. avsedda ordinarie befattningar samt för sådana icke-ordinarie befattningar, som äro hänfödda till viss löneplan, inträder pensionsåldern vid den i 4 mom. angivna tid efter det befattningshavaren uppnått följande levnadsålder:

A. Ordinarie befattningar.

Löneplan	Lönegrad	Levnadsår
RA	1—12	60
	13—34	65

B. Extra ordinarie befattningar.

Löneplan	Lönegrad	Levnadsår
Eo	1—12	60
	13—30	65

För innehavare — — — fogade pensionsåldersförteckningen.

För extra — — — särskild pensionsålder.

Förslag till pensionsreglementen för riksdagens verk. (Forts.)

Herr **Ohlin**: Herr talman! I egenskap av reservant i detta ärende skall jag be att här få säga ett par ord i denna ur principiella synpunkter ingalunda oviktiga fråga.

Principen i det allmänna tjänstepensionsreglementet är som bekant, att pensionsåldern för de högre tjänstemännen inträder vid samma tid för manliga och kvinnliga tjänstemän, d. v. s. vid 65 års ålder. Detta gäller alltså i den Kungl. Maj:t underställda förvaltningen. Nu föreslås här att beträffande riksdagens verk särskilda bestämmelser skola gälla, så att pensionsåldern för kvinnor, som inneha dessa högre befattningar, skall inträda tidigare, nämligen vid 60 års ålder, än för män, där pensionsåldern inträder vid 65 år.

Man kan fråga, vilka särskilda omständigheter som skulle kunna föranleda, att just i riksdagens egna verk pensionsåldern för kvinnor i dessa högre befattningar måste inträda redan vid 60 års ålder, medan i den del av förvaltningen, som är underställd Kungl. Maj:t, kvinnorna kunna tjänstgöra tills de äro 65 år. Jag måste erkänna, herr talman, att jag både i det tryckta materialet och under utskottets förhandlingar förgäves har letat efter några sådana skäl, som skulle kunna göra sannolikt, att det arbete, som dessa högre tjänstemän ha att utföra i riksdagens verk, är av sådant annat slag än det arbete, som utföres i den Kungl. Maj:t underställda förvaltningen, att en tidigare pensionsålder för kvinnorna där är motiverad. Jag vill konstatera, att utskottet icke har anfört några sådana skäl, utskottet har begränsat sig till att hänvisa till att riksdagen för sju år sedan har fattat beslut i denna angelägenhet, och att inga nya omständigheter sedan dess ha tillkommit. Men det förekommer väl ofta, att riksdagen ändrar ståndpunkt, när den kommer på bättre tankar, och detta t. o. m. utan att det behöver förflyta en så lång period som sju år.

När det alltså förhåller sig så, att det inte har kunnat förebringas några som helst skäl för att arbetet inom riksdagens verk skulle vara av annan karaktär än inom förvaltningen i övrigt, så förefaller det mig, herr talman, ofrånkomligt, att man drar den slutsatsen att pensionsåldern för såväl kvinnor som män, anställda i riksdagens verk, bör inträda vid samma tidpunkt. Det är visserligen sant, att det kan hända att kvinnor äro utslitna och pensionsmässiga före 65-årsåldern, vilket ju också kan inträffa i fråga om män, men i dylika fall har man ju möjligheten att förtidspensionera, och den möjligheten bör givetvis användas.

Man skall inte betrakta detta ärende som ett spörsmål om en favör åt kvinnorna och hänvisa till uttalanden om att de kvinnliga tjänstemännen på den eller den arbetsplatsen äro mer eller mindre angelägna om pension vid 65 års ålder. Det är inte alls här fråga om någon dylik favör. Enligt min mening är det ett *allmänt intresse*, att man kommer bort ifrån könsstrecket på detta område. När statsmakterna ha intagit en principiell ståndpunkt till frågan om likställighet mellan män och kvinnor och genomfört denna likställighet inom den övervägande delen av förvaltningen, finns det alldeles särskild anledning för riksdagen att respektera denna sin egen principiella inställning, när det blir fråga om en tillämpning därav för riksdagens egna verk.

Med hänsyn till den sena timmen, herr talman, skall jag icke uppehålla mig längre vid motiveringen för denna min ståndpunkt. Jag uttalar förhoppningen att kammarens majoritet, trots den korta motiveringen, skall följa den till utlåtandet fogade reservationen, till vilken jag ber att få yrka bifall.

I detta anförande instämde herr *Pauli*.

Herr **andre vice talmannen**: Herr talman! Det framgick kanske inte fullt klart av herr Ohlins anförande att det här är fråga om att bibehålla den sedan

Förslag till pensionsreglementen för riksdagens verk. (Forts.)

gammalt gällande pensionsåldern. Av en vändning i början av hans anförande kunde man åtminstone få det intrycket, att här föreslagits någon nyhet. Det är den sedan gammalt gällande pensionsåldern för de kvinnliga tjänstemännen i riksdagens verk, som nu föreslås, och icke någon ändring i densamma.

Styrelserna för de olika verken ha varit enhälliga om att förorda, att den 60-åriga pensionsåldern skulle bibehållas för dessa kvinnliga tjänstemän. Detta vittnar om att erfarenheten talar för att det är önskvärt, att de kvinnliga tjänstemännen i de högre graderna avgå vid denna ålder. Men det är klart att även många män kunna vara utslitna, när de passera 60-årsåldern, och att det kunde vara önskvärt att särskilt i riksbanken pensionsåldern inträdde tidigare. Detta gäller emellertid i all synnerhet för kvinnorna, och utskottet har för sin del icke kunnat finna några särskilda skäl däremot annat än möjligen det allmänna kravet på likställighet, som herr Ohlin har åberopat för en ändring i pensionsåldern. Eftersom herr Ohlin talat om »ett könsstreck» och om att man vill åstadkomma likställighet, vill jag bara fästa uppmärksamheten vid den uppgift, som återfinnes i utskottets utlåtande, att visserligen den organisation, som kallar sig »föreningen kvinnor i statens tjänst», har yrkat på en förändring till likställighet i detta hänseende, men att däremot de kvinnliga tjänstemännen i riksbanken tämligen enhälligt ha uttalat sig för att bibehålla en pensionsålder av 60 år. När alltså de befattningshavare det här gäller icke själva betrakta detta såsom ett könsstreck, utan finna det naturligt, att denna lägre pensionsålder bibehålles, har utskottet för sin del icke kunnat tillägna sig de av herr Ohlin framförda synpunkterna. Det finns ju förresten ett korrektiv, ty de kvinnor, som vid 60 års ålder äro fullt arbetsföra, ha möjlighet att få kvarstå i tjänst. Det föreslås nämligen, att det, när särskilda förhållanden därtill föranleda, skall kunna medgivas, att de få kvarstå i tjänst under sammanlagt fem år efter pensionsålderns inträde. Jag tycker att detta öppnar en möjlighet för den anpassning, som är erforderlig, för att icke någon orättvisa skall begås.

Herr Ohlin ville gå den andra vägen och sätta pensionsåldern till 65 år men förtidspensionera de tjänstemän, som före uppnåendet av denna pensionsålder icke längre hade sin arbetskraft i behåll. Var och en, som känner till vilka svårigheter det möter att köra bort en tjänsteman, som har sin lagstadgade rätt att stå kvar i tjänst, förstår, att den av herr Ohlin föreslagna anordningen åtminstone icke ur arbetssynpunkt och ur trevnadssynpunkt bereder några fördelar framför den andra anordningen, som utskottet har anslutit sig till, utan tvärtom skulle komma att i fortsättningen bereda både tjänstemännen och verksstyrelserna de allra största bekymmer.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ohlin: Herr talman! Med anledning av herr andre vice talmannens påpekande om att i en skrivelse från riksbankens kvinnliga tjänstemäns förening påyrkats en pensionsålder av 60 år, vill jag bara lämna den upplysningen, att en undersökning av det omröstningsmaterial, som låg bakom beslutet, visar, att det bland tjänstemännen i riksbanken finns en del gifta kvinnor, som tydligen anse det mycket behagligt att bli tidigt pensionerade. Vidare finns det en del yngre tjänstemän, som tycka att det skulle vara bra, om de äldre ginge undan, så att de yngre kunde avancera snabbare. Men mig förefaller det, som om det för denna frågas bedömande icke spelade så stor roll i vilken mån sådana hänsyn eventuellt påverkat omröstningsresultatet bland denna grupp av kvinnliga befattningshavare eller hur detta utfallit. Det skulle kunna hända, att majoriteten av de kvinnliga tjänstemännen på ett ställe gärna ville pensioneras vid 55 eller 50 års ålder, men därför kan man knappast

Förslag till pensionsreglementen för riksdagens verk. (Forts.)
tillstyrka att staten skulle bevilja sådana förmåner. Frågan om den lämpliga pensionsåldern måste bedömas med hänsyn till vederbörandes arbetsförmåga och det intresse, som *staten* har av att pensioneringen inträder vid en viss tidpunkt. Jag måste då konstatera, att herr andre vice talmannen inte har anfört några skäl till bestyrkande av den uppfattningen, att arbetet inom riksdagens verk är av så specifik karaktär, att de kvinnliga tjänstemännen där bli tidigare utslitna och måste pensioneras vid lägre ålder än inom den Kungl. Maj:t underställda förvaltningen.

Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om konsekvensen krävde, att riksdagen intog samma ställning till frågan om pensionsåldern när det gäller dessa båda olika slag av tjänster.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Beträffande den där skrivelsen från de kvinnliga tjänstemännen gör herr Ohlin gällande, att det skulle vara de gifta och de unga tjänstemännen, som hade ett alldeles särskilt intresse av att denna lägre pensionsålder bibehölls. Jag vill dock påpeka, att majoriteten för den lägre pensionsåldern var så överväldigande, att de två motiv, som herr Ohlin angav, icke gärna kunnat ensamma ha varit bestämmande.

Herr Ohlin undrade, vilka särskilda förhållanden som skulle motivera att andra villkor skulle gälla för dessa kvinnliga befattningshavare än för kvinnliga befattningshavare i statens övriga verk. Jag vill därvidlag som jämförelse bara peka på de villkor, som gälla till exempel vid privata banker — riksbanken är ju dock en bank, ehuru många tjänstemän vilja bestrida detta. För kvinnliga tjänstemän i de privata bankerna gäller en pensionsålder av 55 år, alltså 5 år lägre än den som här föreslås för riksbanken. Det är ju sant att pensionsåldern är 65 år i andra statens verk, men det behöver inte betyda att man har tagit fel här. Det kan vara möjligt att det i stället är fel på det andra hållet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 45, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar
Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för arbetare m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Förslag till
pensions-
reglementen
för arbetare
m. m.*

I en den 10 april 1942 dagtecknad proposition, nr 229, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels godkänna vid propositionen fogat förslag till

1) reglemente angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst (1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare) samt

2) reglemente angående familjepension för efterlevande till arbetare i statens tjänst (1942 års familjepensionsreglemente för arbetare),

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen anförts utfärda bestämmelser

om revision av gällande summariska grunder för pensionering av arbetarpersonal, som icke erhöles pensionsrätt enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare, samt

om verkställande av pensionsavdrag enligt gällande arbetarpensionsreglementen för tid under juni månad 1942, infallande efter utgången av den sista avlöningsperioden under månaden;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t

att förordna om utbyte av rätt till uppskjuten livränta enligt 1934 års tjänstepensionsreglemente för arbetare mot förtidslivränta,

att, där med tjänstepension eller familjepension enligt de föreslagna reglementena sammanträffade dylik förmån enligt annan pensionsförfattning, medgiva undantag från de bestämmelser angående sammanträffande av förmåner, som kunde finnas meddelade i den andra pensionsförfattningen, samt

att utfärda de övergångsbestämmelser, vilka kunde visa sig erforderliga utöver de övergångsstadganden, som innefattades i de föreslagna tjänste- och familjepensionsreglementena;

dels ock medgiva, att i pensionsgrupp 2 placerad arbetare, som, utan att förändring av anställningen skedde, i samband med översyn av gällande inplacering i pensionsgrupper nedflyttades till pensionsgrupp 1, personligen alltjämt finge kvarstå i pensionsgrupp 2.

I samband med ifrågavarande proposition hade utskottet till behandling förehått två i anledning av densamma väckta likalydande motioner, nämligen inom första kammaren nr 229 av herr *Leander* m. fl. och inom andra kammaren nr 309 av herr *Hedqvist* m. fl., ävensom en inom andra kammaren under nr 188 av herr *Karlsson* i Grängesberg inom den ordinarie motionstidens utgång vid riksdagens början väckt motion.

I motionerna I: 229 och II: 309 hade hemställts, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 229 måtte besluta, att i reglementet angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst skulle beträffande arbetare vilka avgått med pension efter den 1 juli 1939 övergångsvis tillämpas samma bestämmelser som för tjänstemännen samt att dessa pensionerade arbetare därjämte måtte erhålla gottgörelse med 10 kronor för varje månad de efter den 1 juli 1939 åtnjutit pension.

I motionen II: 188 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att Kungl. Maj:ts kungörelse den 7 december 1934 med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst skulle erhålla den ändrade lydelse, som i motionen angivits.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

Förslag till pensionsreglementen för arbetare m. m. (Forts.)

A) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition samt motionerna I: 229 och II: 309, måtte

1) godkänna vid utlåtandet följande förslag till

a) reglemente angående tjänstepension för arbetare i statens tjänst (1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare) samt

b) reglemente angående familjepension för efterlevande till arbetare i statens tjänst (1942 års familjepensionsreglemente för arbetare):

2) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i utlåtandet anförts utfärda bestämmelser

om tillämpning av 1942 års tjänstepensionsreglemente för arbetare i vissa fall å arbetare avgångna med rätt till pension enligt 1934 års tjänstepensionsreglemente för arbetare,

om revision av gällande summariska grunder för pensionering av arbetarpersonal, som icke erhöle pensionsrätt enligt tjänstepensionsreglementet för arbetare, samt

om verkställande av pensionsavdrag enligt gällande arbetarpensionsreglementen för tid under juni månad 1942, infallande efter utgången av den sista avlöningsperioden under månaden;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t

att förordna om utbyte av rätt till uppskjuten livränta enligt 1934 års tjänstepensionsreglemente för arbetare mot förtidslivränta,

att, där med tjänstepension eller familjepension enligt de föreslagna reglementena sammanträffade dylik förmån enligt annan pensionsförfattning, medgiva undantag från de bestämmelser angående sammanträffande av förmåner, som kunde finnas meddelade i den andra pensionsförfattningen, samt

att utfärda de övergångsbestämmelser, vilka kunde visa sig erforderliga utöver de övergångsstadganden, som innefattades i de föreslagna tjänste- och familjepensionsreglementena;

4) medgiva, att i pensionsgrupp 2 placerad arbetare, som, utan att förändring av anställningen skedde, i samband med översyn av gällande inplacering i pensionsgrupper nedflyttades till pensionsgrupp 1, personligen alltjämt finge kvarstå i pensionsgrupp 2;

B) att motionen II: 188 måtte anses besvarad med vad utskottet i det föregående anført och hemställt.

Beträffande motionerna I: 229 och II: 309 hade utskottet i motiveringen anført bland annat, att utskottet funnit sig kunna tillstyrka motionerna i så måtto, att de nya tjänstepensionsbestämmelserna från och med deras ikraftträdande den 1 juli 1942 gjordes tillämpliga å arbetare, för vilka pensionsåldern inträtt tidigast under juli månad 1939 och som därefter men före den 1 juli 1942 avgått med rätt till tjänstepension enligt 1934 års tjänstepensionsreglemente för arbetare. Däremot hade utskottet funnit sig icke kunna förordna, att ifrågasvarande pensionerade arbetare jämväl skulle erhålla den förmån i form av retroaktiva pensionstillägg, varom i motionerna hemställt.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Vid detta ärende skall jag be att få säga några ord för att förklara den olikhet, som föreligger mellan propositionen och utskottsförslaget. Det gäller endast frågan om tiden för ikraftträdandet av detta pensionsreglemente.

Utskottet föreslår, att de nya pensionsbestämmelserna skola få retroaktiv verkan från den 1 juli 1939, under det att propositionen innehåller förslaget att de nya pensionerna skola komma att tillämpas först från och med den 1 juli i år. Fastän utskottet är praktiskt taget enhälligt i fråga om denna

Förslag till pensionsreglementen för arbetare m. m. (Forts.)

ändring i propositionsförslaget, vill jag icke låta ärendet gå förbi utan att yttra någonting.

Bakom denna proposition ligger ju icke enbart en kommittéutredning, utan här ha vi ett exempel på vad jag skulle vilja kalla den nya form av förhandlingar mellan staten såsom arbetsgivare och de anställda, vilkas resultat, när det är enigt, man endast på mycket starka skäl brukar rubba.

Det är ju så, att denna fråga om retroaktiviteten har varit uppe under förhandlingarna, och det är ganska naturligt, eftersom vid genomförandet av pensionsregleringen för statstjänstemännen en sådan retroaktivitet hade föreslagits ifrån Kungl. Maj:ts sida. Vid dessa överläggningar har, enligt vad som meddelats mig från de av Kungl. Maj:t utsedda förhandlingsmännen, även denna fråga som sagt varit uppe till övervägande, men i samband med den allmänna sammanjämkning av ståndpunkterna, som ägde rum, och såsom i viss mån en motprestation mot den mycket väsentliga förbättring i pensionerna, som har genomförts, avstodo representanterna för de statsanställda arbetarna från att till detta förslag om reglering uttala något slags avvikande mening.

Nu vill jag inte urgera — och det skulle ju vara omöjligt eftersom riksdagens kamrar måste i sista hand ha avgörandet — att en sådan förhandling skulle förtaga riksdagen dess rättighet att ändra på alla punkter i förslagen, men det är klart, att man inte bör göra någon ändring, om man inte finner starka skäl därtill föreliggande. Några sådana skäl tycker jag inte finnas i detta fall, fastän — det skall jag villigt säga — jag har varit lika starkt medveten som utskottet om de delvis ömmande skäl, som kunna tala för att låta de arbetare, som ha avgått under de senaste åren, erhålla en förbättrad pension.

Orsaken till att jag icke har ansett det vara möjligt att föreslå en sådan retroaktivitet är, att om man ville gå efter den linjen, kunde man inte sätta någon bestämd gräns för den tid, från vilken bestämmelserna om de högre pensionerna skulle tillämpas för de redan avgångna arbetarna. Jämförelsen med statstjänstemännen är i detta fall icke träffande, därför att statstjänstemännens pensioner följa och ha ansetts, kan man säga, böra automatiskt följa en lönereglering. I samband med en lönereglering genomföres en pensionsreglering, därför att pensionerna stå i ett direkt förhållande till lönen, men när den senaste löneregleringen för statstjänstemännen genomfördes, var det vissa praktiska svårigheter att hinna med en pensionsreglering som gjorde att inte pensionsregleringen då kom samtidigt till stånd. Men det uttalades i löneregleringspropositionen, att man fann det naturligt, att de pensionsbestämmelser, som skulle bli gällande, skulle komma att tillämpas på alla de tjänstemän, som hade kommit i åtnjutande av denna högre lön.

Om det nu hade varit så, att man i fråga om arbetarna på samma sätt hade kunnat hänvisa till en viss lönereglering, hade saken varit klar, och det hade då icke funnits någon anledning att här avvika från regeln. Men arbetarpensioneringen följer ju inte något slags lönereglering. När arbetarpensioneringen för första gången genomfördes, hade den icke något som helst samband med de avtal, som hade slutits rörande lönerna. Det ansågs önskvärt, att man skulle få en pensionering även för arbetarna, och det är klart, att man i fråga om pensionsbelopp och sådant försökte avväga det någorlunda så, att samma förhållande mellan löner och pension skulle gälla för arbetarna som för tjänstemännen, men eftersom tjänstgöringsförhållandena och lönerna bestämdes genom kollektivavtal, var det alldeles uppenbart, att det inte kunde bli fråga om att ändra pensionsbestämmelserna varje gång man genom ett nytt kollektivavtal får nya löner fastställda. Pensionerna stå sålunda icke i samma förhållande till lönerna som fallet är då det gäller tjänstemännen.

Naturligtvis skulle man ändå kunna invända, att arbetarna ha fått vänta på pensionsregleringen t. o. m. under längre tid än en del tjänstemän och att det

Förslag till pensionsreglementen för arbetare m. m. (Forts.)

av den anledningen vore önskvärt, att också arbetarna finge en kompensation för denna väntetid. Detta skulle ha varit alldeles riktigt, om man bara kunnat finna en naturlig tidsgräns för denna retroaktivitet. Vad som, trots de mänskliga synpunkter som det är mycket svårt att inte lägga på denna sak, har förmått mig att icke föreslå en sådan retroaktivitet, är just denna svårighet. Vad skulle vi svara en arbetare, som har avgått år 1938 och som kommer och säger: »Varför skall inte jag få samma pension som den som avgick 1939? Det har ju ingenting att göra med lönen.» Har man sedan givit den, som avgick 1938, samma förmån, så vet man inte, varför den, som avgått 1937 eller tidigare, inte också skall få vara med. Det är denna svårighet att åstadkomma en naturlig gräns, som har avhållit mig från att föreslå retroaktivitet.

När nu bankoutskottet ändock anser sig kunna gå tillbaka till 1939 under hänvisning till den lönereglering, som då gjordes för tjänstemännen, uppfattar jag detta så, att man anser att utskottets här föreliggande förslag icke skall kunna anföras såsom motivering för att eventuellt — efter motioner eller på annat sätt, liksom nu i fråga om denna motion — gå ytterligare tillbaka i tiden. Om man härmed anser sig ha satt en gräns som man, även om den kan synas godtycklig, anser möjlig att upprätthålla, försvinner givetvis en del av betänkligheterna, fastän kostnaderna naturligtvis icke bli så små.

Det är endast denna deklaration jag har ansett mig böra göra med anledning av detta praktiskt taget enhälliga utskottsutlåtande.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag skulle kanske inte ha behövt yttra mig, eftersom finansministern slutade med att resignera inför det förslag, som utskottet har framlagt. Men då jag ser att ytterligare en talare i kammaren har begärt ordet och möjligen kommer att understryka finansministerns synpunkter, vill jag säga bara ett par ord.

Det är klart att utskottet mycket noga har studerat de motiv, som i propositionen anföras för att icke låta denna höjning av arbetarpensionerna ha samma retroaktiva verkan som den i höstas genomförda höjningen av tjänstemännens pensioner. Jag har emellertid för min del funnit, och jag tror att utskottets övriga ledamöter ha delat den uppfattningen, att det i huvudsak varit rätt formella skäl.

Här säges nu bland annat att förslaget baseras på en uppgörelse mellan de sakkunniga och vederbörande förhandlare från befattningshavarnas organisation. Beträffande denna sak har utskottet förhört sig både hos dessa förhandlare och hos sakkunnigkommitténs sekreterare. Förhandlarna ha för sin del försäkrat, att de icke ha fått något bemyndigande att å dessa gamla, redan avgångna pensionärens vägnar ikläda sig någon förbindelse. Man tycker ju också att det nästan skulle vara egendomligt, att ett sådant förbund, som ju är en sammanslutning av ännu tjänstgörande befattningshavare, kanske mot förbättringar i sina egna pensioner skulle sälja bort den förbättring i de redan avgångnas pensioner, som möjligen hade legat inom räckhåll. Det kanske inte skulle kunna betraktas såsom fullt honnett att en sådan uppgörelse träffats. Under alla förhållanden bestrida personalens förhandlare, att de ha lämnat ett sådant löfte.

Men utskottet har inte enbart utgått från detta. Den indignation, kan man nästan säga, som från personalhåll mött på denna punkt, ha vi inom utskottet funnit befogad. Det är riktigt att sammanhanget mellan lönerna och pensionerna för arbetarpersonalen i statens tjänst icke helt motsvarar sammanhanget mellan löner och pensioner för tjänstemännen. För tjänstemännen utgår ju pensionen med vissa procent på lönen, under det att för arbetarnas vidkommande en viss standardisering har åstadkommits, beroende på att det finnes så många lönesättningar. Även där finns emellertid ett bestämt, om också inte fullt så di-

Förslag till pensionsreglementen för arbetare m. m. (Forts.)

rekt, sammanhang mellan lön och pension. Om utskottet hade anslutit sig till propositionen i denna punkt, tror jag det hade blivit omöjligt för oss att inför alla de människor, det här gäller, klargöra anledningen till denna skillnad, till att vi, när tjänstemännen fingo sina pensioner höjda, gingo tillbaka två år, under det att vi när arbetarna fingo sina höjningar gjorde ett tvärstreck från en viss dag i framtiden och inte ansågo oss kunna gå samma tid tillbaka.

Finansministern säger att om man beslutar detta för arbetarna, kan man inte fastställa någon bestämd tidpunkt, där höjningen skulle inträda. För konsekvensens skull bleve man tvungen att gå nästan hur långt tillbaka i tiden som helst. Det är sant att arbetarpensionerna i och för sig ha varit för låga. Dessa arbetare ha krävt en höjning sedan lång tid tillbaka. Men vid en sådan höjning är det ju inte vanligt att gå alltför långt tillbaka i tiden. Om man vill ha en skälig gräns bakåt, kan det väl anses lämpligt att låta de högre pensionerna gälla från samma dag, som redan beslutats i fråga om tjänstemännen.

Om man vill resonera riktigt formellt, kommer man naturligtvis fram till den ståndpunkt som kommittén och med den finansministern intagit, men vill man resonera praktiskt och mänskligt, blir resultatet det som utskottet har kommit till.

Jag vill, herr talman, sluta med att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag åhörde med största intresse finansministerns redogörelse för sina synpunkter på det här föreliggande spørsmålet. Statsrådet Wigforss anförde enligt min mening övertygande skäl för den ståndpunkt han intagit i den kungl. propositionen. Jag skall icke upprepa vad som i det fallet anfördes, eftersom jag märkte att kammarens ledamöter själva med intresse åhörde statsrådets anförande.

Bankoutskottet har i sitt utlåtande anført liknande synpunkter och kommer slutligen fram till att det endast kan anföras billighetsskäl till förmån för denna retroaktiva tillämpning. Jag vill emellertid framhålla, att det är en ganska allvarlig sak att bevilja en förmån retroaktivt. I statsutskottet bruka vi vara ytterst försiktiga, när det gäller retroaktivt verkan i något avseende. Ett sådant medgivande kommer nämligen alltid att åberopas i fortsättningen, när liknande önskemål komma fram. Jag måste för min del varna för den väg, som bankoutskottet här har anvisat.

Med hänvisning till den motivering, som statsrådet nyss har lämnat för sin ståndpunkt i propositionen, och med en varning mot att slå in på vägen med retroaktiv tillämpning, vilken kan komma att få konsekvenser i fortsättningen, ber jag således, herr talman, att i likhet med den reservant, som finnes antecknad vid utskottsutlåtandet, få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag oförändrat.

I herr Johan Bernhard Johanssons yttrande instämde herrar *Wohlin, Sundberg, Tamm* och *Andrén*.

Herr Leander: Herr talman! Departementschefen säger, att man inte kan ändra pensionerna för arbetarna varje gång ett nytt kollektivavtal träffas, och det är naturligtvis riktigt. Jag vill emellertid påpeka att man ända sedan 1939, ja t. o. m. ända tidigare, vid kollektivavtalsförhandlingarna för arbetare i statens tjänst har överenskommit om s. k. rörligt tillägg, som i viss mån anknytits till eller påverkats av de tillägg av olika slag, som ha utgått till stats-tjänstemän under samma tid, såsom dyrtidstillägg och rörligt tillägg.

Nu ha emellertid pensionsakkunniga icke bara föreslagit, att arbetarpensionerna skola höjas i förhållande till den löneökning genom tillägg av olika slag, som har inträffat under de senaste åren, utan de ha dessutom höjt dessa pensioner en lönegrad. Genom att på detta sätt så att säga räkna upp arbetar-

Förslag till pensionsreglementen för arbetare m. m. (Forts.)

pensionerna erkänna de sakkunniga, att dessa belopp redan tidigare voro alldeles för låga, jämfört med arbetarnas inkomster. Om man utgår ifrån att arbetarnas ersättning för arbetet varit något så när riktigt avvägd i förhållande till tjänstemännens ersättning för deras arbete, har man alltså måst erkänna att arbetarnas pensioner tidigare varit för låga i jämförelse med tjänstemännens i motsvarande inkomstlagen. Man kan väl tryggt förutsätta att detta har varit anledningen till att pensionssakkunniga på detta sätt föreslagit höjning av arbetarpensionerna. När man har ansett det retroaktiva tillägget lämpligt i fråga om tjänstemännen, kan man enligt min mening med ännu större fog göra gällande, att mycket starka billighetsskäl tala för retroaktivt tillägg även i fråga om arbetarna, eftersom deras pensioner ha varit erkänt alldeles för låga under en följd av år.

Jag är den förste att medge, när man nu anmärker på att 1939 satts såsom gräns, att denna tidpunkt är godtyckligt vald. Vi kunde naturligtvis mycket väl ha gått längre tillbaka, till 1937 eller 1938, men då vi skulle bestämma oss för en lämplig gräns, valde vi att anknyta till en tidpunkt, som redan godtagits såsom gräns i fråga om det retroaktiva tillägget för tjänstemännen. Detta har varit den enda anknytningen härvidlag.

Sedan talas det om att en överenskommelse skulle ha träffats mellan de sakkunniga och arbetarrepresentanterna vid de förda förhandlingarna. Enligt de informationer jag har fått av dem från arbetarhåll, som deltog i dessa överläggningar, kunde någon sådan överenskommelse icke träffas. Enligt upplysning förklarade sig arbetarpensionssakkunniga icke kunna taga ställning till denna sak, då de ansågo den ligga utanför deras uppdrag. När detta ärende behandlades i bankoutskottet, förklarade också de sakkunnigas sekreterare, att någon överenskommelse icke var träffad. Naturligtvis kan jag icke avgöra vilken av dessa motsägande uppgifter som är den riktiga, men jag måste för min del säga att man haft all anledning förmoda, att någon överenskommelse icke blivit träffad. Av de sakkunnigas betänkande framgår i varje fall icke att en sådan överenskommelse slutits.

Jag anser att billighetsskäl härvidlag äro så starka, att man icke kan komma ifrån dem. Jag förmodar att man kanske i viss mån skulle ha lättare för att tillmötesgå en framställning som denna, då det gäller en tjänstemannagrupp, än när det gäller en arbetargrupp. Arbetarna ha emellertid såväl i pensionshänseende som i fråga om sociala förmåner i samband med tjänsten varit relativt missgynnade, och jag hoppas därför att en sådan eventuell inställning härvidlag icke får spela någon roll.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Wistrand: Herr talman! Av herr statsrådets och chefen för finansdepartementet redogörelse framgick det, att i denna sak förhandlingar ha förts och att de statliga myndigheterna och motpartens ombud varit överens om ett pensionsreglemente, vilket uteslöt retroaktivitet. Det har visserligen i debatten ifrågasatts, huruvida detta påstående var med riktigheten överensstämmande. Jag är emellertid fullt övertygad om att herr statsrådet inte har kommit med det utan att ha belägg därför. Vid sådant förhållande kommer denna fråga i ett alldeles särskilt läge. Jag skulle särskilt vilja lägga dem i denna kammar, som äro intresserade av att tjänstemäns och arbetares rätt att få förhandla med de statliga myndigheterna skall äga bestånd och utvecklas, på hjärtat att tillse, att överenskommelser, som träffas med statsmyndigheterna, bli i största möjliga omfattning respekterade, åtminstone såtillvida, att man icke gör medgivanden utöver vad som vid förhandlingarna överenskommit. Det är ju alldeles uppenbart, att om det blir en vana att man utöver förhandlingsresultatet lyckas vinna något vid riksdagsbehandlingen, gör man det i längden

Förslag till pensionsreglementen för arbetare m. m. (Forts.)

omöjligt för dem, som skola föra talan för de anställda, att träffa överenskommelser. Personalombudens förmåga att sammanhålla och svara för sina egna i form av uppgörelser undergräves härigenom. Detta är ur denna synpunkt ett allvarligt fall, och man har anledning att även ur andra synpunkter se kritiskt på utskottets förslag.

Jag skall också be, herr talman, att få instämma i vad herr J. B. Johansson sade om det allvarliga i att införa rektroaktivitet, och vill, herr talman, i likhet med honom yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! Jag har begärt ordet huvudsakligast för att bestyrka, att den relation, som herr finansministern givit av vad som förekommit vid förhandlingarna mellan representanterna för arbetarna och de av honom utsedda sakkunniga, är riktig. Under det utredningsarbete, som föregått framlämnandet av denna proposition, fördes från arbetarhåll även på tal frågan om införandet av samma retroaktivitet i fråga om arbetarpensionerna som den, vilken tidigare har beslutats i fråga om tjänstemännens pensioner. Från de sakkunnigas sida förklarades det, att de inte ansåge sådana omständigheter föreliggande, att en dylik retroaktivitet var berättigad, huvudsakligast av de skäl som här tidigare utvecklats av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet. Vi förklarade således, att vi för vår del inte voro benägna att i vårt betänkande föreslå en tillämpning av någon retroaktivitet. Det är alldeles uppenbart, att för den händelse motpartens representanter i det avseddet hade haft en annan uppfattning, skulle den ha kommit till synes i form av ett särskilt yttrande till kommitténs betänkande. När det därför från motionärens sida påstås eller åtminstone såsom en eventualitet göres gällande, att någon sådan uppgörelse, som här har talats om, inte har träffats, är det oriktigt. De sakkunniga ha för sin del den alldeles bestämda uppfattningen, att en sådan uppgörelse träffats. När man från arbetarsidan vid ärendets slutjustering inte haft något att invända mot att de sakkunniga avisat kravet på retroaktivitet, ha vi utgått från — jag tror att vi ha haft skäl därtill — att detta förhållande innebar, att man accepterade kommittérades uppfattning och alltså anslöt sig till den och att en överenskommelse således faktiskt träffats.

Bankoutskottets ärade ordförande meddelade, att man inom utskottet hade haft kontakt med arbetarnas förhandlare och att de hade anmärkt, att de inte haft fullmakt från de äldre funktionärerna att träffa någon överenskommelse av det slag som här förutsattes skola vara träffad. Jag tycker att det påståendet är litet underligt. Jag föreställer mig, att när arbetarpartens representanter förhandlade med sina uppdragsgivare, rörde sig förhandlingarna inte bara om pensionsfrågans detaljer i övrigt, utan även om den detalj det här gäller, d. v. s. om man skulle hålla på retroaktiviteten eller uppge den. Jag föreställer mig att det var såsom ett resultat av ett övervägande av skälen för och emot inte bara i denna detalj utan överhuvud taget beträffande en överenskommelse i pensionsfrågan, som man till slut kom till det resultatet, att man icke skulle vidhålla sin under utredningen framförda ståndpunkt i fråga om retroaktiviteten.

Den relation, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet givit angående vad som har förekommit inom sakkunnigkommittén, är således riktig. De sakkunniga äro för sin del beredda att bestyrka, att så har det gått till.

I övrigt skall jag, herr talman, inte förlänga denna debatt. De realskäl som ha anförts till förmån för den ståndpunkt, som statsrådet har intagit i propositionen och de sakkunniga i sitt betänkande, äro förut tillräckligt belysta. Som herr J. B. Johansson erinrade om, ger utskottet självt i sin motivering vitsord åt dessa realskäl.

Förslag till pensionsreglementen för arbetare m. m. (Forts.)

Jag skall tillåta mig, herr talman, att med återopande dels av vad som anförts i debatten och dels av vad utskottet självt anförts i förra hälften av sin motivering få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Jag vill försäkra herr J. B. Johansson, att bankoutskottet är lika känsligt i fråga om införande av retroaktivitet som högvärdiga statsutskottet är. Vi föreslå inte någon retroaktivitet, om vi inte anse det vara absolut nödvändigt. Herr Johansson hade kunnat taga till sina brösttoner i höstas, när regeringen föreslog, att den förhöjning av tjänstemännens pensioner, som då var å bane, skulle utgå retroaktivt från den 1 juli 1939. Men då sade herr Johansson ingenting; han fann det vara alldeles i sin ordning. Därför att riksdagen då fann det vara i sin ordning, har bankoutskottet funnit den nu föreslagna retroaktiviteten utgöra ett parallellfall.

Jag upprepar vad jag sade i mitt första anförande, att om riksdagen inte skulle gå på den av utskottet föreslagna linjen, utan antaga den kungl. propositionen, skulle det bli omöjligt att klargöra de rimliga motiven till ett sådant ställningstagande för de fattiga befattningshavare saken gäller.

Vad beträffar den uppgörelse, som skall ha träffats i utskottet, står påstående mot påstående. Arbetarnas delegerade erkänna, att uppgörelsen gäller förslaget i dess helhet utom beträffande frågan om retroaktivitet. Utskottet fick stöd för den uppfattningen i den utsaga, som inom utskottet avgavs av sekreteraren i den kommitté, där förhandlingarna fördes. Under alla förhållanden har riksdagen full frihet att i det avseendet skipa rättvisa, även om en sådan uppgörelse skulle vara för handen.

Jag ber, herr talman, att få upprepa mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Herr Löfgren: Herr talman! Jag förstår mycket väl, att de synpunkter, som av statsutskottets ärade ordförande här ha anförts beträffande betänkligheterna mot retroaktiv tillämpning av pensionsbestämmelser, böra mana till den allra största försiktighet, men såsom bankoutskottets ärade ordförande nyss framhöll, borde man ju, när pensionsreglementet för tjänstemännen tidigare behandlades av riksdagen, ha kunnat beakta de synpunkterna. Då man emellertid vid den frågans behandling inom riksdagen fann starka sakliga skäl tala för en retroaktiv tillämpning av de nya pensionsbestämmelserna för tjänstemännen, så måste jag för min del säga, att dessa skäl föreligga i ännu högre grad beträffande arbetarna, dels därför att de tidigare för arbetarna gällande pensionsbestämmelserna ha varit vida oförmånligare än tjänstemännens ha varit och dels också därför att arbetarna, som oftast inte ha en kontinuerlig anställning, inte få tillgodoräkna sig hela sin anställningstid vid beräkningen av pension, utan i allmänhet få avgå med s. k. avkortad pension. Jag tycker därför, att mänskliga hänsyn tala för att arbetarna inte skola bli sämre behandlade och bedömda än tjänstemännen i detta hänseende blivit.

Vad sedan den påstådda s. k. överenskommelsen beträffar kan jag dela herr Wistrands uppfattning, att om arbetarpartens eller tjänstemännens förhandlingsdelegation kommit överens med vederbörande, skall denna överenskommelse respekteras på båda hållen, och då skall man inte försöka att åstadkomma några förbättringar utöver vad som överenskommits. Men här bestrider man på, som jag tror goda grunder, att någon överenskommelse i detta avseende har träffats, och i utskottet förfrågade vi oss hos föredraganden, som varit sekreterare hos de sakkunniga, och denne förklarade, att någon överenskommelse icke träffats.

Vid sådant förhållande, och då billighetsskäl enligt mitt förmenande i myc-

Förslag till pensionsreglementen för arbetare m. m. (Forts.)

ket hög grad tala för att arbetarna i detta avseende inte böra bli sämre ställda än tjänstemännen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Andersson, Elon: Herr talman! I de sakkunnigas betänkande heter det angående tidpunkten för reglementets ikraftträdande, att denna angivits till den 1 juli 1942. Sedan står det i en följande mening: »Å anställningshavare, som redan erhållit pension eller rätt till uppskjuten livränta enligt de äldre föreskrifterna, avses emellertid dessa alljämt skola äga tillämpning.» Här ha således de sakkunniga klart och tydligt sagt ifrån, att de ha den uppfattningen, att någon retroaktivitet inte skall ifrågakomma.

Arbetarnas delegater i sakkunnigutredningen ha haft den ställningen, att för den händelse de icke varit överens med de sakkunniga, ha de haft rätt att avge särskilt yttrande. Något sådant särskilt yttrande har icke fogats till sakkunnigbetänkandet vare sig i fråga om retroaktiviteten eller någon annan detalj. När så icke har skett, måste det, såvitt jag förstår, innebära, att man från arbetarpartens sida därmed uttalat, att man är överens med de sakkunniga om vad dessa ha föreslagit. Skulle arbetarnas delegerade ha haft den uppfattningen, att den med de sakkunniga träffade överenskommelsen om reglementets innehåll icke gällt frågan om tidpunkten för reglementets ikraftträdande och dess tillämpning på äldre pensionstagare, skulle de skilda uppfattningarna i denna fråga givetvis ha tagit sig uttryck i ett särskilt yttrande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan, såvitt den skilde sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, bifalla denna framställning oförändrad; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering, i anledning varav uppattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bankoutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 46, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan, såvitt den skiljer sig från Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, och bifalles denna framställning oförändrad.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 52;

Nej — 36.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 47, i anledning av väckta motioner om utredning rörande statens övertagande av enskilda järnvägarnes pensionskassa;

nr 48, angående ersättning åt ledamot av allmänt kyrkomöte, vilken tillika utövar riksdagsmannaupdrag och därför åtnjuter arvode;

nr 49, i anledning av väckta motioner om tilläggs pension åt materialförvaltaren J. L. Mårtensson; samt

nr 50, i anledning av framställning om befrielse från skyldighet att ersätta uppkommen kassabrist för vissa tjänstemän vid riksbankens huvudkontor.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna bankoutskottets memorial nr 51, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 42 i anledning av väckta motioner om ändring av gällande bestämmelser om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, m. m.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kamraren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Föredrogs och bordlades Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 304 och 310.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 262, av herr *Sandén* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av domsagoförvaltningen m. m.;

nr 263, av herr *Tamm* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av domsagoförvaltningen m. m.;

nr 264, av herr *Sandström* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kammarrätten för budgetåret 1942/43, m. m.; och

nr 265, av herr *Karlsson, Oscar Gottfrid*, om vissa ändringar i ordningsstadgan för riksdagens första kammare.

Anmälde statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 264, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1942/43 till folk- och småskoleseminarier m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i memorial nr 129 bifölles även av andra kammaren.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 6.40 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.
